

6
M. T. C I C E R O N I S
S E N T E N T I A R V M
L I B E R I.

De Deo, eiusq; natura.

I

DIIS immortalibus sunt nobis
agendi capienda primordia. 2.
de Legib.

Omniū rerum à Dijs immor-
talibus principia ducuntur. In
Vatinium testem.

Plato epistola VIII.

Deus est qui uiget, qui sentit, qui meminit, qui
præuidet, qui regit & moderatur, & est æternus.
In Somn. Scipion.

Ea est Dei uita, qua nihil beatius, nihil omnino
bonis omnibus affluētius cogitari potest. nihil enim
agit, nullis occupationibus est implicatus, nulla ope-
ra molitur: sua potentia & uirtute gaudet, habet
exploratum fore se semper, cum in maximis, tum in
æternis uoluptatibus. I. de Nat. deor.

Ista est Epicuri sententia, quam exponit Velleius, refellit
Cotta I. de Nat. deor.

In mundo Deus est aliquis, qui regit, qui guber-
nat, qui cursum astrorum, qui mutationes tem-
porum, rerum uicissitudines, ordinesq; c onseruat,
terras & maria contemplan, hominum commo-

da uia

da uitasq; tuctur. I. de Nat. deor.

De hominibus nulla gens est, neq; tā immāsuetā:
neq; tam ferrea, quæ nō, etiamsi ignoret qualem De-
um habere deceat, tamen habendum sciat. I. de Leg.

Omniibus innatum est, & quasi insculptum, esse
Deos. 2. de Nat. deor.

Quid potest esse tam apertum, tamq; perspicua-
um, cum cælum conspeximus, cælestiaq; contempla-
ti sumus, quā esse aliquod numen præstantissimæ
mentis, quo hæc regantur?

Quis est tam uecors, qui cū suspexerit in cælum,
Deos esse nō sentiat: et ea quæ tanta mente fiunt, ut
uix quisquā arte ulla ordinem rerū atq; uicissitudi-
nem persequi possit, casu fieri putet? de Resp. Aru.

Dij semper fuerunt, nati nunquam sunt, æterni
sunt futuri. I. de Nat. deor.

Deum agnoscimus ex operibus eius. I. Tusc.

Commoda quibus utimur, lucem qua fruimur,
spiritum quem ducimus, à Deo nobis dari & impar-
tiri uidemus. Pro Rosc. Amer.

Diagoras. 3. de Nat. deor. In Apopht. 31.

Illud uideto, ut Deum noris, etsi ignores & lo-
cum & faciem. I. Tusc.

Firmissimum hoc adferri uidetur cur deos esse
credamus, quòd nulla gens tam fera, nemo omnium
tam sit immanis, cuius mentem non imbuerit deo-
rum opinio. I. Tuscul.

Deus ipse qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi nō potest, nisi mens soluta quædā et libera, et segregata ab omni cōcretione mortali, omnia sentiēs & mouens, ipsa q̄; prædita motu sempiterno. I. Tus.

Cum ipsa natura magnam homini facultatem dederit, tamen Deus esse putatur, ut & ipsum quod est hominum proprium, non partum per nos, sed diuinitus ad nos delatum uideatur. I. de Orat.

Nemo magnus sine aliquo afflatu diuino unquam fuit. II. de Nat. Deor.

Nihil est quod Deus efficere non possit, & quidem sine labore ullo. III. de Nat. Deor.

Vt hominum membra. 3. de Nat. Deo. In Simil. I.

Sit hoc à principio persuasum hominib. dominos esse omnium rerum ac moderatores Deos, ea q̄; quæ gerantur, eorū geri ditione atq; numine, eos q̄; optime de genere hominum mereri: & qualis quisq; sit, quid agat, quid in se admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intueri, piorumq; & impiorum habere rationem. II. de Leg.

Thales qui sapiētissimus. 2. de Leg. In Apoph. 28

Deorum prouidentia mundus administratur, ijdemq; consulunt rebus humanis, neq; solum uniuersis, uerum etiam singulis. I. de Diuin.

Deorum prouidentia mundus administratur. II. de Nat. Deor.

Mala & impia consuetudo est contra Deos disputandi,

spatandi, siue ex animo hoc fiat, siue simulatè. 2. de
Nat. Deor.

Homini de potestate Deorum timide, & pauca
dicenda sunt. Pro Leg. Manil.

Cum à Simonide. 1. de Nat. Deor. In Apoph. 30.

Nihil est illi principi Deo, qui omnem hūc mun-
dum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius,
quàm cōcilia cœtusq; hominum, quæ ciuitates ap-
pellantur. In Som. Scip.

Obscurum Deo nihil potest esse. 3. de Nat. Deo.

Ignorare Deus non potest, qua quisq; mente sit.
2. de Diuinat.

Immortalia parentibus, omnia dijs immortalibus
debemus. Post red. ad senat.

Dijs immortalibus nos primum natura conciliat.
De resp. Arusp.

Prima officia Dijs immortalibus debentur. 1. Offi.

Donis impij ne placare audeant Deos, Platonem
audiant, qui uetat dubitare, qua sit mente futurus
Deus, cum uir nemo bonus ab improbo se donari ue-
lit. 2. de Legib.

Cum multum animus præstet, &c. 2. de Legib.
In pijs Sentent. 22.

Pietas grata est Deo, sumptus, &c. 2. de Legib.
In pijs Sentent. 19.

Natura dux optima.

2.

NATURA dux optima.

Cato Maior.

A 5

Mater

Mater rerum omnium natura. Paradox. 1.

Omnium est natura communis. 5. de Finib.

Sua cuiusq; animantis natura est. 5. de Finib.

Sua cuiq; natura est ad uiuendū dux. 5. de Finib.

Multis signis natura declarat quid uelit, ac querat ac desideret: obsurdescimus tamen nescio quomodo, nec ea, que ab ea monemur, audimus. Lælius.

Facile indicat natura uim suam, cum homines quod facere ipsi non possunt, id recte in altero fieri iudicant. Lælius.

Si tales nos natura genuisset, ut eam ipsam intueri & perspicere, eademq; optima duce cursum uitæ conficere possemus: haud erat sanè, quod quisquam rationem ac doctrinā requireret, cum natura sufficeret. Nunc uerò paruulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusq; deprauatis sic restringimus, ut nusquam naturæ lumē appareat. Sunt enim ingenijs nostris semina innata uirtutum, quæ si adulescere liceret, ipsa nos ad beatam uitam natura perduceret. Nunc aut simulatq; editi in lucem & suscepti sumus, in omni continuo prauitate uersamur, ut penè cū lacte nutricis errorem suscepisse uideamur. Cū uerò parentibus redditi, deinde magistris traditi sumus, tum ita uarijs imbuimur erroribus, ut uanitati ueritas, & opinioni confirmatæ natura ipsa cedat.. 3. Tuscul.

A natura ipsa desciscimus, ut nobis optimam na-

turam

euram inuidisse uideamur. 3. Tuscul.

Omnes natura duce uehimur. 1. de Nat. deor.

Natura duce errari nullo modo potest. 1. de Leg.

Homo naturæ obediens, homini nocere non potest. 3. Officior.

Naturam ducem si sequamur, nunquam aberrabimus. 1. Officiorum.

Nos naturam sequamur, & ab omni, quod abhorret ab ipsa oculorum auriumq; comprobatione fugiamus. 1. Offic.

Omnia quæ natura aspernatur, in malis sunt: quæ asciscit, in bonis. 1. Tuscul.

Quicquid homini naturaliter insitum est, eo uti decet: et quidquid agat, agere pro uiribus. Ca. Maior.

Omnia quæ secundum naturam sunt, habenda sunt in bonis. Cato Maior.

Nihil censeamus esse malum, quod sit à natura datum hominibus. 1. Tusc.

Nihil in malis ducamus, quod sit uel à dijs immortalibus, uel à natura parente omnium constitutum. 1. Tuscul.

Nihil est aliud gigantum more pugnare cum dijs, quam naturæ repugnare. Cato Maior.

Omnia bonum appetunt, seq; & sua diligunt.

SE IPSOS omnes natura diligunt. 3. de Finib.

Omnis natura est diligens sui. 4. de Finib.

Omnis

Omnis natura est conseruatrice sui. 5. de Finib.

Omne animal simulatq; est ortū, applicatur ad se diligendū, estq; in se conseruādo occupatū. 4. de Fi.

Omne animal ipsum sibi cōmendatū est, ut se & saluū in suo genere, incolumeq; esse uelit. 4. de Fin.

Omne animal seipsum diligit: ac simul ut ortum est, ita agit, se ut conseruet. 4. de Finib.

Omne animal simul ut ortum est, & seipsum, et omnes partes suas diligit. 2. de Fin.

Omnis natura uult esse conseruatrice sui, & ut salua sit, & in genere conseruetur suo. 4. de Fin.

Principio generi animantium omni est à natura tributum, ut se, uitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea, quæ ei nocitura uidentur, omniaq; quæ sunt ad uiuendum necessaria, inquirat & paret, ut pastum ac latibula. 1. Offic.

Est non scripta sed nata lex, quā non didicimus, accepimus, legimus: uerum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut si uita nostra in aliquas insidias, si in uim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Pro Milone.

Hoc et ratio doctis, et necessitas barbaris, et mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, ut omnē semper uim, quacunq; ope possent, à corpore, à capite, à uita sua propulsarent. Pro Milone.

Natura omnes ea quæ bona uidentur, sequuntur,
fugiuntq; contraria. 4. Tusc.

Vt bona natura appetimus, sic à malis natura de
clinamus. 4. Tusc.

Appetuntur ea quæ secundum naturam sunt, de
clinanturq; cõtraria: & omne animal appetit quæ
dam, & fugit à quibusdam. 3. de Nat. Deor.

Omnes malunt sibi esse rectè,
quam alteri. 4.

NE MO est tam demens, tamq; parum de se cogi
tans, qui alienam uitam magis quàm suam diligat.
Orat. in Vat.

Sibi ut quisq; malit quod ad uitæ usum pertinet,
quàm alteri acquirere, concessum est, non repu
gnante natura. 3. Offic.

Nostræ utilitates nobis omittendæ nõ sunt, alijsq;
tradendæ. 3. Offic.

Qui multorum custodem se profitetur, eum sa
pientes sui primũ capitis aiunt custodem esse oportere. Philip. 12.

Nemo ferè est, qui sui periculi iudex, non sibi se
æquiores, quàm reo præbeat. Pro Deiotaro.

Tibi potius, quàm cuius sis amicus. Cicero Do
labella, lib. 9, epist. famil.

Et nos, liberos: & feræ, partus
suos diligunt. 5.

COMMUNE omnium animantium est, coniun
ctionis

Etionis appetitus procreandi caussa, & cura quædam eorum, quæ procreata sunt. 1. Offic.

A natura ipsa, ut eos quos genuerimus, amemus, impellimur. 3. de Finib.

Bestiæ pro suo partu ita propugnant, ut uulnera excipiant, nullos impetus, nullos casus reformident. 5. Tuscul.

Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros uti debemus indulgentia. 2. de Orat.

Id natura tributū est, ut ij qui procreati essent, à procreatoribus amarentur. 4. de Finib.

Nihil dulcius hominum generi à natura datum est, quàm sui cuiq; liberi. Post red. ad Quirit.

Nihil nobis natura iucundius, nihil carius esse uoluit, nihil dignius, in quo omnis nostra diligentia indulgentiaq; consumatur. Quare dū habemus paruos liberos, et incertum est, quàm longa nostrum euiusq; uita futura sit: consulere uiui, ac prospicere debemus, ut illorum solitudo, & pueritia quàm firmissimo præsidio munita sit. 3. Act. in Ver.

Is pater est amens, qui odit eum sine caussa, quæ procreauit. Pro Cluentio.

Non est boni, neq; liberalis parentis, quem procrearit & eduxerit, eum non uestire & ornare, præsertim cum se locupletem esse negare non possit. 11. de Oratore.

Nullum est nomē amantius indulgentiusq;, quàm maternum. Pro Cluent. Sunt

Sunt obseruandi parentes nō violandi. 6

PA R E N T E S carissimos habere debemus, quod ab his uita, patrimonium, libertas, ciuitas tradita est. Post red. ad senat.

Parentibus nos primum natura conciliat: quos non alere, nefarium est. De resp. Arusp.

Cuiusmodicunq; mater sit, tamē in iudicio filij, de turpitudine parentis dici uix oportet. Pro Clu.

Non modo reticere homines parentum iniurias, sed etiam equo animo ferre oportet. Pro Cluent.

Magnā uim, magnam necessitatē, magnam possidet religionē paternus maternusq; sanguis: ex quo si qua macula concepta est, non modo elui non potest, uerū usq; eō permanat ad animum ut summus furor atq; amentia consequatur. Pro Ros. Amer.

Vim neq; parenti, neq; patrie afferre oportet. Cicero Lentulo, epist. Famil. lib. I.

Peccatum est parentes uiolare. 3. de Finib.

Magna est uis humanitatis: multū ualet communitio sanguinis. portentū atq; monstrum certissimum est, esse aliquē humana specie & figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissimē luce priuarit: cū etiam feras inter sese partus atq; eductio, & natura ipsa conciliet. Pro Rosc. Amer.

Nullum supplicium satis acre reperiri potest in eum, qui mortem obtulerit parenti: pro quo mori
ipsius

ipsum, res si postularet, iura diuina atq; humana postulant. Pro Rosc. Amer.

Nemo parricidæ supplicio, misericordia commouetur. 4. Tusc.

Maiores nostri cum intelligerent nihil esse tam sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia, supplicium in parricidas singulare excogitarunt: ut quos natura ipsa retinere in officio non posset, ijs magnitudine pœnæ maleficio submouerentur. insui uoluerunt in culeum uiuos, atq; ita in flumen deijci. Atq; uidentur hunc hominem ex rerum natura sustulisse et eripuisse, cui repente celum, solem, aquam terramq; ademerunt: ut qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret ijs rebus omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. Noluerunt feris corpus obijcere, ne bestiis quoq;, quæ tantum scelus attigissent, immanioribus uteremur. non sic nudos in flumen deijcere, ne cum delati essent in mare, ipsum polluerent, quo cetera quæ uiolata sunt, expiari putantur. Deniq; nihil tam uile, neq; tam uulgare est, cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam est commune, quam spiritus uiuis, terra mortuis, mare fluctuantibus, litus eietis? ita uiuunt dum possunt, ut ducere animam de caelo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam abluantur: ita postremo eijciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant. Pro Rosc. Amer.

Solon,

Solon, cum interrogaretur. Pro Roscio Amer. in
Apophtheg. 34.

Omnes discendi studio tenentur. 7

TANTVS est innatus in nobis cognitionis amor
et scientiæ, ut nemo dubitare possit, quin ad eas res
hominum natura nullo emolumento inuitata rapiatur.
Videmus ne ut pueri ne uerberibus quidem à con-
templandis rebus, perquirendisq; deterreantur, aut
pulsu requirant, et aliquid se scire gaudeant, ut alijs
narrare gestiant? Quid uerò, qui ingenuis studijs
atq; artibus ita delectantur, ut nec uoletudinis, nec rei
familiaris habeant rationem: omniaq; perpeti ipsa co-
gnitione et scientia captos, et cum maximis curis,
et cum laboribus compensare eam, quam ex discen-
do capiant uoluptatem? 5. de Finib.

Est insita quædam, uel potius innata cupiditas sci-
entiæ: natiq; sumus ad congregationem, ad societatem,
ad communitatemq; generis humani. 4. de finib.

Omnes trahimur et ducimur ad cognitionis et
scientiæ cupiditatem, in qua excellere, pulchrum pi-
tamus: labi autem et errare, nescire et decipi, et ma-
lum, et turpe ducimus. 1. Offic.

Cum sumus necessarijs negotijs curisq; uacui, tum
auemus aliquid uidere, audire, discere: cognitioneq;
rerum aut occultarum, aut admirabilium ad bene bea-
teq; uiuendum necessariam ducimus. 1. Offic.

Fictas fabulas, è quibus utilitas nulla duci potest,

cum uoluptate legimus. Quid? uolumus nomina eorum qui quid gesserunt, nota nobis esse, parentes, patriam, multa præterea nõ necessaria. Quid? homines infima fortuna, nulla spe rerum gerendarum, opifices denique delectantur historia, maximeq; eos uidere possumus res gestas audire & legere uelle, qui à spe gerendi, absunt, confecti senectute. §. de Finib.

In ipsis rebus quæ discuntur & cognoscuntur, inuitamenta insunt, quibus ad discendum, cognoscendumq; mouemur. §. de Finib.

Nemo est orator, qui se Demosthenis similem esse nolit. De opt. gen. Orat.

Optimus & grauisimus quisq; confitetur, se multa ignorare, & multa sibi etiam atq; etiam esse discenda. 3. Tusc.

Omnia scire cuiusmodi sint cupere, curiosum est: duci uerò maiorum rerum contemplatione, summorum uirorum est putandum. §. de Finib.

Tu quam sit homo litterarum cupidus, quinto de Finibus leges uberius.

Quam certa sint sensuum iudicia.

SENSVVM ita clara iudicia & certa sunt, ut si optio naturæ nostræ detur, & ab ea Deus aliquis requirat, cõtenta ne sit suis integris incorruptisq; sensibus, an postulet melius aliquid, non uideam quid quærat amplius. 2. Acad.

Littera

ARTES uirtutis sunt magistræ. 4. ad Heren.

Suauitate scientiæ nihil est homini iucundius. 3. de Oratore.

Scientia, nulla res est præstantior. 2. de Nat. deor.

Si ex litteris delectatio tantum peteretur, tamen hanc animaduersionem, humanissimam et liberalissimam iudicarem. nam ceteræ neque temporum sunt, neque ætatum omnium, neque locorum. Hæc studia adolescentiam agunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis per fugium ac solatium præbent: delectant domi, non impediunt foris: pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. quod si ipsi neque attingere, neque sensu nostro gustare possumus, tamen ea mirari debemus, etiam cum in alijs uideamus. Pro Arch.

Studijs ac litteris res secundæ ornantur, aduersæ adiuuantur. Ad Luceium. 5. Famil.

An ullum putas fieri posse ciuem egregium, qui non sit ijs eloquentiæ artibus & bonis disciplinis eruditus? An ulla alia esse putas rudimenta, & incunabula uirtutis, quibus animi ad gloriæ cupiditatem aluntur? Resp. in Sal.

Vt ager quamuis fertilis. 2. Tusc. in Simil. 35.

Multi cum in potestate essent hostium ac tyrannorum: multi cum in custodia, multi in exilio, dolorem suum doctrinæ studijs leuarunt. 5. de Finib.

Litteræ posteritatis causa repertæ sunt, quæ obli-

uioni subsidio esse possent. Pro Sylla.

Exempla omnia iacerent in tenebris, nisi litterarum lumen accederet. Pro Arch. poeta.

Nullius agricolæ cultu stirps tam diuturna, quàm poetæ uersu seminari potest. I. de Legib.

Alexander cum in Sigæo. Pro Archia poeta. In Apophtheg. 78.

Non tam præclarum est scire Latinè, quàm turpe nescire. Orat. ad Brut.

Nescire quid antea quàm natus sis, acciderit, id est, semper esse puerum. Orat. ad Brut.

Præclarum mihi uidetur adeptus is, qui qua re homines bestijs præstant, ea in re hominibus ipsis antecellat. I. de Inuent.

Plato tum deniq;. epist. ad Qu. fra. in Apophth. 7.

Bias, cuius cum patriam. I. Para. in Apoph. 65.

Quis in eo summe elaborandum non arbitretur, ut quo uno homines bestijs præstant, in hoc hominibus ipsis antecellat? I. de Orat.

Artes coniunctæ.

9

OMNES artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent cõmune quoddam uinculum, & quasi cognatione quadam inter se continentur. Pro Arch. poeta.

Omnis ingenuarum & humanarum artium doctrina, uno quodam societatis uinculo continetur. 3. de Oratore.

Ceteræ artes sese ipsæ per se tuentur singulæ. 2. de Orat.

Non

Non est in litteris desperandum. 10

QVIBVS natura minora data sunt, tamen illud assequi possunt, ut his quæ habeant, modicè & scienter utantur, ut ne dedecet. 1. de Orat.

Nihil est quod quisquam magnitudinem artiũ, ex eo quòd senes discunt, pertimescat: namque aut senes ad eas accesserunt, aut usque ad senectutem in studijs detinentur, aut sunt tardissimi. 3. de Orat.

Litteræ discuntur facile, si & tantum sumas, quantum opus sit, & habeas qui docere fideliter possit, et scias ipse etiam discere: ita ut facilis usus doctrinam confirmet, mediocris opera tribuatur, memoria, studiumq; permaneat. 3. de Orat.

Non est interdictum aut à rerum natura, aut à lege aliqua, atq; more, ut singulis hominibus ne amplius quam singulas artes nosse liceat. 1. de Orat.

Interest magni eius, qui discere uult, utrum unum omnia, an omnia neminem, sed aliud alium putet consequi posse. si enim putabit, omnia posse penes unũ consistere, ipse quoq; ad omniũ nitetur facultatem: si is desperabit, in paucis se exercebit: ipsis enim contentus erit. 3. de Orat.

Multi sunt, qui desperatione debilitati, experiri id nolunt, quod se assequi posse diffidunt: sed par est omnes omnia experiri, qui res magnas, & magnopere expetendas concipiunt. Quod si quem aut natura sua, aut illa præstantis ingenij uis deficiet, aut minus

instructus erit magnarum artium disciplinis: teneat tamen eum cursum, quem poterit. prima enim sequentem, honestū est in secundis, tertijsq; consistere. Non enim in poetis Homero soli locus est, aut Archilochō, aut Sophocli, aut Pindaro. Nec uerò Aristotelē in philosophia deterruit à scribendo amplitudo Platonis. Nec ipse Aristoteles admirabili quadam scientia ceterorum studia restinxit. Nec solum ab optimis studijs excellentes uiri deterriti non sunt, sed ne opifices quidem se artibus suis remouerunt, qui aut Iasylsi non potuerūt, aut Coæ Veneris pulchritudinem imitari: nec simulachro Iouis Olympij, aut Doryphori statua deterriti reliqui, minus experti sunt quid efficere, aut quo progredi possent: quorum tanta multitudo fuit, tanta in suo cuiusq; genere laus, ut cum summa miremur, inferiora tamen probemus. In oratoribus uerò, græcis quidem, admirabile est quantū inter omnes unus excellat. Attamen, cū esset Demosthenes, multi oratores magni & clari fuerunt, & antea fuerant, nec postea defecerunt. Quare non est, cur eorum qui se studio eloquentiæ dediderunt, spes infringatur, aut languescat industria. nam neq; illud ipsum quod est optimum, desperandum est: & in præstantibus rebus magna sunt ea, quæ sunt optimis proxima. In Orat.

Natura nulla est, quæ non habeat in suo genere res complures dissimiles inter se, quæ tamen consi-

mili

mili laude dignentur. 3. de Orat.

Non dubium est, quin multi, cum ita nati essent, ut quaedam contra naturam deprauata haberent, restituerentur et corrigerentur à natura, cum se ipsa reuocasset, aut arte aut medicina: aut quorum lingue sic inhererent, ut eloqui non possent, hæc scalpello resectæ liberarentur. Multi etiam naturæ uitium meditatione atq; exercitatione sustulerunt: ut Demosthenem scribit Phalereus, cum dicere nequiret, exercitatione fecisse, ut planissimè diceret. 2. de Diuin.

In Demosthene tantum studium fuisse, tantusq; labor dicitur, ut primū impedimenta naturæ, industria diligentiaq; superaret: cumq; ita balbus esset, ut eius ipsius artis, cui studeret, primam litteram non posset dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo locutus putaretur. Deinde cum spiritus eius esset angustior, tantum continenda anima in dicendo est consecutus, ut una continuatione uerborum, binæ ei cōtentiones uocis & remissiones continerentur. Quinetiam, ut memoriæ proditū est, coniectis in os calculis, summa uoce uersus multos uno spiritu pronunciare consuecebat: neq; is consistens in loco, sed inambulans, atq; ascensu ingrediens arduo. 1. de Orat.

Nihil est, quod longinquitas temporis efficere nō possit. 1. de Diuinat.

Querendi defatigatio turpis est, cum id quod queritur, sit pulcherrimum. 2. de Finib.

Non est consentaneum, ullam honestam rem, actionemue, ne sollicitus sis, aut non suscipere, aut susceptam deponere. Quòd si curam fugimus, uirtus fugienda est, quæ necesse est ut cum aliqua cura, res sibi cõtrarias aspernetur, atq; oderit: ut bonitas malitiã, temperantia libidinem, ignauiam fortitudo. Lælius.

Sine studio & ardore quodam amoris, in uita nihil quidquam fit egregium. 1. de Orat.

Diligentia in omnibus rebus plurimum ualet: hæc præcipuè colenda est nobis, hæc semper adhibenda, hæc nihil est quod non assequatur: qua una uirtute omnes reliquæ uirtutes continentur. 2. de Orat.

Parum ualet doctrina, nisi industria, studio, labore, diligentia comprobetur. 3. ad Heren.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina, & quæ non optima, acui tamen aliquo modo & corrigi possunt. 1. de Orat.

In omni disciplina infirma est artis præceptio sine summa assiduitate exercitationis. 3. ad Heren.

Nulla ars litteris sine interprete, et sine aliqua exercitatione percipi potest. Cic. Treb. Fam. epist. 7.

Studia nihil profunt perueniendi aliquo, nisi illud, quod eo, quò intendas, ferat deducatq; cognoris. 1. de Oratore.

Nihil statim absolutum. II

NIHIL est simul & inuentum et perfectum. De Clar. Orator.

Nihil

Nihil est in natura rerum omnium, quod se uniuersum profundat, & quod totum repente euolet: sic omnia quæ fiunt, quæq; aguntur acerrimè, leuioribus principijs natura ipsa prætexuit. 2. de Orat.

Omniū rerum principia parua sunt, sed suis progressionibus usa, augentur. 5. de finib.

Nihil in simplici genere omni ex parte perfectū atq; beatum natura expoliuit, tanquam ceteris non sit habitura quod largiatur, si uni omnia concesserit. 1. de Invent.

Nihil refert quàm citò, si fat bene. 12

ET SI utile est subito sæpe dicere, tamen illud utilius, sumpto spacio ad cogitandum, paratius atque accuratius dicere. 1. de Orat.

Non potest in eo esse succus diuturnus, quod nimis celeriter est maturitatem assecutum. 2. de Orat.

Sapientis laus, & sapientiæ
commendatio.

13

SAPIENTIA est rerum diuinarum & humanarum scientia, cognitioq; quæ cuiusque rei causa sit: ex quo efficitur, ut diuina imitetur, humana omnia inferiora uirtute ducat. 4. Tusc.

Mater omniū bonarum artium est sapientia, à cuius amore Græco uerbo Philosophia nomen inuenit, qua nihil à dijs immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præstabilius hominum generi datum est.

Hæc enim una nos, cum ceteras res omnes, tū quod

B 5 est

est difficilimum, docuit, ut nosmetipsos nosceremus. Cuius præcepti tanta uis, tanta sententia est, ut ea non homini cuiquam, sed delphico Deo tribueretur. Nam qui seipsum norit, primum aliquid se habere sentiet diuinum, ingeniumq; in se suum, sicut simulacrū aliquod putabit, tantoq; munere deorum semper dignum aliquid et faciet et sentiet: et cum seipse perspexerit totumq; tentarit, intelliget quemadmodum à natura subornatus, in uitam uenerit, quātaq; instrumenta habeat ad obtinendam adipiscendamq; sapientiam. quoniam principio rerum omnium quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientia duce, bonum uirum, & ob eam ipsam causam cernat se beatum fore. 1. de Leg.

Sapientia est rerum diuinarum atq; humanarum scientia, in qua continetur deorum et hominum communitas & societas inter ipsos. 1. Offic.

Sapientia, ars uiuendi putanda est, quæ mœstitiam pellit ex animis, quæ exhorrescere metu non sinit: qua præceptrice, in tranquillitate uiui potest, cupiditatum ardore restincto. 1. de Finib.

Sapientia est sanitas animi. 3. Tusc.

Sapientia sola est, quæ nos à libidinum impetu, & formidinum terrore uindicet, & ipsius fortunæ modestè ferre doceat iniuriam, & omnes doceat uias, quæ ad quietem, & tranquillitatem ferunt. 1. de Fin.

Sapientia, hominis est custos & procreatrix. 4. de Finib.

Hæc est una omnis sapientia, non arbitrari sese scire quod nesciat: ob eamq; rem Socrates ab Apolline omnium sapientissimus est dictus. 1. Acad.

Sapientia nihil est optabilius, nihil præstantius, nihil homine dignius. Estq; diuinarum rerum & humanarum scientia: cuius studium si quis uituperat, haud sane intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet. 2. Offic.

illa est præstans et diuina sapientia, perceptas penitus et pertractatas humanas res habere: nihil admirari cum acciderit, nihil antequam euenerit, non euenire posse, arbitrari. 3. Tusc.

Sapientia nihil est melius. 2. de Nat. deor.

Ad remp. plurima ueniunt commoda, si moderatrix omnium rerum præstò est, sapientia: hinc ad ipsos qui eam adepti sunt, laus, honor, dignitas confluit. 1. de Inuent.

Oculorum est in nobis sensus acerrimus, quibus sapientiam nõ cernimus. quàm illa ardentes amores excitaret sui, si uideretur? 2. de Finib.

Laudem sapientiæ statuo maximã, non aliunde pendere, nec extrinsecus aut benè, aut malè uiuendi suspensas habere rationes. Ad. Lucce. lib. 5. Famil.

Nihil est turpius, quam sapientis uitam ex insipientium sermone pendere. 2. de Finib.

Qui ex errore imperitiæ multitudinis pendet, is in magnis uiris non est habendus. 1. Offic.

Ignobilitas, aut humanitas, aut etiam popularis
offensio, sapientem esse non prohibet. 5. Tusc.

Cum sapiens & bonus uir, qualis fuit ille, suffra-
gijs præteritur, non populus à bono consule potius,
quàm ille à bono populo repulsam fert. 5. Tusc.

Sapientis animus magnitudine consilij, tolerantia
rerum humanarum, contemptione fortunæ, uirtuti-
bus omnibus ut mœnibus septus, uinci aut expugna-
ri non potest. Paradox. 4.

Sapientis animus nunquam est in uitio, nunquam
turgescit, nunquam tumet, nunquam sapiens irasci-
tur. 3. Tusc.

Est sapientis, quidquid homini accidere possit, id
præmeditari, & ferendum modicè, si aduenerit. Phi-
lippi. II.

Sapienti nihil potest uideri magnum in rebus hu-
manis, cui æternitas omnis, totiusq; mûdi nota sit ma-
gnitudo. nam quid aut in studijs humanis, aut in tam
exigua uitæ breuitate magnû sapienti uideri potest?
qui semper animo sic excubat, ut ei nihil improui-
sum accidere possit, nihil inopinatum, nihil omnino
nouum: atq; idem ita in omnes partes aciem inten-
dit, ut semper uideat sedem sibi & locum sine mole-
stia atq; angore uiuendi, ut quemcunq; casum fortu-
næ inuexerit, hunc apte & quiete ferat. 3. Tusc.

Neq; lætabitur unquam, neq; mœrebit nimis, qui
semper in seipso omnem spem reponet sui. 5. Tusc.

Sapientia

Sapientia est una, quæ mœstitiã pellat ex animis, quæ nos exhorrescere metu non sinat: qua præceptrice in tranquillitate uiui potest, omnium cupiditatum ardore restincto. 5. de Finib.

Sapienti malum uideri nullum potest, quod uacet turpitudine: aut ita paruum malum, ut id obruatur sapiëntia, uixq; appareat, qui nihil opinione affingat, assumatq; ad ægritudinem. neq; id putet esse rectum, sed quam maximè excruciarì, luctuq; confici: quo prauius nihil esse potest. 3. Tusc.

Quisquis est, qui moderatione & constantia polleat, quietus animo est: sibiq; ipse placatus, ut neq; tabescat molestijs, neq; frangatur timore, nec sitienter quid expectans ardeat desiderio, nec alacritate futili gestiens deliquescat, is est sapiens. 4. Tusc.

Vir tēperatus, constans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate ulla, sine libidine, is est sapiens. 5. Tusc.

Omnes qui in rerū contēplatione studia ponebant, sapientes & habebantur & nominabantur. 5. Tusc.

Qui omnibus uirtutibus instructi & ornati sunt, tum sapientes, tum uiri boni dicuntur. 5. Tusc.

Sapientissimus est, cui quod opus sit, ipsi uenit in mentem. Pro Cluent.

Quidquid à sapiente proficiscitur, id continuo debet expletum esse suis partibus. 3. de Finib. nec est sapientis dicere, Non putabam.

Qui ipse sibi sapiēs prodesse nequit, nequidquam sapit,

sapit, dicebat Ennius. ad Treb. Fam. li. 7. & 3. Offic.
In Apoph. 120.

μωδ Ad Cæsar. Fam. lib. 3. In Apophtheg. 87.
De felicitate sapientis plura leges tertio Tusculanar. & pa-
radox. finali & penultimo.

Stultus.

14

SAPIENTISSIMVS quisq; æquissimo animo
moritur, stultissimus iniquissimo. Paradox. Cat. Ma.

Stulti malorum conscientia torquentur: Sapien-
tes bona præterita renouata grata recordatione de-
lectant. I. de Finib.

Nullus stultus beatus, et sapiens nõ beatus. I. de F.

Multa sunt incommoda in uita, quæ sapientes com-
modorum compensatione leniunt: stulti nec uitare ue-
nientia possunt nec ferre præsentia. I. de Nat. deor.

Vt stultitia. 5. Tusc. In Simil. 72.

Tu uide primo de Finibus plenissime, quibus curis & ango-
ribus stulti conficiantur, & quibus sapientes perfruantur uolu-
ptatibus.

Stultitia.

15

STULTITIA maius est malum, quàm omnia ma-
la & fortunæ & corporis. 3. de Nat. deor.

Omniũ malorum stultitia est mater. De pet. Cons.

Insipientia nullum maius malum est. 3. Tusc.

Miserius stultitia quid dicere possumus? I. de Nat.
deorum.

Quid abiectius stultitia dici potest? I. de Leg.

Omnes stulti insaniunt. 4. Tusc.

Est pros

Est proprium stultitiæ, aliorum uitia cernere, obliuisci suorum. 3. Tusc.

Stultorum plena sunt omnia. Cicer. Papir. Peto. Famil. 9.

Quarto paradoxo & quinto plura legere potes.

Prudentia.

16

PRUDENTIA, est rerum expetendarum scientia. 1. Officior.

Nihil est homini prudentia dulcius, aut sagaci ac bona mente melius. 1. Tusc.

Non potest esse iucunda uita, à qua absit prudentia. 5. Tuscul.

Omni bus artibus uolumus attributã esse eam, quæ communis appellatur prudentia, quam omnes, qui cuique artificio præsumt, debent habere. 5. de Finib.

In prudentia duo uitia uitanda sunt: unum, ne incognita pro cognitis habeamus, hisq; temerè assentiamur. Quod uitium effugere qui uolet (omnes autem uelle debent) adhibebit ad considerandas res, & tempus & diligentiam. Alterum est uitium, quod quidam nimis magnũ studiũ, multamq; operã in res obscuras atque difficiles cõferunt, easdemq; nõ necessarias. 1. Off.

Vt quisq; maximè perspiciat quid in quaque re uerissimum sit: quiq; acutissimè & celerrimè potest euidere & explicare rationem, is prudentissimus & sapientissimus ritè haberi solet. 1. Offic.

Laus Philosophiæ & utilitas.

17

Philo

PHILOSOPHANDI ratio est triplex: una de vita & moribus: altera de natura et reb. occultis: tertia de disserendo, & quid uerū, & quid falsum, quid rectum in oratione, quid prauum, quid consentiens, quid repugnet iudicando. 1. Acad.

Philosophia in tres partes est distributa: in naturæ obscuritatem, in disserendi subtilitatem, in uitam atq; mores. 1. de Orat.

Cum tota Philosophia frugifera et fructuosa, nec ulla pars eius inculta ac deserta sit: tum nullus in ea feracior locus est, nec uberior, quam de officijs, à quibus constanter, honesteq; uiuendi præcepta ducuntur. 3. Offic.

Philosophia mater omnium bonarum artium, nihil est aliud, nisi (ut Plato ait) bonum & inuentum Deorum. hæc nos primum ad Deorum cultū, tum ad modestiam magnitudinemq; animi erudiuit, eademq; ab animo tanquā ab oculis caliginē dispulit, ut omnia supra, infra, prima, ultima, media uideremus. 1. Tusc.

Est laudatarum artium omnium procreatrix quædam, & quasi parens ea, quam Philosophiam Græci uocant. 1. de Orat.

Philosophia nihil est aliud, si rectè interpretari uolumus, quam studium sapientiæ. 2. Offic.

Cultura animi Philosophia est, quæ extrahit uitia radicitus, & præparat animos ad satus accipiendos. 2. Tuscul.

Philosophia medetur animis, sollicitudines detrahit, cupiditatibus liberat, pellit timores. 2. Tusc.

Est animi medicina, Philosophia: cuius auxilium, non ut in corporis morbis, petendum est foris: omnibusq; opibus uiribusq;, ut nosmet ipsi nobis mederi possimus, elaborandum est. 3. Tusc.

Philosophia mater est omnium benefactorum, beneq; dictorum. De Claris Orat.

Vitiorum peccatorumq; nostrorum omnis a Philosophia petenda est medicina. 5. Tusc.

Sine Philosophia fieri non potest, ut sanus sit animus. 3. Tusc.

Vt medici, toto corpore curando. 3. Tusc. In Sim. I.

Radice omnium malorum stirpitis Philosophia se extracturam pollicetur: demus ergo huic nos excollendos, patiamurq; nos sanari ab ea, si boni & beati uolumus esse, omnia adiumenta & auxilia petamus bene beateq; uiuendi. 4. Tusc.

Philosophia uirtutes continet, & officij & bene uiuendi disciplinam: quam qui profitetur, grauissimam mihi personam sustinere uidetur. In Pisonem.

Est Philosophia paucis contenta iudiciis, multitudinemq; consulto fugiens, eiq; ipsa & suspecta & inuisa. 2. Tusc.

Nunquam satis dignè poterit laudari Philosophia, cui qui pareat, omne tempus ætatis possit sine molestia degere. Cato Maior.

Nullum bonum Philosophia optabilius, nullū præstantius neque datum est mortalium generi, deorum consensu, neq; dabitur. De Vniuer.

O uitæ Philosophia dux, ô uirtutis indagatrix, expultrixq; uitiorum: quid non modò nos, sed omnino uita hominum sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem uitæ conuocasti. Tu eos inter se primo domicilijs, deinde cõiugijs, tum litterarum & uocum communione iunxisti. Tu inuentrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti. Tu uitæ tranquillitatem largita nobis es, & terrorem mortis sustulisti. 5. Tusc.

Nihil est dulcius otio litterario, his dico litteris, quibus infinitatem rerum atq; naturæ, & in hoc ipso mundo cælum, terras, maria cognoscimus. 5. Tusc.

Thales Milesius, ut obiurgatores suos conuinceret, ostenderetq; Philosophum, si ei eõmodum esset, pecuniam facere posse, omnem oleam, antequam florere cœpisset, in agro Milesio coemisse dicitur. Animaduertent fortasse quadam scientia, olearum ubertatem fore. 1. de Diuinat.

Qui ceteris rebus pro nihilo habitis, rerum naturam studiosè intuentur, & sapientiæ studiosi & Philosophi habentur. 5. Tusc.

Philosophi uirtutis magistri. 2. Tusc.

Magistri uirtutis, philosophi. 5. Tusc.

Nō ex singulis uocibus philosophi spectandi sunt, sed

sed ex perpetuitate & cōstantia: resq; spectari oportet, non uerba. 5. Tuscul.

In Philosophia res spectantur, non uerba penduntur. Orat. ad Brut.

A Philosopho, si adferat eloquentiam, non aspernor: si non habeat, non admodum desidero. 1. Tusc.

Sunt qui in rebus contrarijs parum sibi constant, uoluptatē seuerissimē contemnant, in dolore sint molliores, gloriam negligant, frangantur infamia. 1. Offi.

Vt si grammaticum professus se quispiam. 2. Tusc. In Simil. 20.

Quotusquisq; Philosophorū inuenitur, qui sit ita moratus, ita animo ac uita constitutus, ut ratio postulat: qui disciplinam, nō ostentationem scientiæ, sed legem uitæ putet: quiq; obtemperet ipse sibi, ac decretis suis pareat? Videre licet alios tanta leuitate & iactatione, ijs ut fuerit non didicisse melius: alios pecunie cupidos: nonnullos gloriæ: multos libidinum seruos, ut cum eorum uita mirabiliter pugnet oratio, quod quidem est turpissimum. 2. Tusc.

Eloquentia

18

PACIS est comes, otijq; socia, & iam bene constitutæ ciuitatis quasi alumna quædam, eloquentia. De claris Orat.

Nemo est, qui nesciat, initio genus humanum in montibus ac siluis dissipatum, prudentium consilijs compulsus, & disertorum oratione delinitum, se

oppidis, mœnibusq; sepsisse. *i. de Orat.*

Fuit quoddam tempus, cum in agris homines passim bestiarum more uagabantur, & uictu ferino sibi uitã propagabant: nec ratione animi quidquam, sed pleraq; uiribus corporis administrabant. Nemo legitimas uiderat nuptias, nemo certos inspexerat liberos. Quo tempore quidam magnus uidelicet uir, dispersos homines in agris, & in locis siluestribus abditos, ratione quadam compulit in unum locum, & congregauit, & eos ex feris & immanibus, mites reddidit & mansuetos. *i. de Inuent.*

Hoc tempore cum homines nondum neq; naturali, neq; iure ciuili descripto, fusi per agros, atq; dispersi uagarentur, tantumq; haberent, quantum manu ac uiribus per cædem ac uulnera aut eripere, aut retinere potuissent: extiterunt uiri uirtute et consilio præstanti, qui dissipatos unum in locum congregarunt, eosq; ex ferocitate illa ad iustitiam atq; mansuetudinem transtulerunt, & inuento diuino & humano iure eos mœnibus sepserrunt. *Pro Sestio.*

Duæ sunt artes, quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis: una imperatoris, altera oratoris boni: ab hoc enim pacis ornamenta retinentur: ab illo belli pericula repelluntur. *Pro Mur.*

Gravis est & plena dignitatis dicendi facultas, quæ plurimas gratias, firmissimas amicitias, maxima sæpe studia peperit. *Pro Mur.*

Eloquentia principibus maximè ornamento est.

4. de Finibus.

Eloquentia grandis est uerbis, sapiens sententijs, genere toto grauis: manus extrema non accessit operibus eius: præclare inchoata multa, perfecta non plañe. De claris Orat.

Nihil est eloquentia laudabilius uel præstantius, uel admiratione audientium, uel spe indigentium, uel eorum qui defensi sunt, gratia. 2. Offic.

Nihil est tam inhumanum, quàm eloquentiam à natura ad salutem & conseruationem datam, ad bonorum pestem perniciemq; conuertere. 2. Offic.

Nihil est tam incredibile, quod dicendo non fiat probabile. Nihil tam horridum, tam incultum, q; non splendescat oratione, & tanquã excolatur. Parado.

Vt hominis decus est ingenium, sic ingenij lumen est eloquentia. De claris Orat.

Eloquens & disertus.

19

ELOQUENS hoc uel maximè differt à diserto. Disertus est enim, qui potest satis acutè atq; dilucidè apud mediocres homines, ex communi quadam hominum opinione dicere. Eloquens uerò, qui mirabilius & magnificètius augere potest, atq; ornare quæ uult, omnesq; omnium rerum, quæ ad discèdum pertinet, fontes animo ac memoria continet. 1. de Orat.

Sidè laudibus Eloquentiæ, delectatione & artis difficultate plura cupias, euolue diligenter librũ de Orato. & amplius, quod desideres, nihil erit.

C ij

Orat.

NOMINE oratoris et docti ornandus est, qui scelus, fraudemq; nocentis possit dicendo subiicere odio ciuium, supplicioq; constringere: idemq; ingenij praesidio innocentiam iudiciorum poena liberare: idemq; languentem labentemq; populum aut ad decus excitare, aut ab errore deducere, aut inflammare in improbos, aut incitatum in bonos mitigare: qui denique quemcunque in animis hominum motum res & causa postulet, eum dicendo uel excitare possit, uel sedare. I. de Orat.

Dialecticæ & Rhetoricæ quædam
differentia.

ZENO Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem dicebat, quòd latius loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressius. 2. de Finib.

Zeno ille, à quo disciplina Stoicorum est, manu demonstrare solebat, quid inter Dialecticam & Rhetoricam interesset. Nam cum compresserat digitos pugnumq; fecerat, Dialecticam aiebat eiusmodi esse. Cum autem diduxerat, & manum dilatauerat, Eloquentiam esse dicebat: hocq; uno (ait Aristoteles) differunt, quòd hæc ratio dicendi, latior sit: illa loquendi, contractior. Orat. ad Brut.

Docti quid maximè sit
proprium.

ERVEDITVS oportet semper aliquid ex se pro
mat.

mat quod alios delectet, aut seipsum laudibus illu-
stret. L. Luceius ad Ciceron. Famil. lib. 7.

Docti non solum uiui ac presentes, studiosos dis-
scendi erudiunt atq; docent, sed hoc idem etiam post
mortem monumentis litterarum assequuntur. 1. Offi.

Ingeniosus laboriosissime

docet.

23

Quo quisq; est solertior & ingeniosior, hoc do-
cet iracundius & laboriosius: quod enim ipse celeri-
ter arripuit, id cum tardè percipi uidet, discrucia-
tur. Pro Rosc. Comm.

Doctus inuisus nisi probus.

24

Quo quis uersutior & callidior, hoc inuisior et
suspectior, detrata opinione probitatis. 2. Offic.

Si quis omissis honestissimis studijs rationis & of-
ficij, consumit omnem operam in exercitatione dicen-
di: is inutilis sibi, perniciosus ciuis patriæ alitur. qui
uerò ita se armat eloquentia, ut non oppugnare com-
moda patriæ, uerùm pro ijs pugnare possit, is mihi
uir, & suis & publicis rationibus utilissimus, atque
amicissimus ciuis fore uidetur. 1. de Inuent.

Scientia, ut ait Plato. 1. Offic. in Apoph. 12.

Ars militaris.

25

REI militaris uirtus præstat ceteris uirtutibus.
omnia nostra studia, & hæc forensis laus & indu-
stria latent in tutela ac præsidio bellicæ uirtutis: et
simulatq; increbuit suspicio tumultus, artes ilicò

C 4

nostra

stræ cōticescunt. Omnia deniq; quæ sunt in imperio, in statu ciuitatis, ab ijs defendi & firmari putantur, qui militari uirtute antecellunt. Pro Mur.

Multo plus adfert dignitatis res militaris, quàm iuris ciuilibus gloria. uigilas tu de nocte, ut tuis cōsultoribus respondeas. ille ut eò, quo intēdit, maturè cū exercitu perueniat. te gallorum, illam buccinarum cantus exuscitat. tu actionem instituis, ille aciem instruit. tu caues ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur. ille tenet & scit ut hostium copia, tu ut aquæ pluuiæ arceantur. ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. Pro Mur.

Due sunt artes, Suprà in caput de Eloquentia, Pro Murena.

Consilium & prudentia armis & rebus bellicis præferantur. 26

MINVENDA est horum opinio, qui arbitrantur, res bellicas maiores esse, quàm urbanas. quãuis enim Themistocles iure laudetur, & sit eius nomen quàm Solonis illustrius, citeturq; Salamis clarissimæ testis uictoriæ, quæ anteponatur cōsilio Solonis, ei quo primum constituit Areopagitas: non minus præclarum hoc, quàm illud iudicandum est: illud enim semel profuit, hoc semper proderit ciuitati. I. Offic.

Non minorem utilitatem adferunt qui togati publicè præsent, quàm qui bellum gerunt. itaq; eorum consilio sepe aut suscepta, aut confecta bella sunt.

Quare

Quare expetenda magis est decernendi ratio, quã decertandi fortitudo. temerè enim in acie uersari, et manu cum hoste conflagere, immane quiddam est, & beluarum simile. I. Offic.

Considerati hominis est, iure decertare, armis non contendere. Pro Cæcin.

Cedant arma togæ, cõcedat laurea linguæ. I. Offi.

Honestum efficitur animi, non corporis uiribus.

I. Offic.

(Offi.

Parua sunt foris arma, nisi est consilium domi. I.

Non uiribus aut uelocitatibus, aut celeritate corporum res magnæ geruntur, sed consilio & auctori-
tate & sententia. Cato Maior.

Maximæ respUBLICÆ per adolescentulos labefa-
ctatæ, à senibus sustentatæ & restitutæ sunt. Cum
enim ad gubernacula reipUBLICÆ temerarij atq; au-
daces homines accedunt, maxima ac miserrima nau-
fragia fiunt. Cato Maior.

Dux ille Græciæ nunquam optat, ut Aiakis simi-
les decem habeat, sed ut Nestoris: quod si acciderit,
nõ dubitat quin Troia breui sit peritura. Cat. Maior.

Temeritas cū sapientia non cõmiscetur. Pro Mur.

Hæc plenius disputantur I. Offici. capite, sed cum plerisq;
quæ nos consulto omisimus.

Consilium rem præcurrat.

27

IN rebus magnis, memoriaq; dignis, consilia pri-
mum, deinde acta, postea euētus spectantur. 2. de Ora.

C 5

Bene

Bene præcipiunt, qui uetant quidquã agere, quod dubites, æquum sit, an iniquum. I. Offic.

Non debemus quidquam agere, cuius non possimus causam probabilem reddere. I. Offic.

Ad rem gerendam qui accedit, caueat ne id modò consideret, quam illa res honesta sit, sed etiam ut habeat efficiendi facultatem: in quo considerandum est illi, ne aut temerè desperet propter ignauiam, aut nimis confidat propter cupiditatem. In omnibus autem negotijs, prius quam aggrediare, adhibenda est præparatio diligens. I. Offic.

Suum quisq; noscat ingenium, ac remq; se & uitiorum, & bonorum suorum iudicem præbeat: ne scenici plus quàm nos uideantur habere prudentiæ, ne uel histrio uideat in scena, quod non uideat sapiens in uita. I. Offic.

Non est incommodum ex alijs iudicare: ut si quid dedeceat in alijs, uitemus & ipsi. fit enim nescio quomodo, ut magis in alijs cernamus, quàm in nobismet ipsis, si quid delinquitur. I. Offic.

Vt pictores, & ij qui signa fabricantur. I. Offic.
In Similib. 90.

Ad ea eligenda, quæ dubitationem afferunt, adhibere homines doctos debemus, uel etiam usu peritos: & quid ijs de unoquoq; officij genere placeat, exquirere. I. Offic.

Non est satis iudicare quid faciendum, non faciendum

endum ue sit: sed stare oportet etiam in eo, quod sit iudicatum. I. de Finib.

Melius curantur ea, quæ consilio geruntur, quàm quæ sine consilio administrantur. I. de Inuent.

Domus, ea quæ ratione regitur, omnibus instruatior est rebus & apparatus, quàm ea, quæ temerè & nullo consilio administratur. I. de Inuent.

Exercitus is, cui præpositus est sapiens & callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur, quàm is qui stultitia & temeritate alicuius administratur. I. de Inuent.

Sinistrum quorundam consilium. 28

Hoc plerunq; facimus, ut consilia euentis ponderemus. & cui bene quid processerit, multum illum præuidisse: cui secus, nihil sensisse dicamus. Pro C. Rabir. Postum.

Nedum hominum humilium, sed etiam amplissimorum uirorum consilia ex euentu, non ex uoluntate à plerisq; probari solent. lib. 9. ad Attic. epist. 10.

Princeps. 29

MAGNUM est, personam in rep. tueri principis, qui non animis solum debet, sed oculis seruire ciuium. Philip. 8.

Nimis multa audire coguntur, neq; aliter facere possunt, quib. tota commissa est Respub. Pro Mil.

Si quis de cõtentione principatus laborat, quæ nulla esse debet, stultissimè facit, si uitijs cum uirtute

contene

contendit: ut enim cursus cursu, sic in uiris fortibus uirtus uirtute superatur. Philip. 14.

Regiū est ita uiuere. Pro Syl. Vide Appetitus. 51. Ut cupiditatib. principum. 3. de Leg. in Simil. 15.

Quales in rep. principes. Lent. Fam. 1. in Apop. 9.

Non tantum mali est peccare principes (quanquā est magnum per seipsum malum) quantum illud, quod permulti etiam imitatores principum existunt. Nam licet uidere, quæcunq; mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo secutam. Nobilium enim uita, uictuq; mutato, mores ciuitatis mutari solent. Nec solum uitia cōcipiunt ipsi principes, sed ea infundunt in ciuitatē: neq; obsunt, quòd solū ipsi corrumpuntur, sed etiam quod corrumpūt: plusq; exemplo, quam peccato nocent. Pauci enim, atq; admodum pauci, honore & gloria amplificati, uel corrumpere mores ciuitatis, uel corrigere possunt. 3. de Leg.

Studiose pleriq; facta principū imitantur. 1. Offic.

Turpe est, eum, ex quo pudoris pudicitiaeq; petuntur exempla, eundem in aliquo libidinis crimine comprehendi. Pro Deiot.

Imperator.

30.

IMPERATORES appellandi sunt, quorum uirtute & consilij felicitate, maximis periculis seruitutis atq; interitus liberati sumus. 14. Philip.

In summo Imperatore quattuor hæ uirtutes inesse debent: Scientia rei militaris, Virtus, Auctoritas,

tas.

tas, Felicitas. Pro lege Manilia.

Hæ sunt uirtutes imperatorie: labor in negotijs, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consiliū in prouidendo. Pro lege Ma.

Non solum bellandi uirtus in summo atque perfecto Imperatore quærenda est, sed multæ sunt artes eximia, huius administræ, comitesq; uirtutis. Primum quanta innocentia, quanta deinde omnibus in rebus temperantia, fide, felicitate, ingenio, & humanitate Imperatores esse debent? Pro lege Manil.

Refrænet primum libidines, iracundiam teneat, spernat uoluptates, coerceat auaritiam, ceteras animi labes repellat: tum incipiat alijs imperare, cum de decori & turpitudini parere desierit. Parad. 5.

Non potest exercitum is cōtinere Imperator, qui seipsum non continet. frugi hominem dici non multum laudis habet in Rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem & mansuetum, hæ sunt regie laudes. Pro lege Manil. Pro Rege Deiot.

Magistratus.

31

MAGISTRATUS, lex est loquens. 3. de Leg.

Magistratibus opus est, sine quorum prudentia ac diligentia ciuitas esse non potest, quorum descriptione omnis reip. moderatio continetur, neq; ijs solum præscribendus est imperandi, sed etiam ciuibus obtemperandi modus. Nam & qui bene imperat, parueric ali

rit aliquando necesse est: & qui modestè paret, uidetur qui aliquando imperet, dignus esse. 3. de Leg.

Omnino qui reip. præsumt, duo Platonis præcepta teneant. Vnum, ut utilitatem ciuium sic tueantur, ut quidquid agant, ad eam referant, obliti commodorum suorum. Alterum, ut totum corpus reip. curent, ne cum partem aliquam tuentur, reliquas deserant. Ut enim tutela, sic procuratio reip. ad utilitatē eorum, qui commissi sunt, non ad eorum, quibus commissa est, gerenda est. 1. Offic.

Huc omnia sunt referenda ab ijs, qui præsumt alijs, ut qui eorum in imperio erunt, sint quam beatissimi: estq; eius non modò, qui socijs & ciuibus, sed etiam eius, qui seruis, qui mutis pecudibus præsit, eorum quibus præsit, commodis utilitatiq; seruire. Ad Qu. Frat. epist. 1.

Sudandū est ijs, qui magistratum gerunt, pro communibus cōmodis: ad eundē inimicitia: subeundæ sepe pro rep. tempestates: cū multis audacibus, improbis non nunquam etiam potentibus dimicandū. Pro Sest.

Est boni magistratus, cū auxilia reip. labefacta ri conuelliq; uideat, ferre opem patriæ, succurrere saluti fortunisq; communibus: suam salutem posterio rem salute communi ducere, intercludere omnes seditionum uias. Pro C. Rabir.

Si populo consulis, remoue te à suspitione alicuius tui commodi: fac fidem, te nihil nisi populū utilitate

patem & fructum quærere. Ex lege Agrar. ad pop.

Nulla re conciliare facilius benevolentiam multitudinis possunt ij, qui reip. præsumt, quam abstinentia & continentia. 2. Offic.

Est boni magistratus commoda ciuium defendere, non diuellere, atque omnes æquitate eadem continere. 2. Offic.

Est propriū munus magistratus, intelligere, se gerere personam ciuitatis, debereq; eius dignitatem et decus sustinere, seruare leges, iura describere, & ea fidei suæ commissa, meminisse. 1. Offic.

Hi qui remp. tuebuntur, in primis operam dabunt, ut iuris & iudiciorum æquitate suum quisq; teneat: ut neq; tenuiores propter imbecillitatem circumueniantur, neq; locupletibus ad sua uel tuenda, uel recuperanda, obsit inuidia. 2. Offi.

In primis uidendum est ei, qui remp. administrabit, ut suum quisq; teneat, & earum rerum sit copia, quæ sunt necessariae. 2. Offic.

Magistratus non obedientem, & noxium ciuem multa, uinculis, uerberibusq; coerceat: ni par, maior uel potestas, populúsue prohibescit 3. de Leg.

Qui reipub. præsumt, legum similes sint, quæ ad puniendum non iracundia, sed æquitate dicuntur. 1. Officiorum.

Munus eorum esse debet, resistere & leuitati multitudinis, & perditorum temeritati. Pro Mil.

Est

Est ei, cui resp. commissa est, necessaria oratio & sapientia, qua regat populos, qua stabiliat leges, qua castiget improbos, qua tueatur bonos, qua laudet claros uiros, qua præcepta laudis & salutis aptè ad persuadendum edat suis ciuibus, qua hortari ad decus, reuocare à flagitio, consolari possit afflictos, factaq; et consulta fortium et sapientum cum improborū ignominia sempiternis monumentis prodere. Plerunq; tamen ad honores adipiscendos, et ad remp. gerendam nudi ueniunt & inermes, nulla cognitione rerum, nulla scientia ornati. 1. de Leg.

Est boni magistratus, non solum uidere quid agatur, uerum etiā prouidere quid futurū sit. Pro Mur.

Bono uiro non minori est curæ qualis resp. post mortē suam futura sit, quā qualis hodie sit. In Lal.

Caput est in omni procuratione negotij & muneris publici, ut auaritiæ pellatur uel minima suspicio. 2. Officiorum.

Nullum est uitium tetrius, quā auaritia, præsertim in principibus, & remp. gubernantibus. habere enim quæstui remp. non modò turpe est, sed sceleratum & nefarium. 2. Officior.

Senatorius ordo uitio careat, ceteris specimen sit: nec ueniat quidem in eum ordinem quisquam uitij particeps. 3. de Leg.

Imitemur nostros Brutos, Camillos, Halas, Decios, Curios, Fabricios, Maximos, Scipiones, Lentulos, & Aemilia

Aemilios, quos in deorum immortalium coetu ac numero repono. amemus patriam, cōsulamus bonis, praesentes fructus negligamus, posteritati & gloria seruiamus. id esse optimum putemus, quod erit rectissimum. Speremus quod uolumus: sed quod acciderit, feramus. Cogitemus denique, corpus uirorum fortium, magnorumque hominum esse mortale: animi uero motus, & uirtutis gloriam sempiternam. Pro Sest.

O conditiones miseras administrandarum ciuitatum & prouinciarum, in quibus diligentia plena simultatum est, negligentia uituperationum: ubi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata, sermo insidiosus, assentatio pernitiōsa, frons omnium familiaris, multorum animus iratus, iracundiae occultae, blanditiae apertae, uenientes praetores expectant, praesentibus inseruiunt, abeuntes deserunt. Pro Flacco.

Sunt qui quod sentiunt, etiamsi optimum est, inuidiae metu non audent dicere. i. Offic.

Lex.

32

LEX EST ratio summa, insita in natura, quae iubet ea quae faciēda sunt, prohibetque cōtraria. i. de Le.

Lex nihil est aliud, nisi recta & à numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibensque contraria. Philip. II.

Legibus proposita sunt supplicia uitij, praemia uirtutibus. 2. de Oratore.

Vitiorum emendatricem legem esse oportet, commenda

D

menda

mendatricemq; uirtutum: ab ea enim uiuendi doctrina ducitur. 1. de Leg.

Docemur auctoritate nutuq; legū, domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri: ab alienis mentes, oculos, manus abstinere. 1. de Orat.

Leges sunt inuentæ, quæ cum omnibus una atque eadem uoce loquerentur. 2. Offic.

A maioribus nostris nulla alia de caussa leges sunt inuentæ, nisi ut suos ciues incolumes conseruarent. In Vatin.

Ad salutem ciuium, ciuitatumq; incolumitatem, uitamq; hominum & quietam & beatam, conditæ sunt leges. 2. de Leg.

Ea uirtute & sapientia maiores nostri fuerunt, ut in legibus scribendis, nihil sibi nisi salutem atque utilitatem reip. proponerent. Neq; enim ipsi quod obesset, scribere uolebant: & si scripsissent cum esset intellectum, repudiatum iri legem intelligebant. 1. de Inuent.

Nihil est tam aptum ad ius, conditionemq; nature quam lex: sine qua nec domus ulla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum uniuersum genus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse mundus potest. 3. de Leg.

Fundamentum libertatis, fons æquitatis, mens & animus, & consilium, sententia ciuitatis, posita est in legibus. Pro Cluent.

Vt membra, Pro Cluent. In Simil. 17.

Ius amitti non potest sine magno incommodo ciuitatis. Pro Cecin.

Omnia sunt incerta, cum à iure discessum est. Ad Pap. Pætum. lib. Famil. 9.

Maiores hereditas uenit unicuique nostrum à iure et legibus, quam ab ijs, à quibus illa bona relicta sunt. Nam ut perueniat ad nos fundus, testamento alicuius fieri potest: ut retineamus quod nostrum factum est sine iure ciuili non potest. Pro Cecin.

Hoc spectant leges, hoc uolunt, incolumem esse ciuium coniunctionem: quam qui dirimunt, eos morte, exilio, uinculis, damno coercent. 3. Offic.

Legis est persuadere, non omnia ui ac minis cogere. 2. de Leg.

Si esset ista cognitio iuris magna ac difficilis, tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere. 1. de Orat.

Domus iurisconsulti est totius oraculum ciuitatis. omnia iudicia aut distrahendarum controuersiarum, aut puniendorum malefactorum causa reperta sunt. 1. de Orat.

Ius ciuile

33

Iuris ciuilis summo semper in honore fuit cognitio atque interpretatio. 2. Offic.

Nihil est in ciuitate tam diligenter retinendum, quam ius ciuile. Etenim hoc sublato, nihil est quare exploratum cuiquam possit esse, quid suum, aut quid

D 2 alienum

alienum sit . nihil est quod æquabile inter omnes, atque unum omnibus esse possit. Pro Cecinna.

Ius ciuile eiusmodi esse debet, quod neque inflecti gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit. Quod si non modo oppressum, sed etiam desertum, aut negligentius adseruatum erit, nihil est quod quisquam se habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur. Pro Cecin.

Qui ius ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit non modo iudiciorum, sed etiam utilitatis uitæque communis. Qui autem interpretes iuris uituperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus, non de iure ciuili detrahit. Si imperitis non putat esse obtemperandum, non homines lædit, sed leges et iura labefactat. Pro Cecinna.

Veri iuris, germanæque iustitiæ solidam et expressam imaginem nullam tenemus, umbra et imaginibus utimur. 3. Offic.

Tu de iuris ciuilibus commendatione leges plenissime apud Ciceronem in oratione pro A. Cecinna.

Arma legibus contraria.

34

NIHIL est æquitati tam contrarium atque infestum, quam conuocati armati que homines: nihil iuri tam inimicum, quam uis. Pro Cecin.

Nihil est exitiosius ciuitatibus, nihil tam contrarium iuri et legibus, nihil minus ciuile et humanum, quam constituta et composita rep. quidquam agi per uim. 3. de Leg.

Silent

Silent leges inter arma, nec se expectari iubent,
cum ei qui expectare uelit, ante iniusta poena luenda
sit, quam iusta repetenda. Pro Milone.

Iudex, & quæ sint eius partes. 35

IUDEX est is, quem non minus bene de nobis ex
istimare, quam secundum nos iudicare uelimus. Pro
Ros. Comm.

Semper iniquus est iudex, qui aut inuidet, aut fauet:
debetq; in iudicio imbecillis esse inuidia. Pro Plan.

Abducuntur nonnunquam iudices ab institutis suis
magnitudine pecuniæ. 6. Act. in Verr.

Ingentes diuitiæ iudiciorum religionem ueritatemq;
solent perfringere. 2. Act. in Verr.

Plura iudicant homines, aut amore, aut cupiditate,
aut iracundia, aut dolore, aut lætitia, aut spe, aut
timore, aut errore, aut aliqua permotione mentis,
quam ueritate, aut præscripto, aut iuris norma aliqua,
aut iudicij formula, aut legibus. 3. de Orat.

Est sapientis iudicis, meminisse se hominē: cogitare
sibi tantum esse permissum, quantum commissum
sit & creditum. et non solum sibi soli potestatem esse
datam, uerumetiam fidem habitam esse, meminisse:
posse quem oderit, absoluere; quem non oderit, con-
demnare: & semper non quæ uelit ipse, sed quid lex
& religio cogat, cogitare. animaduertere, qua lege
reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quæ-
stione uersetur. Cum hæc sunt uidenda, tum illud est

hominis magni, iudicis atque sapientis, habere in consilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem autem & inuidiam, metum, cupiditates omnes amouere: maximi æstimare conscientiam mentis suæ, quàm à dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis diuelli non potest. Pro Cluent.

Cùm iudici dicēda sententia est, meminerit, se Deum habere testem, id est, mentem suam, qua nihil homini dedit ipse Deus diuinius. 3. Offic.

Est sapientia iudicis in hoc, ut non solum quid possit, sed etiam quid debeat, ponderet: nec quantum sibi permissum, meminerit, sed etiam quatenus commissum sit. Pro Rab. Postu.

Laborare debent iudices non modò quid dicant pro testimonio, sed etiam quibus uerbis utantur, ne quid minus moderatè positū, ne quid ab aliqua cupiditate prolapsum uerbum esse uideatur. Vultu autem laborare, ne qua significari possit suspicio cupiditatis, ut & cum prodeunt, existimatio sit quædam tacita de illis pudoris ac religionis: & cùm discedunt, ea diligenter cōseruata ac retenta uideantur. Pro Fon.

Neq; contra remp. neq; contra iusiurandum ac fidem, amici caussa uir bonus faciet: ne si iudex quidē erit de ipso amico. ponit enim personam amici, cùm induit iudicis. Nam si omnia facienda sint, quæ amici uelint, non amicitia tales, sed coniurationes putandæ sunt. 3. Offic.

Iudicis semper est uerum sequi. 2. Offic.

Est boni iudicis paruis ex rebus coniecturam facere uniuscuiusq; & cupiditatis & incontinentiæ. 6. Act. in Verr.

Iudex bonus nemo esse potest, qui suspitione certa non mouetur. 7. Act. in Verr.

Scriptum sequi calumniatoris est: boni uerò iudicis, uoluntatē scriptoris, auctoritatēq; defendere. Que lex enim, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, non infirmari aut conuelli potest, si ad uerba deflectere uoluerimus? consilium autem eorum, qui scripserunt, & rationē & auctoritatem relinquamus. non enim ex uerbis pendet ius, sed uerba seruiunt hominum consilijs et auctoritatibus: nec uerba ueniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa uerba in leges coniecta sunt. Pro Cecinna.

Dubium non est, quin omnes omnium pecuniæ posite sint in eorum potestate, qui iudicia dant, & eorum qui iudicant: cum nemo nostrum possit ædes suas, nemo fundum, nemo bona patriæ obtinere, cum ad iudicandum detur iudex nequam & leuis, qui de ijs iudicet. 4. Act. in Verr.

Præceptores.

36

NULLVM munus reip. afferre maius, meliusue possumus, quam si doceamus atq; erudiamus iuuentutem, ijs præsertim moribus atq; temporibus, quibus ita prolapsa est, ut omnium opibus refrænanda.

D 4

atque

atque coercenda sit. 3. de Diuination.

Nulli bonarum artium magistri non beati putandi, quamuis cōsenuerint uires atq; defecerint. Cato Ma.

Pædagogi negligendi non sunt, sed quodam modo colendi. Lælius.

Nemo est nostrum liberaliter educatus, cui nō educatores, cui non magistri sui atq; doctores, cui non locus ille mutus, ubi ipse altus aut doctus est, cum grata recordatione in mente uersetur. Pro Planc.

Idem erant antiquitus uiuendi præceptores, atq; dicendi. 3. de Orat.

Ciuitas.

37

CIVITAS in seditione nō potest esse beata. I. de Fi.

Proprium est ciuitatis atq; urbis, ut sit libera, & non sollicita suæ rei cuiusq; custodia. 2. Offic.

Millies perire est melius, quam in sua ciuitate sine armorum præsidio non posse uiuere: præsidium caritate & beneuolentia ciuium septum oportet esse, non armis. 2. Philip.

Illā nō est ciuitas, cū leges in ea nihil ualent, cū iudicia iacent, cū mos occidit patrius. Parad. 4.

In hoc uel maximè uitiosa est ciuitas, quæ largitione interposita, uirtutis & dignitatis obliuisci solet. De Peti. consul.

Ciuis.

38

QUI periculum nō timet proposita inuidia, morte, pœna, qui nihilo segnius remp. defendit, is uir

uere

uerè & ciuis putandus est. Pro Milone.

Ciuis est is, qui patriam suam diligit, ac bonos omnes saluos incolumesq; desiderat. in Vat.

Ab omnibus huiusmodi ciuis laudandus ac diligendus est, qui non solum reip. ciuem improbum remouet, uerum etiam seipsum eiusmodi fore profiteatur, ac præstat, ut sibi non modò communi uoluntate uirtutis atque officij: sed etiam ut quadam magis necessaria ratione, rectè sit honesteq; uiuendum. 5. Act. in Verr.

Ciuem oportet æquo & pari cum ciuibus iure uiuere, neq; summissum & abiectum, neq; sese efferentem: tum in rep. ea uelle, quæ tranquilla & honesta sint. I. Offic.

Nihil uiro bono & quieto, et bono ciui magis conuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs. Ad Atti. lib. 9. epist.

Ciuis nō est habendus, qui ciuile bellum concupiscit. Philipp. 13.

Ingratus est iniustusq; ciuis, qui armorū periculo liberatus, animum tamen retinet armatum. Pro Marc.

Ciuem ab hoste non natura ac loco, sed animo factisq; distinguimus. Parad. 4.

Hi & audaces & mali & perniciosi ciues putantur, qui incitant populi animos ad seditionem: aut qui largitione cæcant mentes imperitorum: aut qui fortes & claros uiros, & bene de rep. meritos, in aliquā

uocant inuidiam. Qui uerò sceleratorum impetus & conatus represserūt, qui auctoritate, qui fide, qui magnitudine animi consilijs audacium restiterunt, ij boni ciues semper habiti sunt. Pro Sestio.

Respublica & patria.

39

RESPUBLICA nomē uniuersæ ciuitatis est, pro qua mori, et cui nos totos dare, & in qua omnia nostra ponere & quasi consecrare debemus. 2. de Leg.

Eò omnis uitæ nostræ ratio transmittenda est, ut magnam nominis nostri famam, ex maximis in reip. meritis collatis, posteris relinquamus. In Vatin.

Bono uiro, n. Lælius. In Magistrat. 31.

Omnibus bonis expedit, saluam esse reip. Phi. 13.

Laudandus est is, qui mortem oppetit pro rep. qui doceat cariorem esse patriam nobis, quam nosmetipsos. Estq; illa uox inhumana & scelerata eorum, qui negant se recusare, quò minus ipsis mortuis terrarum omnium deflagratio consequatur. 3. de Fin.

Qui pro rep. uitam reddiderunt, nusquam mehercule eos mortem potius, quàm immortalitatem affectos putauit. Pro Planc.

Nihil est ex omnibus rebus humanis præclariùs aut præstantius, quàm de rep. bene mereri. Ad Plan. Famil. 10.

Omni timore deposito, debemus libere reip. consilere. Brut. ad Cic. Famil. 11.

Imitea

Imitemur nostros Brut. Pro Sest. De Magist. 31.

His maiores nostri, qui ob remp. mortem obierant,
pro breui uita diuturnam memoriam reddiderunt.
Philip. 9.

Duo hæc opto. Philip. 2. In Apoph. 130.

Non potest cuiquam malè de rep. merenti, iusta
esse causa. de Respon. Arusp.

Magnus est in rep. campus, multis apertus cursus
ad laudem. Philip. 14.

Patria, est communis omnium nostrum parens. I.
Inuect. in Catil.

Non potest cognatio ulla propior esse, quam pa-
tria. I. de Oratore.

Ipsa patria dici uix potest, quid caritatis, quid uo-
luptatis habet. Philip. 5.

Patria nihil dulcius, nihil carius in uita esse de-
bet. Ad Quir. post red.

Est patriæ caritas maxima. In Vat.

Commune patriæ solum, & carum est & iucun-
dum & delectabile. Cic. C. Cassio, Famil. 12.

Nullus locus est domestica sede iucundior. 4. in Ca.

Nullus locus nobis dulcior esse debet patria. Ad
Marc. Famil. 4.

Nostra patria delectat, cuius rei tanta est uis ac
tanta natura, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis
tanquam nidulum affixam, sapientissimus uir immor-
talitati anteponat. I. de Orat.

Cari sunt liberi, propinqui, familiares: sed omnes omnium caritates patria una complexa est, pro qua quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus? 1. Offic.

Patriæ nos primū natura conciliat. De resp. Aru. Patria est. 5. Tusc. In Apoph. 82.

Si contentio quedam, & comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij, principes sunt patria & parentes, quorum beneficijs maximē obligati sumus. 1. Offic.

Sapientis est, carere patria, & duri non desiderare. Ad Marc. Famil. 4.

Malo sine periculo domi meæ esse, quàm cum periculo alienæ. Ad Marc. Fam. 4.

Pro patria, et in patria mori, præclarū. Ad Att. 9.

Nemo est tam ingratus, tam impius, tamq; nullius humanitatis, qui si patriæ merita resumere uelit, non eam magis, quàm se ipsam diligat. In Vatin.

Nullus est casus pro dignitate et libertate patriæ non ferendus. Philip. 13.

Omnia, quæ à nobis geruntur, non ad nostram utilitatem & commodum, sed ad patriæ salutem conferre debemus. In Vatin.

Non solum nobis nati sumus. 1. Offic. In Apoph. II.

Nullum est periculum, quod sapiens pro salute patriæ uitandum arbitretur: hæc enim secum loquitur, Non mihi soli, sed etiam, atq; adeò multò potius,

natus

natus sum patriæ. Vita quæ fato debetur, salutis patriæ potissimum solvatur. 4. ad Heren.

Nihil est præstabilius viro, quàm periculis patriam liberare: beatiq; sunt hi, quibus ea res honori fuerit. Pro Milon.

Pericula, labores, dolorem etiã optimus quisq; pro patria & pro suis suscipit: dolores deniq; suscipere mauult, quàm deserere ullam officij partem. I. de Fi.

Quoniam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incõmodum pro patria graue putandum est. At qui patriæ pericula suo periculo expetunt, hi sapientes putandi sunt, cum & eum, quem debent, honorem reip. reddunt, & pro multis perire malunt, quàm cum multis. Etenim uehementer est iniquum, uitam, quam à natura acceptam propter patriam conserua ueris, nature cum cogat, reddere, patriæ cum roget, non dare: & cum possis cū summa uirtute & honore pro patria interire, malle per dedecus & ignauiam uiuere: & cum pro amicis & parentibus & ceteris necessarijs adire periculum uelis, pro rep. in qua & hoc & illud sanctissimum nomen patriæ continetur, nolle in discrimen uenire. 4. ad Heren.

Cum dies & noctes omnia nos undiq; fata circumstent, non est dubitandum, eum spiritum, quem nature quisq; debet, patriæ reddere. Philip. 10.

O fortunata mors, quæ nature debita, pro patriæ potissimum est reddita. Philip. 14.

Cum

Cum omnibus definita sit mors, optandum est magis, ut uita, quæ necessitati debetur, patriæ potius donata, quàm reseruata naturæ uideatur. Pro Sest.

Debemus grata eorum uirtutem memoria profsequi, qui pro patria uitam profuderunt. Philip. 14.

Omnibus, qui patriam cōseruarint, adiuuerint, auxerint, certus est in cælo & definitus locus, ubi beati æuo sempiterno fruuntur. In Somn. Scip.

Peregrinatio.

40

OMNIS peregrinatio obscura & sordida est ijs, quorum industria in patria potest esse illustris. Ad Marc. Cælium. Famil. lib. 2.

Omnibus peregrinantibus gratum est, minimarum quoq; rerum, quæ domi gerantur, fieri certiores. Cælius ad Ciceronem, Famil. 8.

In externis locis, minor est ad facinus uerecundia. Ad Marc. Famil. lib. 4.

Multi rem suam bene gessere, & publicam patriam procul. Ad Treb. Famil. lib. 7.

Gloria.

41

GLORIA, est illustris & peruagata multorum & magnorum uel in suos ciues, uel in patriam, uel in omne genus hominum, fama meritorum. Pro Marcel.

Gloria, est solida quædam res & expressa, non ad umbrata: ea est consentiens laus bonorum, incorrupta uox bene iudicantium de excellenti uirtute: ea uirtuti resonat, tanquã imago gloriæ, quæ quia recta facta

factorum plerunq; comes est, non est bonis uiris repu-
dianda. Illa autem, quæ se eius imitatricem esse uult,
temeraria atq; inconsiderata & plerunq; peccato-
rum uitiorumq; laudatrix fama popularis, simulatio-
ne honestatis, formam eius, pulchritudinemq; corrumpit.
Tu ergo quæ habent speciem gloriæ, collecta ex
inanissimis splendoris insignibus, contemne: breuia,
fugacia, & caduca existima. 3. Tusc.

Vera gloria radices agit, atq; etiam propagatur:
ficta omnia tanquam flosculi celeriter decidunt, nec
simulatum quidquam potest esse diuturnum. 2. Offic.

Honos est præmium uirtutis, iudicio studioq; ciu-
um delatum ad aliquem. qui eum sententijs, qui suff-
ragijs adeptus est, is mihi & honestus & honora-
tus uidetur. De claris Orat. ad Brut.

Is uerus triumphus est, cum bene de rep. meritis
testimonium à consensu ciuitatis datur. Phil. 14.

Is honos uideri solet, qui non propter spem futuræ
beneficij, sed propter magna merita claris uiris de-
fertur & datur: estq; non inuitamentum ad tempus,
sed perpetuæ uirtutis præmium. Ad. Plan. Fa. lib. 10.

Ea est profectio iucunda laus, quæ ab his proficisci-
tur, qui ipsi in laude uixerunt. Ad Marc. Catonem,
Famil. lib. 15.

Is mihi uidetur amplissimus, qui sua uirtute in al-
tiorum locum peruenit, non qui ascendit per alterius
incommodum & calamitatem. Pro Rosc. Amer.

Susce-

Suscepit uita. 2. de Nat. deor. De uirtute. 45.

Quæ melior in genere hominum natura, quam eorum, qui se natos ad homines iuuandos, tutandos, conseruandos arbitrantur? abiit ad eos Hercules: nunquam abiisset, nisi cum inter homines esset, eam sibi uiam munisset. 1. Tuscul.

Eo omnis uitæ nostræ ratio. In Vatin. De Rep. 39.

Actum præclare cum ijs est, quorum uirtus nec obliuione eorum qui sunt, nec reticentia posterorum sepulta esse poterit. Philip. 14.

Breuis uita data est, at memoria bene redditæ uitæ sempiterna: quæ si non esset longior, quam hæc uita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis ad summam laudem, gloriamque cõtenderet. Phi. 14.

Exiguum nobis uitæ curriculum natura circumscribit, immensum gloriæ. Pro. C. Rab.

Vita breuis est, gloriæ cursus sempiternus. Pro Sest.

Breue tempus ætatis, satis longum ad bene uiuendum. 1. Tusc.

Honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloriæ: iacentque ea semper, quæ apud quosque improbantur. 1. Tusc.

Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque maxime gloria ducitur. ipsi illi philosophi etiam in illis libellis, quos de contemnenda gloria scribunt, nomẽ suum inscribunt: in quo prædicationem et nobilitatem despiciunt, prædicari se ac nominari uolunt. Pro Arch. Poet.

Opifia

Opifices post mortem nobilitari uolunt. Quid enim Phidias sui similem speciẽ inclusit in clypeo Meneruæ, cū inscribere non liceret? Quid nostri philosophi? nõne in his ipsis libris, quos inscribunt de contemnenda gloria, sua nomina inscribunt? 1. Tusc.

Nemo est tam auersus à Musis, qui non mandari uersibus æternum suorum laborum facile præconium patiatur. Pro Archia.

Themistocles. Pro Arch. in Apoph. 3.

Poeta post mortem nobilitari uolunt: unde illud: Aspiciate ò ciues senis Ennij imaginis urnam:

Hic uestrum finxit maxima facta patrum.

Mercedem gloriae efflagitat ab his, quorum patres affecerat gloria. Idemq;.

Nemo me lacrymis decoret, nec fuera fletu

Faxit: cur? uolito docta per ora uirum. 1. Tusc.

Vix inuenitur qui laboribus susceptis, periculisq; aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriam. 1. Offic.

Nemo unquam sine magna spe immortalitatis, se pro patria offert ad mortem, 1. Tusc.

Perfecti homines, & excellentibus ingenijs præditi, excitantur spe gloriae, quæ habet formam honestatis & similitudinem. Cato Maior.

Nemo nostrum in reipub. periculis cum laude ac uirtute uersatur, quin spe posteritatis, fructuq; ducatur. Pro C. Rabir.

Cum optimus quisq; maximè posteritati seruiat: esse aliquid uerisimile est, cuius is post mortem, sensum sit habiturus. I. Tusc.

Licuit esse otioso Themistocli, licuit Epaminōdæ: sed nescio quomodo inhæreret in mentibus, quasi seculorum quoddam augurium futurorū, quo quidem dempto, quis tam esset amens, qui semper in laboribus & periculis uiueret? I. Tusc.

Pueri efferuntur lætitia cum uicerint, & pudet uictos, ut se accusari nolunt, quàm cupiunt laudari: quos illi labores non perferunt, ut æqualium principes sint? 5. de Finib.

Quis tantos labores diurnos, nocturnosq; domi, militiæq; susciperet, si iisdem finibus gloriam suā, quibus uitam esset terminaturus? Sed optimi cuiusq; animus maximè ad immortalitatē gloriæ nititur. C. Ma.

Est angusti animi atq; demissi, triumpho honorem atq; dignitatem contemnere. Nam ut leuitatis est. In Piso. In Similib. 75.

Præstantes uiri nunquam tanta conati essent, quæ ad posteritatis memoriam pertinerent, ni animo uis dissent, posteritatem ad se pertinere posse. Nonne melius multo fuisset, otiosam ætatem & quietam sine ullo labore & contentione traducere? Sed nescio quomodo animus erigens se, posteritatem semper ita prospicit, quasi cum exceßerit è uita, tum deniq; uiuaturus sit. Cato Maior.

Sapiens uirtutis honorē, præmium, haud prædant
petit. 3. de Orat.

Nullam uirtus aliam mercedem laborum, pericu-
lorumq; desiderat, præter hanc laudis et gloriæ, qua
detracta, iudices, quid est quod in hoc tam exiguo ui-
tæ curriculo & tam breui, tantis nos in laboribus ex-
erceamus? Certè si nihil animus præsentiret in poste-
rum, & si quibus regionibus uitæ spaciū circunscri-
ptum est, eisdem omnes cogitationes terminaret sua-
as: nec tantis se laboribus frangeret, neq; tot curis uî-
gilijsq; angeretur, nec toties de uita ipsa dimicaret.
Nunc insidet quædam in optimo quoque uirtus, quæ
noctes & dies animum gloriæ stimulis concitat atq;
admonet, non cum uitæ tempore esse dimittendam
commemorationem nominis nostri, sed cum omni po-
steritate adæquandam. Pro Archia Poeta.

Nullam mercedem tanta uirtus præter hanc lau-
dis et gloriæ, desiderat: qua etiamsi careat, tamen est
seipsa contenta: quanquam in memoria gratorum ho-
minum, tanquam in luce posita lætetur. Phil. 5.

Ex omnibus præmijs uirtutis amplissimum est præ-
mium, gloria: quæ uitæ breuitatem posteritatis memò-
ria consolatur: quæ efficit ut absentes adsimus, mor-
tui uiuamus: cuius gradibus etiam homines in cælum
uidentur ascendere. Pro Milone.

Non uita hæc dicenda est, quæ corpore & spiritu
continetur: illa, inquã, illa uita est, quæ uiget memo-

ria seculorum omnium, quam posteritas alit, quam ipsa æternitas semper intuetur. Pro Marc.

Vestra quæ dicitur uita, mors est. Somn. Scipio.

Nihil est uera gloria dulcius. Philip. 5.

Natura nihil præstantius habet, nihil quod magis expetat, quàm honestatem, quàm laudem, quàm dignitatem, quàm decus. 2. Tusc.

Antiquior sit possessionibus gloria. 1. de Diuin.

Verum decus in uirtute positum est. Cic. ad Plancum, Famil. lib. 10.

De Morte.

42

OMNIVM rerum mors est extremum. ad Tor. Familiar. 6.

Mors est discessus animæ à corpore. 1. Tusc.

Mors somno similis est. 1. Tusc.

Morti nihil est tam simile, quàm somnus. C. Maio.

Somnus, imago mortis. 1. Tusc.

Mors, quasi saxū Tātalo semper impēdet. 1. de Fi.

Moriendum certè est, & id incertum, an eo ipso die. Cato Maior.

Nemini exploratum potest esse, quomodo sese habiturum sit corpus, non dico ad annum, sed ad uesperum. 2. de Finib.

Quis est quamuis sit adolescens, cui sit exploratum, se ad uesperum esse uicturum? Cato Maior.

Mors omnibus est parata. 4. Inuect. in Catil.

Omnibus definita est mors. Pro Sestio.

Mortem

Mortem omnibus natura proposuit. Phil. 4.

Necesse est mori. 2. Tusc.

Moriendum est omnibus: est q̄; finis miseriæ in morte. 1. Tusc.

Commorandi nobis natura diuersorium, non habitandi dedit. Cato Maior

Ex ipsa uita discedendum est, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo. Cato Maior.

Si hoc tempore diem non obieris, paucis post diebus est tibi moriendum, quia homo natus es. Sulpitius ad Cicer. Famil. lib. 4.

Hoc meditatam ab adolescentia debet esse, mortem ut negligamus, sine qua meditatione, tranquillo esse animo quis non potest. Cato Maior.

Mortem omnibus horis impendentem timens, quis tranquillo animo possit consistere? Cato Maior.

Qui id, quod uitari non potest, metuit, is uiuere animo quieto nullo modo potest. 2. Tuscul.

Que potest esse in uita iucunditas, cū dies & noctes cogitandum sit iam iam esse moriendum? 1. Tusc.

Qui mortem non timet, magnum is sibi præsidium ad beatam uitam comparauit. 2. Tusc.

Non deterret sapientem mors, que propter incertos casus quotidie imminet, & propter breuitatem uitæ nunquam longè potest abesse. 1. Tusc.

Vtrum uiuere, an mori sit melius, dii immortales sciunt: hominē quidem scire arbitror neminē. 1. Tusc.

A malis mors abducit, non à bonis. i. Tusc.

Ipsè animi discessus à corpore fit sine dolore, et fit plerunq; sine sensu. nonnunquam etiam cum uoluptate: totum hoc leue est, qualecunq; sit: fit enim ad punctum temporis. i. Tusc.

Tunc erimus beati, cum corporibus relictis, cupiditatum et æmulationum erimus expertes. i. Tusc.

Pellantur istæ ineptiæ penè aniles, ante tempus mori, miserum esse. Quod tandè tempus? naturæ ne? At ea quidem dedit usuram uitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die. Quid est igitur quod querare, si repetit cum uult? ea enim conditione acceperas. Que uerò ætas longa est? aut quid omnino homini longum? Nonne modò pueros, modò adolescentes in cursu à tergo insequens, nec opinantes affecuta est senectus? Omnia ista perinde ut cuique data sunt, pro rata parte à uita, longa aut breuia dicuntur. i. Tusc.

Mors terribilis est ijs, quorū cum uita omnia extinguuntur, non quorum laus emori non potest. Parad.

Honestæ mors nunquam est fugienda, sepe etiam appetenda. Mari. ad Cicer. Famil. lib. 2.

Vetat dominans in nobis Deus. i. Tusc. in pijs Sententijs. 68.

Non est in iussu imperatoris. Cato Maior. In pijs Sententijs 70.

Nobis si quid tale acciderit. i. Tusc. In pijs Sent. 72.

Tibi et pijs omnibus. i. Tusc. In pijs Sent. 69.

Nisi Deus. 1. Tusc. In pijs Sentent. 71.

Sunt qui se gratum mortuis facere, si grauiter eos lugeant, arbitrantur. Accedit superstitio muliebris quædam: existimant enim dijs immortalibus se facilius satisfacturos, si eorum plaga percussi, afflictos se & stratos esse, fateantur. 3. Tusc.

Mortuorum corpora nihil sentiunt in sepultura: quantum autem consuetudini fameq; dandum sit, id curent uiui, sed ita, ut intelligant nihil ad mortuos pertinere. 1. Tusc.

Cum ab amicis rogaretur Diogenes. 1. Tuscul. In Apophth. 37

Mors, bonum sit an malum, plenissime primo Tusculanarum leges, & in dialogo, qui Cato Maior inscribitur.

Mortis metus.

43

QVIS EST, aut quotusquisque cui mors cū appropinquet,

Non refugiat timido sanguen, atq; exalbescat metu? 5. de Finib.

Emori nolo. 2. Tusc. In Apoph. 43.

Virtuti quæ sit vis & commendatio.

44

VIRTUS est per se ipsa laudabilis, & sine qua nihil laudari potest. 2. de Orat.

Virtus nihil est aliud, quàm in se perfecta, & ad summum perducta natura. 1. de Leg.

E 4

Virtus

Virtus est affectio animi constans conueniensq̄, laudabiles efficiens eos, in quibus est: & ipsa est per se sua sponte, separata tamen utilitate, laudabilis. ex ea proficiscuntur honestæ uoluntates, sententiæ, actiones, omnisq̄; recta actio. 4. Tusc.

Virtutis multæ definitiones consulto a nobis omittuntur.

Honestum.

45

ID DICITUR honestum, non quod laudetur à multis, sed quia tale sit, ut uel si ignorent id homines, uel si obmutuissent, pulchritudine sua tamen esset specieq̄; laudabile. 2. de Finib.

Honestum etiam si nobilitatum non sit, aut si etiam à nemine laudetur, laudabile est natura: quod si oculis cerneretur, mirabiles amores citaret sapientie. 1. Offic.

Honestum est, quod detracta omni utilitate, sine ullis præmijs, fructibusue, per seipsum iure potest laudari. 2. de Finib.

Si non ipso honesto mouemur, ut uiri boni simus, sed utilitate aliqua atq̄; fructu, callidi sumus, non boni. nam quid faciet is in tenebris, qui nihil timet, nisi testem uel iudicem? quid in deserto loco, nactus quem multo auro spoliari possit, imbecillum atq̄; solum? 1. de Legib.

Si emolumentis, non suapte natura uirtus expetitur, una erit uirtus, quæ malitia rectissime dicetur. Nam qui uirtutem pretio metiuntur, nullam uirtutem,

tem,

tem, nisi malitiam putant. 1. de Leg.

Nulla potest esse uirtus nisi gratuita. nam quæ uoluptate, quasi mercede aliqua ad officiũ impellitur, ea non uirtus, sed fallax est imitatio simulatioq; uirtutis. 5. Tusc.

Quidquid præter id quod honestum sit, expetendum esse duxeris, in bonisq; numeraris: & honestum ipsum quasi uirtutis lumen extinxeris, & uirtutem penitus euerteris. 3. de Finib.

Difficile est hominibus persuadere, honestum propter ipsum eligendum. C. Cassius Cic. Fam. lib. 15.

Si ipsam honestatem undiq; perfectam & absolutam, rem unam præclarissimam omnium maximeq; laudandam penitus uideremus, quo nam gaudio compleremur, cum tantopere eius adumbrata opinione lætemur? 5. de Finib.

Sumus natura studiosissimi, appetentissimiq; honestatis, cuius si quasi lumen aliquod aspeximus, nihil est quod ut eo potiamur, non parati simus & ferre & perpeti. 2. Tusc.

Nihil est uirtute amabilius, quàm qui adeptus erit, ubicunq; erit gentiũ, à nobis diligetur. 1. de Nat. deo.

Virtutem necessario gloria sequitur. 1. Tusc.

Gloria uirtutem tanquam umbra sequitur. 1. Tusc.

Nihil est uirtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. 1. de Nat. deor.

Nihil est amabilius uirtute, nihil quod magis allia

ciat homines ad diligendū: quippe cū propter uirtutem et probitatē eos etiam quos nunquam uidimus, quodammodo diligamus. cuius ea est uis, ut eā (quod maius est) in hoste etiam diligamus. in Lælio.

Animi hominum mouentur ad diligendum, cū eorum, quibus cum usu coniuncti sunt, uirtutem et bonitatem perspiciunt. In Lælio.

Conciliantur animi hominum dignitate hominis, rebus gestis, æstimatione uitæ: alienanturq; ab ijs, in quibus hæc non sunt. 1. de Orat.

Suscepit uita consuetudoq; communis, ut beneficij excellentes uiros in cælum fama ac uolūtate tollamus. 2 de Nat. deor.

Quæ natio non comitatem, non beneuolentiam, non gratum animum et beneficij memorem diligit? Quæ superbos, quæ maleficos, quæ crudeles, quæ ingratos non aspernatur, non odit? 1. de Leg.

Eos uiros nos suspicimus, maximisq; efferrimus laudibus, in quibus existimamus excellentes quasdam et singulares perspicere uirtutes. Despiciamus aut eos, et contemnimus, in quibus nihil uirtutis, nihil animi, nihil neruorum putatur. Quamobrem contēnuntur ij, qui nec sibi nec alteri profunt, ut dicitur: in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est. Admiratione autem quadam afficiuntur ij, qui anteire ceteris uirtute putantur. 2. Offic.

Illud honestum, quod in alio cernimus, nos mouet:

atq;

atq; illi in quo id inesse uidetur, amicos facit. Omnis enim uirtus nos ad se allicit, facitq; ut eos diligamus in quibus ipsa inesse uidetur. 1. Offic.

Quis est tam dissimilis homini, qui nō moueatur et offensione turpitudinis, & comprobatione honestatis? Quis est qui non oderit libidinosam, proteruam adolescentiam? Quis contra, in illa ætate pudorem, constantiã etiam si sua nihil intersit, non tamen diligat? An obliuiscimur, quantopere in audiendo, in legendoq; moueamur, cum piẽ, cum amicẽ, cum magno animo aliquid factum cognoscimus? 5. de Finib.

Quæ magno animo & elato, fortiter & excellenter gesta sunt, ea nescio quo modo quasi pleno ore laudamus. 1. Offic.

Cum aliquid clementer, mansuetẽ, iustẽ, rectẽ, moderatẽ, sapienter factum aut legimus, aut audimus, quo studio incendimur, non modò in gestis rebus, sed etiam in fictis, ut eos sæpe, quos nunquam uidimus, diligamus? Pro Marcello.

Quis est qui non admiretur splendorem, pulchritudinemq; uirtutis? 2. Offic.

Cõciliatrix amicitie est, uirtutis opinio. In Læl.

Habet hoc uirtus, ut uiros fortes, species eius & pulchritudo, etiam in hoste posita delectet. In Piso.

Est proprium uirtutis, conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos adiungere. 2. Offic.

Virtus conciliat amicitias atq; conseruat. In ea enim

enim est conuenientia rerum, in ea est stabilitas, in ea est constantia: que cum se extulit, & lumen suum ostendit, et idem aspexit, agnouitq; in alio, ad id se ad mouet: uicissimq; accipit illud, quod in altero est, ex quo eorū exardescit siue amor, siue amicitia. in Læl.

Propter uirtutem iure laudamur, & in uirtute rectè gloriamur. 3. de Nat. deor.

Vera laus ueræ uirtuti debetur. 3 de Orat.

Nihil quidquam sine uirtute laudabile. 1. Tusc.

Quibus gradibus Romulus ascendit in cælum? rebus gestis atq; uirtute. Parad. 1.

Bonus uir propriè & copiose laudari sine uirtutum cognitione non potest. 2 de Orat.

Eos, quorum uita perspecta est in rebus honestis atq; magnis, & bene de rep. sentientes, aut aliquo honore & imperio affectos, obseruare & colere solemus. 1. Offic.

Vehementer amor multitudinis commouetur ipsa fama & opinione liberalitatis, beneficentiæ, iustitiæ, fidei, omniumq; earum uirtutum, que pertinent ad mansuetudinem ac facilitatem: eosq; in quibus eas uirtutes inesse uidemus, à natura ipsa diligere cogimur 2. Officiorum.

Ea uirtus uidetur præstantis uiri, que est fructuosa alijs, sibi autem laboriosa aut periculosa, aut certè gratuita. 2. de Orat.

Si quod optimum maximumq; est, id uolumus adisci
pisci

pisci, uirtuti opera danda est, sine qua nullam rem ex petendam consequi possumus. In Læl.

Verum decus in uirtute positum est. Cic. ad Plan. Famil. lib. 10.

Digna est uirtus gloriatione: tantumq; præstat ceteris rebus, ut dici uix possit quid intersit. 4. de Fin.

Nesciunt multi, nesciunt quantas uires uirtus habeat: nomen uirtutis tantum usurpant, quid ipsa ualeat, ignorant. Paradox. 2.

Non sunt isti audiendi, qui uirtutem duram, & quasi ferream esse uolunt. In Læl.

Non est inhumana uirtus, neq; immanis, neq; superba, quæ populos uniuersos tueri, eisq; optime consulere soleat: quod non faceret profectò, si à uulgi caritate abhorreret. In Lælio.

Virtus quam sequitur caritas, minimè repudianda est. In Lælio.

Virtus altissimum locum in homine, & maximè excellentem tenet. cum autem assumpta est ratio, tantò in dominatu locatur, ut omnia prima naturæ, huius tutelæ subijciantur. 4. de Finib.

Virtus, omnia quæ cadere in hominem possunt, subter se habet: eaq; despiciens, casus contemnit humanos: culpaq; omni carens, præter seipsam, nihil censet ad se pertinere. 5. Tusc.

Optimè uirtus seipsa nouit, & quàm amabilis sit, intelligit. In Lælio.

Virtutis tanta est uis, ut non possit unquam esse uir bonus non beatus. In Pison.

In uirtute satis est praesidij ad bene uiuendum, satis etiam ad beatè, satis ut fortiter uiuamus, etiam ut magno animo, & quidem ut nulla re egeamus, semperq; simus inuicti: sequitur ut nihil peniteat, nihil desit, nihil obstet. 5. Tusc.

Praesidij ad uiuendum in uirtute satis est. 5. Tusc.

Virtus ad beatè uiuendū seipsa cōtenta est. 5. de Fi.

Cum fateamur satis magnam uim esse in uitij ad miseram uitam, fatendum est etiam, eandem uim in uirtute esse ad beatam uitam. Cōtrariorum enim contraria sunt consequentia. 5. Tusc.

Quanti est aestimanda uirtus, quæ nec eripi, nec surripi potest, neq; naufragio, neq; incendio amittitur, nec tempestatem, nec temporum permutatione mutatur? qua praediti qui sunt, soli sunt diuites: soli enim possident res & fructuosas & sempiternas: soli q; (quod est proprium diuitiarum) contenti sunt rebus suis. Satis esse putant quod est, nihil appetunt, nulla re egent, nihil sibi deesse sentiunt, nihil requirunt. Parad. ult.

Virtus in tempestate saeva quieta est, & lucet in tenebris, & pulsa loco manet tamen, atq; haeret in patria, splendetq; per se semper, neque alienis unquam sordibus obsolescit. Pro Sestio.

Amitti uirtus non potest. 2. Tusc.

Virtus est altissimis defixa radicibus, quæ nunquam ulli ui labefactari potest, nunquam dimoueri loco. Ph. 4.

Einon multum potest obeſſe fortuna, qui ſibi firmitus in uirtute, quàm in caſu præſidium collocauit. 4. ad Heren.

Omnes bene uiuendi rationes in uirtute ſunt collocandæ, propterea quòd ſola uirtus in ſua poteſtate eſt. Omnia, præter eam, ſubiecta ſunt fortunæ dominationi. 4. ad Heren.

Maior eſt uirtutis iucunditas, quàm uoluptas, quæ percipitur ex libidine & cupiditate. 3. Act. in Verr.

Tu plura ſi deſideres, euolue diligenter quintum Tuſculanarum, nos enim ea tantum quæ uidebantur grauiora, ſelegimus, ne potius ex integro librum tranſcripſiſſe, quam ex præcipuis præcipua ſelegiſſe uideamur.

Expetendarum rerum tria
ſunt genera.

46

RERVM expetendarum tria ſunt genera. Nam eſt quiddam, quod ſua ui nos alliciat ad ſeſe, non emolumento captans aliquo, ſed trahens ſua dignitate: quod genus, uirtus, ſcientia, ueritas eſt. Aliud autem non propter ſuam uim & naturam, ſed propter fructum atque utilitatem petendum: quod pecunia eſt. Tertium eſt ex horum partibus iunctum, quod & ſuaui, & dignitate nos inductos ducit, & præ ſe gerit quandam utilitatem, quò magis expetatur: ut amicitia, bona exiſtimatio. 2. de inuent.

Vitis

Vitia, virtutis speciem plerunq;
induunt.

47

CERNENDA sunt diligenter, ne ea nos fallant vitia, quæ uirtutem uidentur imitari. Nam & prudentiam malitia; & temperantiam immanitas in uoluptatibus aspernandis; & magnitudinem animi superbia in animis extollendis, & despicientia in contemnendis honorib. & liberalitatem effusio; & fortitudinem audacia imitatur, & religionem superstitio: studijsq; bonis similia uidentur ea, quæ sunt in eo genere nimia. In Partit.

Astutiæ tollendæ sunt, eaq; malitia, quæ uult quidē uideri se esse prudentiam, sed abest ab ea, distatq; plurimum: nec ulla pernicies uitæ maior inueniri potest quam cum in malitia inest simulatio. 3. Offic.

Omniibus ueris falsa quædam adiuncta sunt, tanta similitudine, ut nulla insit iudicandi & assentiendi nota. 1. de Nat. deor.

Finitima sunt falsa ueris. 4. Academ.

Voluptas.

48

IMITATRIX est boni uoluptas, malorum mater omnium, cuius blanditijs corrumpuntur quæ natura bona sunt. 1. de Leg.

Malorum esca uoluptas: qua homines capiuntur, ut hamo pisces. Cato Maior.

Voluptate capimur omnes. 1. de Leg.

Voluptates blandissimæ domine sepe maiores partes

partes animæ à uirtute detorquent. 2. Offic.

Maximas uirtutes iacere oportet, uoluptate domi-
nante. Ad Attic. lib. 5.

In uoluptatis regno non potest uirtus consistere.
Cato Maior.

Qui uoluptati deditus est, huic omnia sensu non
ratione sunt iudicanda, eaq; dicenda optima, quæ sunt
suauissima. 2. de Finib.

Impedit consilium uoluptas, rationi inimica: ac
mentis, ut ita dicam, perstringit oculos, nec habet ul-
lum cum uirtute commercium. Cato Maior.

Semouenda est uoluptas, non solum ut recta sequa-
mur, sed etiam ut loqui deceat frugaliter. 2. de Fin.

Quo maior est uoluptas, eo magis mentem à sua
sede & statu dimouet. Parad. 1.

Non est necesse tanquam meretricem. 2. de Finib.
in Simil. 46.

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem
totum uelit esse in uoluptate. 2. de Finib.

Non est eius, qui dolore summum malum metiatur,
mentionem facere uirtutis. 3. Tusc.

Qui uoluptatibus ducuntur, & se uitiorum ille-
cebris, & cupiditatum lenocinijs dediderunt, missos fa-
ciant honores, nec attingant remp. patiantur uiros
fortes labore, se otio suo perfrui. Pro Sest.

Nihil altum, nihil magnificum ac diuinum suspice-
re possunt, qui omnes suas cogitationes abiecerunt in

rem tam humilem, tam contemptam. In Lælio.

Fieri non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, copia, inopia etiam nonnunquam impeditus, litteris operam dare possit. nec est alia caussa, cur in tantis præmijs eloquentiæ, tanta uoluptate dicendi, tanta laudæ, tanta gloria, tanto honore tam sint pauci, semperq; fuerint, qui in hoc labore uersarentur. Omittendæ enim sunt omnes uoluptates, relinquenda studia delectationis, ludus, iocus, conuiuium, sermo etiam penè omnium familiarium deserendus: quæ res, in hoc genere homines à labore studioq; deterret. Pro M. Cælio.

Multa nobis blandimenta natura ipsa genuit, quibus sopita uirtus conuiueret: & multarum rerum iucundissimarũ uarietate dedit, quibus nõ modò prima ætas, sed iam corroborata caperetur. Pro M. Cælio.

Pleriq; propter uoluptatem & paruam et non necessariam, tam in morbos graues, tum in damna, tum in dedecora incurrunt: sæpe etiam legum, iudiciorumq; pœnis obligantur. 1. de Finib.

Nulla capitalior pestis, quàm corporis uoluptas hominibus à natura data est. Cato Maior.

Vitium uentris & gutturis non modò minuit ætatem hominibus, sed etiam aufert. Pro M. Cælio.

Voluptatem dimittamus, & suis se finibus tenere iubeamus, ne blanditijs eius illecebrisq; capiatur animi uoluptas. 3. de Finib.

Amores & delitiæ maturæ & celeriter deflorescunt. pro M. Cælio.

Fluit uoluptas, & prima quæq; euolat: sæpiusq; relinquit causas pœnitendi, quàm recordandi. 2. de Fi.

Vnâ cum satietate moritur memoria uoluptatis. 2. Officiorum.

Omnibus in rebus uoluptatibus maximis fastidium finitimum est. 2. de Oratore.

Nos omnes uoluptate quemadmodum natura capiatur, plura primo de Finibus.

Animus.

49

Opus est te animo ualere, ut corpore possis. Cicerone C. Tironi, Famil. 16.

Ex anima constamus & corpore. 4. de Finib.

Constamus ex animo & corpore. 3. Tusc.

Animus est rationis compos & particeps, quo nihil ab optimo & sapientissimo genitore melius est procreatum. De Vniuers.

Mente nil homini dedit Deus ipse diuinius. 3. Off.

Nobis Deus, siue mater rerum omnium natura dedit animum, quo nihil est præstantius, neque diuinius. Parad. 1.

Animus est ingeneratus à Deo. 1. de Legib. in pijs Sentent. 35.

Est animus celestis. Ca. Maior. in pijs 36.

Dij immortales. C. Maior. in pijs 26.

Humanus animus decerptus ex mente diuina. 3.

Tusc.

F 2

ANIMUS

Animus cum est secum. I. Tusc. in Pijis 41.

Nulla est celeritas. I. Tusc. in Pijis 38.

Duae sunt viae. I. Tusc. in Pijis 60.

Oportet ut ipsa se mens. 5. Tusc. in Pijis 39.

Eorum animi. Som. Scip. in Pijis 61.

Animus solus, nec cum adest, nec cum discedit, apparet. Cato Maior.

Omniū animi immortales sunt: sed bonorum fortiumque diuini. 2. de Leg.

Bonorum uirorum mentes mihi diuinae atque aeternae uidentur, et ex hominum uita ad deorum religionem sanctimoniamque demigrare. Pro C. Rabirio.

Sic habeto, te non esse mortalem, sed corpus hoc. Somn. Scipion.

Corpus hoc est mortale: animi uero motus, sempiterni. Pro Sestio.

Nihil interest, motu animi sublato, inter pecudem et hominem: sed ne inter hominem et saxum aut truncum, aut quiduis generis eiusdem. In Laelio.

Duplex est uis animorum: una pars in appetitu posita, altera in ratione, quae docet et explanat quid faciendum fugiendumue sit: ita fit ut ratio praesit, appetitus uero obtemperet. I. Offic.

Est animorum ingeniorumque nostrorum naturale quasi quoddam pabulum, consideratio contemplatioque naturae: docti quoque homini et erudito cogitare, est uiuere. Sapientis enim cogitatio non ferme ad inuestigandum

dum adhibet oculos aduocatos. 4. Acad.

Animus perturbatus & incitatus nec cohibere se potest, nec quo loco uult, consistere omnino. 4. Tusc.

Animus aeger. 3. Tusc. in Apoph. 124.

Quemadmodum oculus conturbatus. 3. Tusc. in Similib. 33.

Animi morbi, sunt cupiditates immensæ, inanes diuitiarum gloriæ, dominationis, libidinosarum etiam uoluptatum: accedunt ægritudines, molestiæ, mœeres, quæ animos exedunt, conficiuntq; curis. 1. de Fi.

Ægris corporibus simillima est animi ægritudo. 1. de Finibus.

Æquè animo dolemus, dū corpore dolemus. 3. Off.

Errat, qui ullum aut corporis, aut fortunæ uitium animi uitijis grauius existimat. 3. Tusc.

Morbi perniciosiores pluresq; sunt animi quàm corporis. 3. Tusc.

Corpora curari possunt, animorum nulla medicina est. 3. Tusc.

Animi lineamēta pulchriora sunt, quàm corporis. rectè solus liber, nec dominationi cuiusquam parens, neq; obediens cupiditati: rectè inuictus, cuius etiam si corpus constringatur, animo tamen uincula inijci nulla possunt. 3. de Finibus.

Corpori tantum præstat mentis excellens perfectio, ut uix possit cogitari quid intersit. 5. de Fin.

Deus & ortu & uirtute antiquiorem genuit ani-

mum, eumq; ut dominum atq; imperantem obedienti
præfecit corpori. De Vniuers.

Vt multò maiora sunt opera animi, quàm corporis:
sic eæ res, quas persequimur ingenio ac ratione, gra
uiores sunt, quàm hæ, quas uiribus. 2. Offic.

Quò maior est uis animi, quàm corporis: hoc sunt
maiora ea, quæ concipiuntur animo, quàm illa, quæ
corpore. Philip. II.

Cum multum animus corpori præstet. 2. de Leg.
in pijs Sentent. 22.

Non uiribus, Cato Maior. Consilium. 26.

Maior est animi uoluptas, quam corporis. 2. de Fin.

Voluptate animi nulla potest esse maior. C. Maior.

Corpore nihil nisi præsens & quod adest, sentire
possumus: animo aut et præterita & futura. 1. de Fi.

Corpus tandiu gaudet, dum præsentem sentit uo
luptatē: animus & præsentem percipit pariter cum
corpore, & prospicit uenientē, nec præteritam præ
terfluere sinit. 5. Tuscul.

Corpus est quasi uas animi, aut aliquod receptac
ulum. 1. Tusc.

Deus animum conclusit in corpore. De Vniuers.

Exercendum est corpus, & ita efficiendū, ut obe
dire consilio rationiq; possit in exequendis negotijs,
& in labore tolerando. 1. Offic.

Redditur terræ corpus. 2. de Legib.

Formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut uetue
state

state extinguitur. 4. ad Heren.

Ratio.

50

MVNVS animi est, ratione uti. 3. Tusc.

Nihil est, non dicam in homine, sed in omni celo atq; terra, ratione diuinius: quæ cum adoleuit atque perfecta est, nominatur ritè sapientia. 1. de Leg.

Domina omnium & regina, ratio: connexa per se, & progressa longius, fit perfecta uirtus: hæc ut imperet illi parti animi, quæ obedire debet, id uidentū est uiro, uelut seruo dominus, uelut imperator militi, uelut parens filio. 2. Tusc.

Bene adhibita ratio cernit quid optimum sit: neglecta, multis implicatur erroribus. 4. Tusc.

Societatis humanæ uinculum, est ratio & oratio: quæ dicendo, communicando, disceptando, iudicando conciliat inter se homines, coniungitq; naturali quadam societate. neq; ulla re alia absumus à natura ferarum. 1. Offic. de Homine 119.

Ratione præstamus beluis. 1. de Leg.

Vt patrimonium homini ab homine relinquitur, sic ratio homini à Deo. 3. de Nat. deor.

Nihil potest esse æquabile, quod non à certa ratione proficiscatur. 2. Tusc.

Nihil per se amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat. Ad Brutum, Famil. 16.

Plus apud nos uera ratio ualeat, quàm uulgi opinio. Parad. 1.

Gravior & ualidior est decem uirorum bonorum sententia, quam totius multitudinis imperitæ. Pro Pl.

Sunt homines, qui rationem bono consilio à dijs immortalibus datam, in fraudem malitiamq; conuertunt. 3. de Nat. deor.

Appetitus rationi obediant.

SI APPETITVS omnes cōtrahendi sedandiq; sunt, excitandaque est animaduersio & diligentia, ut ne quid temerè ac fortuitò, incōsideratè, negligenterq; agamus. I. Offic.

Efficiendum est, ut appetitus rationi obediant, eamq; neq; præcurrant, nec propter pigritiam aut ignauiam deserant, sintq; trāquilli, atq; omni perturbatione animi careant: ex quo elucebit omnis constantia, omnisq; moderatio. I. Offic.

Tu in hanc sententiam plura lege primo Officiorum, capite, Duplex est enim.

Moderari animo & orationi, cum sis iratus, aut etiam tacere & tenere in sua potestate motum animi & dolorem, etsi non est perfectæ sapientiæ, tamè nõ est mediocris ingenij. Ad Qu. frat. epist. I.

Animum uincere, iracundiam cohibere, uictoriam temperare, aduersarium non modò extollere iacentè, sed etiam amplificare eius pristinã dignitatem, præclarum est. hæc qui faciat, non ego eum summis uiris comparo, sed simillimum Deo iudico. Pro Marc.

Si quis hoc robore animi est, atq; hac indole uirtu-

tis ac

tis ac continentia, ut respuat omnes uoluptates, omnemq; uitæ suæ cursum in labore corporis atq; in animi contentione conficiat, quem non quies, non remissio, non equalium studia, non ludi, non conuiuia deleant, nihil in uita expetendum putet, nisi quod est cum laude & honore & cum dignitate cõiunctum: hunc mea sententia diuinis quibusdam bonis instructum atq; ornatum puto. Pro M. Cælio.

Regium est ita uiuere, ut non modò homini, sed ne cupiditati quidem seruias: contemnere omnes libidines: non auri, non argenti, non ceterarum rerum indigere: populi utilitati magis consulere, quàm uoluptati: nemini cedere: multis obsistere. Pro Sylla.

Refrænet primùm libidines. Parado. penul. Imperator. 30.

Esse abstinentem, cõtinerere omnes cupiditates, præclarum magis est, quàm difficile. Ad Qu. fra. Epist. I.

Cum præcipitur, ut nobismetipsis imperemus, hoc præcipitur, ut ratio coërceat temeritatem. 2. Tusc.

Cupiditates sunt insatiabiles, quæ non modò singulos homines, sed uniuersas familias euertunt, totam etiam labefactant remp. Ex cupiditatibus odia, dissidia, discordiæ, seditiones, bella nascuntur. Nec hæ sese foris solum iactant, nec tantum in alios cæco impetu incurrunt, sed intus etiam animis inclusæ inter se dissident atq; discordant. I. de Finib.

Semper in officio manendum.

52

F 5

Nulla

NULLA uitæ pars, neq; publicis, neq; priuatis, neque forensibus, neq; domesticis in rebus, neq; si tecum agas quid, neq; si cum altero contrahas, uacare officio potest. In eoq; excolendo sita est uitæ honestas omnis, & in negligendo turpitudine. 1. Offic.

Nec pretio, nec gratia, nec periculo, nec similitate à uia recta ostendemus oportere deduci: nec ab ulla re honesta, periculi aut laboris magnitudine. 3. ad Herenn.

Nullo casu arbitror hoc constanti homine posse contingere, ut ulla intermissio fiat officij. In Lelio.

Nulla lassitudo impedire officium & fidem debet. Cicero Cornisi. Famil. 12.

Pericula, labores, dolorem etiam optimus quisq; suscipere mauult, quam deserere ullam officij partem. 1. de Finib.

Artium studio à rebus agendis abduci, contra officium est. 1. Offic.

Si quis omittis. 1. de Inu. Vide Doctus inuisus. 24.

Et benè & honestè viuendum. 53

OPTIMA uiuendi ratio est eligenda: eam iucundam consuetudo reddet. 4. ad Herenn.

Omnis nostra cura debet in hoc uersari semper, si possumus, ut boni aliquid efficiamus. sin minus, ut certe nihil mali. 2. de Orat.

Semper ita uiuamus, ut rationem nobis reddendam arbitremur. 4. Act. in Verr.

Non ob ea solum incōmoda. 1. de Fin. Vide Impij. 3.

Si impietas. 3. de Finib. Vide Impij. 3.

A recta conscientia transfuersum unguem non oportet quenque in omni uita sua discedere. Cicero, ad Attic. lib. 13.

Nobis persuasum esse debet, si deos, hominesq; celare possimus, nihil tamen auare, nihil iniuste, nihil libidinosè, nihil incontinenter esse faciendum: honesta bonis, non occulta quæruntur. 3. Offic.

Improbum est, relinquere honestatem propter utilitatis magnitudinem. 3. Offic.

Tu honestatem utilitati præferendam esse disces ex tertio Officiorum.

Sobrie viuendum.

54

ESSE OPORTET ut uiuas, uiuere non ut edas. 4. ad Herenn.

Victus cultusq; corporis ad ualetudinem referantur & ad uires, non ad uoluptatem. 1. Offic.

Tantum tibi & potionis adhibendum est, ut reficiantur uires, non opprimantur. Ca. Maior.

Iucunditas uictus est in desiderio, & non in facie tate. 5. Tuscul.

Cibi condimentum est fames: potionis, sitis. 2. de Finibus.

Darius. 5. Tusc. in Apoph. 59.

Ptolemæo 5. Tusc. in Apoph. 60.

Timotheum. 5. Tusc. in Apoph. 58.

CUM

Cum Dionysius. 5. Tusc. in Apoph. 61.

Non intelligunt homines, quam magnum uectigal sit parsimonia. Parad.

Queritur in re domestica, continentiae laus: in publica, dignitatis. Pro Flacco.

Omniū perturbationum fons est intemperantia, quae est à tota mente, etiā à recta ratione defectio, sic auersa à praescriptione rationis, ut nullo modo appetitiones animi nec regi, nec cōtineri queant. 4. Tusc.

Mente recte uti non possumus, multo cibo & positione completi. 5. Tusc.

Quae uirum forma deceat, & qui uictus esse debeat, primo Officiorum lege, capite, Cum autem.

Turpitude fugienda. 55

Nihil est tam tetrum, nihil tam aspernandum, nihil homine indignius, quam turpitude. 2. Tusc.

Nihil est tā cōtra naturā, quam turpitude. 3. Off.

Nihil est detestabilius dedecore. Phil. 3. (Phi. 7.)

Periculū minus fugiendum est, quam turpitude.

Ne turpitude suscipiatur uitae cupiditate. Phil. 13.

Nihil est malū, nisi q̄ turpe aut uitiosum est. 2. Tusc.

Si unum in locum collata sint omnia mala, cum turpitudinis malo non erunt comparanda. 2. Tusc.

Misera est ignominia iudiciorum publicorum. & cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & aestimatio cū bonis simul possidetur. Pro Quinto.

Nemo est tā agrestis. In Parad. Vide Ignomi. 207.

Non peccandum.

56

PECCARE est tanquam transilire lineas. Par. 3.

Peccare certè licet nemini. Parad. 3.

Accipere præstat, quàm facere iniuriam. 5. Tusc.

Peccati dolor & maximus & æternus est. Ad Aet-
ticum, lib. II.

Quæ parua uidentur esse delicta, neq; à multis in-
telligi possunt, ab ijs etiam diligentius est declinan-
dum. 1. Offic.

Temperantia.

57

TEMPERANTIA est moderatrix omniũ con-
motionum. 5. de Finib.

Est temperantia libidinum inimica. 3. Offic.

Temperantia est, quæ in rebus aut expetendis aut
fugiendis ut rationem sequamur, monet, quæ animis
pacem affert, & eos quasi quadam concordia placat
ac lenit. 1. de Finib.

Nihil reperiri potest tam exiguum, quàm istam
uirtutem, moderatricem animi temperantiam, non
latere in tenebris, neq; esse abditam, sed in luce. Ad
Qu. frat. Epist. 1.

Quemadmodum temperantia. 4. Tusc. in Simil. 38.

Frugalitatis esse uidetur propriũ, motus animi ap-
petentes regere & sedare, semperq; aduersantẽ libi-
dini, moderatã in omni re seruare constantiã. 3. Tusc.

Eas tres uirtutes, fortitudinem, iustitiam, pruden-
tiam frugalitas est complexa. 3. Tusc.

Non

Non potest temperantiam laudare is, qui ponit summum bonum in uoluptate: est enim temperantia, libidinum inimica. 3. Offic.

Qui uoluptatem summum bonum statuit, esse temperans nullo modo potest. 1. Offic.

Quæ laus, quod decus erit tanti, quod adipisci cum dolore corporis uelit, qui dolorẽ summum malum sibi esse persuaferit? 2. Tusc.

Mediocritas optima regula.

NIHIL est quod tam deceat, quam omni in re seruare constantiam. 1. Offic.

His rebus, quæ tractantur in uita, modum quendam et ordinem adhibentes, honestatem et decus conseruabimus. 2. Offic.

Mediocritas ad omnem usum cultumque uitæ referenda est. in omnibus rebus mediocritas est optima. 1. Officiorum.

Modus est optimus, decus ipsum tenere, nec progredi longius. Orat. ad Brutum.

Suus cuique modus est, tamen magis offendit nimium, quam parum. De Orat.

Tu quæ sint in omni actione seruanda, lege primo Officiorum capite, In omni autem actione.

Verecundia.

CUSTOS uirtutum omnium, dedecus fugiens, et laudem maximam consequens, uerecundia est. In Partit. Orat.

Modus

Moderator cupiditatis est pudor. 2. de Finib.

Sine uerecundia nihil rectum esse potest, nihil honestum. 1. Offic.

Maximum amicitiae ornamentum tollit, qui ex ea tollit uerecundiam. itaque in ijs perniciosus est error, qui existimant, libidinum peccatorumque omnium patere in amicitia licentiam. In Lelio.

Saepe uidemus fractos pudore, qui nulla ratione uincerentur. 2. Tusc.

Pudor in bello est maxime periculosus. Planc. Ciceroni. Famil. 10.

Graue est homini pudenti, petere aliquid magnae ab eo, de quo se bene meritum putet: ne id quod petit, exigere magis, quam rogare, et in mercedis potius, quam beneficij loco numerare uideatur. Cicero Curioni, Famil. 2.

Iustitia.

60

IUSTITIA uirtus omnium est domina et regina uirtutum. 3. Offic.

Iustitia omnium uirtutum causa atque sentina est. 1. de Legibus.

Excellentissima uirtus iustitia. 1. de Nat. deor.

Iustitia sine prudentia plurimum poterit: sine iustitia nihil ualebit prudentia. 2. Offic.

Fundamentum perpetuae commendationis et fame est iustitia, sine qua nihil esse potest laudabile. 1. Offic.

Iustitiae inest splendor uirtutis maximus, ex qua
boni

boni uiri nominantur: cuius primum munus est, ut ne
cui quis noceat, nisi laceſſitus iniuria: deinde ut com-
munibus pro communibus utatur, priuatis autem
ut ſuis. 1. Offic.

Iuſtitia, ex qua una uirtute uiri boni appellantur,
mirifica quedam res multitudini uidetur: nec iniu-
ria: quis eſt enim, qui non admiretur ſplendorem pul-
chritudinemq; uirtutis? 2. Offic.

Solitario homini atq; in agro uitam degenti opi-
nio iuſtitie neceſſaria eſt. Atq; ijs etiam, qui uendunt,
emunt, conducunt, locant, contrahendisq; negotijs im-
plicantur, iuſtitia ad rem gerendam neceſſaria eſt:
cuius tanta uis eſt, ut nec illi quidem, qui maleficio
& ſcelere paſcuntur, poſſint ſine ulla particula iu-
ſtitie uiuere. 2. Offic.

Iuſtitie partes ſunt, non uiolare homines. 1. Offic.

Totius iuſtitie nulla eſt capitalior peſtis, quam
eorum, qui tum, dum maximè fallunt, id agunt ut bo-
ni uiri uideantur. 1. Offic.

Omnia officium, quod ad conuentionem hominum
& ad ſalutem tuendam ualet, anteponendum eſt illi
officio, quod cognitione & ſcientia continetur: offi-
cijſq; ſcientie anteponenda ſunt officia iuſtitie: con-
ſideratè enim agere plus eſt, quam cogitare pruden-
ter. 1. Offic.

Tu quæ dicantur propriè iuſtitie & officia & muneræ, leges
pleniffime apud Ciceronem in libris Officiorum.

Pietas.

61

PIETAS est fundamentum omnium uirtutum.
parentem ut Deum uereri, atque non multo secus ac
parentes, liberos amare debemus. Pro Planc.

Pietati summa tribuenda laus est. 2. de Orat.

Omnibus est amor pietas. Cic. C. Cassio, Fa. ep. 15.

Pietate aduersus deos sublata, fides etiam & socie-
tas generis humani, & una excellentissima uirtus in-
stituta tollatur necesse est. 1. de Nat. deor.

Pietas grata est Deo. 2. de Leg. de Deo 1.

Pietas maximè & religio. 2. de Leg. in Apop. 64.

Humanitas & clementia. 62

HOMINES ad deos nulla re propiùs accedunt,
quàm salutem hominibus dando. Pro Lig.

Nihil est tam regium, tam liberale, tamq; munifica-
cum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos,
dare salutem, liberare periculis homines. 1. de Orat.

Nihil est tam deforme, quàm ad summum imperi-
um acerbiter naturæ adiungere. Ad Qu. fra. ep. 1.

Rectè præcipere uidentur, qui monent quantò su-
periores simus, tantò nos summissius geramus. 1. Offi.

Qui plus propter uirtutem nobilitatemq; pos-
sunt, eo minus quantum possint, debent ostendere.

Pro Quinctio.

In bonis fortunæ summa laus est, non extulisse se
in potestate, non fuisse insolentem in pecunia, non se
prætulisse alijs propter abundantiam fortunæ: ut opes

G

G COA

et copia, non superbia uideantur ac libidini, sed bonitati ac modrationi facultatem ac materiam dedisse. 2. de Orat.

Nihil est laudabilius, nihil magno et praeclaro uiro dignius placabilitate et clementia, quae ita probanda est, ut adhibeatur reip. causa seueritas, sine qua administrari ciuitas non potest. 1. Offic.

In rebus prosperis, et ad uoluptatem nostram fluentibus, superbiam magnoperè, fastidium, arrogantiam fugiamus. nam ut aduersas, sic secundas res immoderatè ferre, leuitatis est: praeclaraq; est equabilitas in omni uita, et idem semper uultus, eademq; frons. 1. Offic.

Omnibus est odio crudelitas, et amori pietas et clementia. Cic. C. Cassio, Famil. lib. 15.

Est hominum naturae maximè inimica crudelitas. 3. Officiorum.

Satis est homines imprudentia lapsos non erigere, urgere uerò iacentes aut praecipitantes impellere, certè est inhumanum. Pro C. Rab. Postum.

Amor & amicitia.

63

AMICITIA nihil aliud est, nisi omnium diuinarum humanarumq; rerum cum beneuolentia et caritate summa consensio, qua quidem haud scio an excepta sapientia, quidquam melius homini sit à dijs immortalibus datum. In Lælio.

Amicitiam omnibus rebus humanis anteponamus.

Nihil

Nihil est enim tam naturæ aptum, tam conueniens ad res uel secundas uel aduersas. In Lælio.

Quæ uidentur utilia, honores, diuitiæ, uoluptates, & cetera generis eiusdem, hæc amicitia nunquam anteponenda sunt. In Lælio.

Amicitia plurimas res continet: quoquò te uerte ris præstò est: nullo loco excluditur, nunquam intempestiua, nunquam molesta est. itaq; non aqua, nõ igni, nõ aëre (ut aiunt) pluribus locis utimur, quàm amicitia. nam & secundas res splendidiore facit amicitia, & aduersas partiens, cõmunicansq; leuiore. Nec debilitare animos, aut cadere patitur: uerumetiam iam amicũ qui intuetur, tanquam exemplar aliquod intuetur sui. Quocirca & absentes adsunt, & egenætes abundant, & imbecilles ualent, &, quod difficilia, mortui uiuunt. In Lælio.

In amicitia omnia insunt, quæ putant homines exa petenda, honestas, gloria, tranquillitas animi atq; iucunditas: ut cum hæc adsint, beata uita sit, & sine ijs esse non possit. In Lælio.

De amicitia omnes ad unum idem sentiunt, & ij qui ad remp. se contulerunt, & ij, qui rerum cognitione doctrinaq; delectantur, & ij, qui suum negotium gerunt otiose: postremo ij, qui se totos tradiderunt uoluptatibus, sine amicitia uitam esse nullam sentiunt, si modo uelint aliqua ex parte liberaliter uiuere. Serpit enim nescio quo modo per omnium

uitam amicitia, nec ullam ætatis degendæ rationem patitur esse expertem sui. in Lælio.

Laus & caritas sunt uitæ sine metu degendæ præsidia firmissima. 1. de Finib.

Amicitia præsidium est firmissimum. 1. de Finib.

Rerum omnium nec aptius est quidquam ad operantendas ac tenendas, quàm diligi: nec alienius, quàm timeri. 2. Offic.

Carum esse ciuem, bene de rep. mereri, laudari, coli, diligi gloriosum est: metui uerò, in odio esse, inuidiosum, detestabile, imbecillum, caducum. 1. Philip.

Diligi, & carum esse, iucundum: propterea quòd tutiorem uitam & uoluptatem efficit plenior. 1. de Finib.

Sine amicorum beneuolentia, neq; in aduersa, neq; in secunda fortuna quisquam uiuere potest. Marcel. Ciceron. Famil. lib. 4.

Amicitia colenda est, quòd sine ea tutò, et sine metu uiui non possit, ne iucundè quidem. 2. de Finib.

Nulla potest esse iucunditas, sublata amicitia, Pro Plancio.

Quis est, prò deùm fidem, qui uelit ut neq; diligat quemquam, ne ipse ab ullo diligatur: circumfluere omnibus copijs, atque in omnium rerum abundantia uiuere? Hæc enim est tyrannorum uita, nimirum in qua nulla fides, nulla caritas, nulla stabilis beneuolentia potest esse fiducia: omnia semper suspecta atq; sollicita

solicita sunt, nullus locus amicitiae. In Lelio.

Omnis ratio & institutio uitae adiumenta hominum desiderat. in primisq; ut habeas quibuscum familiares conferre possis sermones. 2. Offic.

Nulla modo sine amicitia firmam & perpetuam iucunditatem uitae tenere possumus. Nec uerò ipsam amicitiam tueri, nisi aequè amicos ac nos ipsos diligamus. 1. de Finib.

Nullius opes tantae fuerunt, aut tantae esse possunt, quae sine multorum amicorum officijs stare possint. Pro Plancio.

Omniū rerum, quas ad beatè uiuendum natura parauit, nihil est maius amicitia, nihil uberius nihil iucundius: cum solitudo & uita sine amicis insidiarū & metus plena sit. Ratio ipsa monet amicitias comparare: quibus partis, conseruatur animus, et à ipse pariendarum uoluptatum seiungi non potest. 1. de Fin.

Maximum est bonum amicitia: plurimae sunt delectationes in ea. 1. de Inuent.

Amicitia nihil est uberius. Cic. Ap. Pulch. Fam. 3.

Hæc est una uia & laudis & honoris & dignitatis à bonis uiris & sapientibus, & bene à natura constitutis laudari & diligere. Pro Sestio.

Violari amicitia, apud maiores nostros nefas erat.

Cic. Ap. Pulchro Famil. lib. 3.

(Ph. 2.

Violare amicitia, hoc grauissimum crimen iudico.

Quibus in rebus ipsi interesse nō possumus, in his

operæ nostræ uicaria fides amicorum supponitur: quam qui ledit, oppugnat commune omnium præsidium, & quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem: non enim possumus per nos omnia agere. Alius in alia re est magis utilis. Idcirco amicitia comparatur, ut commune commodum mutuis officijs gubernetur. Pro Rosc. Amerino.

Quoniam res humane fragiles caducæq; sunt, semper aliqui acquirendi sunt quos diligamus, & à quibus diligamur. caritate enim beneuolentiæq; sublata, omnis est e uita sublata iucunditas. In Lelio.

Ea est iucundissima amicitia, quam similitudo morum coniugauit. I. Offic.

Omnium societatum nulla præstantior est, nulla firmitior, quam cum uiri boni, moribus similes, sunt familiaritate coniuncti. nihil enim amabilius, nec copulatius, quam morum similitudo bonorum. I. Offic.

Nihil est aptius uitæ, nihil ad beatè uiuendum accommodatius, quam cum uiris bonis, iucundis, amantibus nostri uiuere. Cic. Papi. Pæto, Famil. lib. 9.

In quibus sunt eadem studia, eadem uoluntates, in his fit, ut æquè quisq; altero delectetur ac se ipso: efficiturq; id, quod Pythagoras uult in amicitia, ut unus fiat ex pluribus. I. Offic.

Nihil minus hominis esse uidetur, quam nõ respondere in amore ijs, à quibus prouocere. Cic. ad Brut.

Beneuolentiam non adolescentulorum more, arde
re quos

re quodam amoris, sed stabilitate potius & constantia iudicemus. I. Offic.

Eodem modo erga amicum affecti simus, quo erga nosmetipsos: & nostra in amicos benevolentia illorum erga nos benevolentiae pariter aequaliterque respondeat. In Lelio.

Est in amicitia necessarium, ut alter nihilo sese plus quam alterum diligat. quod si tantillum intersit, iam amicitiae nomen occiderit: cuius est ea vis, ut simulatque sibi aliquid, quam alteri, maluerit, nulla sit. I. de Leg.

Vetus est lex illa iustae ueraeque amicitiae, ut idem amici semper uelint: neque est ullum certius amicitiae uinculum, quam consensus & societas consiliorum et uoluntatum. Pro Planc.

Non est sancta amicitia, nisi ipse amicus per se ametur toto pectore, ut dicitur: qui quidem amandus est, desperatis emolumentis & fructibus. I. de Leg.

Amicorum bona communia. I. Offic.

Confirmata amicitia & perspecta fide, commemoratio officiorum superuacanea est. Cicero Ap. Pulchro, Famil. lib. 3.

Odiosum est sane genus hominum officia exprobrantium, quae meminisse debet is, in quem collocata sunt, non commemorare qui contulit. In Lelio.

Qui fortunis alicuius inducti, amicitiam eius sequuti sunt, hi simulatque fortuna elapsa est, deuolant omnes. Cum enim recessit res ea, quae fuit consuetudinis causa

nis caussa, nihil superest quare possint in amicitia retineri. 4. ad Herenn.

Vt hirundines. 4. ad Heren. in Simil. 93.

Non facile dijudicatur amor uerus & fictus, nisi aliquod incidat eiusmodi tempus, ut quasi aurū igne, sic beneuolētia fidelis periculo aliquo perspicui possit, cetera sint signa communia. Cic. Pa. P. eto, Fam. lib. 8.

Amicus certus in re incerta cernitur. In Lelio.

Amare nihil aliud est, nisi eum ipsum diligere quem ames, nulla indigētia, nulla utilitate quesita. In Lel.

Nihi est aliud amare, à quo amicitiae nomen dictū est, nisi uelle bonis aliquem affici quàm plurimis, etiam si ad se ex ijs nihil redeat. 2. de Finib.

Carum ipsum uerbum est amoris, ex quo amicitiae nomen est ductum quāsi ad fructum nostrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus, non erit ista amicitia, sed mercatura quaedam utilitatum suarum. Prata, & arua, & pecudum greges diliguntur isto modo, quòd fructus ex ijs capiuntur: hominū caritas & amicitia gratuita est. 1. de Nat. deor.

Etiam si nulla sit utilitas ex amicitia, tamen ipsi amici propter seipsos amentur. etenim si loca, si faena, si urbes, si gymnasia, si campum, si canes, si equos, si ludicra exercendi aut uenandi consuetudine ad amare solemus: quanto id in hominum consuetudine facilius fieri poterit, & iustius? 1. de Finib.

Me ipsum ames oportet, non mea, si uerè amici fuerint.

turi simus. 1. de finibus

Si fructibus & emolumentis & utilitatibus amicitias colemus, si nulla caritas erit quæ faciat amicitiam ipsam sua sponte, ui sua, ex se, & propter se expetendam: non dubium est quin fundos & insulas amicis anteponamus. 2. de Finib.

Amicitia nō sub dubia utilitatis ratiōe effici solet, sed ipsa ex se oritur, & sua sponte nascitur. 2. de Fi.

Pleriq; in rebus humanis nihil quidquam bonum norunt, nisi quod fructuosum sit: & amicos tanquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructum esse capturos. ita pulcherrima illa & maximè naturali carent amicitia: nec sibi ipsi exemplo sunt, hæc uis amicitia qualis & quanta sit. Ipse enim se quisq; diligit, non ut aliquā à seipso mercedē exigat caritatis suæ, sed quod per se sibi quisq; carus est: quod nisi idem in amicitiam transferatur, uerus amicus nunquam reperietur. In Lælio

Est honestius de amicorū pecunia laborare, quàm de sua. Cic. ad Brut. Famil. lib. 13.

Multi uitam neglexerunt, ut eos, qui his cariores, quàm ipsi sibi essent, liberarent. Part. Orat.

In omnibus nouis coniunctionibus interest, qualis primus aditus sit, & qua commendatione quasi amicitia fores aperiantur. Cic. ad Brut. Famil. lib. 13.

Cum in amicitia quæ honesta non sunt postulatur, religio & fides anteponatur amicitia. 2. Offic.

Si in hominibus eligendis nos spes amicitiae fefellerit, ut uindicemus, missos faciamus. 4. Act. in Verr.

Amicitias, quae minus delectant, & minus probantur, magis decere censent sapientes sensim dissuere, quam repente praescindere. Cauendum erit igitur, ne non solum amicitiae depositae, sed inimicitiae etiam susceptae uideantur. nihil est enim turpius, quam cum eo bellum gerere, qui cum familiariter uixeris. 1. Offic.

Vna ista sit cautio, atque una prouisio in amicitia, ut ne nimis cito diligere incipiamus, neue non dignos. Digni autem sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa cur diligantur. In Laelio.

Nihil est, quod studio & beneuolentia, uel amore potius effici non possit. Cic. Rutilio, Famil. 13.

Sine studio & ardore quodam amoris, in uita nihil quidquam fit egregium. 1. de Orat.

Tu de amicitiae amicorumque officijs pluralege apud Ciceronem in dialogo, qui Laelius inscribitur. est enim Cicero in eius laudibus multus.

Adulatio.

64

NULLA in amicitijs pestis est maior, quam assentatio, blanditiae, adulatio. In Laelio.

Simulatio, amicitiae repugnat maxime: delet enim ueritatem, sine qua nomen amicitiae ualere non potest. In Laelio.

Semper auget assentatio id, quod is, cuius ad uoluptatem dicitur, uult esse magnum. In Laelio.

Cautio

Cauendum est, ne assentatoribus patefaciamus aures, nec adulari nos sinamus, in quo falli facile est: tales enim nos esse putamus, ut iure laudemur. In Lælio.

Assentatio quamuis perniciosa sit, nocere tamen nemini potest, nisi ei qui eam recipit, atq; ea delectatur. Ita fit, ut is assentatoribus patefaciat aures suas, maximè qui ipse sibi assentetur, & se maxime ipse delectet. In Lælio.

In obsequio comitas adsit, assentatio uitiorum adiutrix procul amoueat, quæ non modò amico, sed ne libero quidem digna est. In Lælio.

Turpis est assentatio. Ad Attic. lib. 13.

Blanditia cum uitiosa sit ac turpis in cetera uita, tamen in petitione magistratus est necessaria: beneuolentiam tamen ciuium blanditijs & assentationibus colligere, turpe est. De petit. Consul.

Mihi hæreditates non honestæ uidentur, si sunt blanditijs officiorum, non ueritate, sed simulatione acquisitæ. 3. Offic..

Liberalitas.

65

LIBERALITATE nihil est nature hominis ac cõmodatius, sed habet multas cautiones. Videndũ est enim primũ, ne obsit benignitas, et ijs ipsis, quibus uidebitur benignè fieri, & ceteris. nam qui alijs nocent, ut in alios liberales sint, non benefici neq; liberales, sed perniciosi iudicãdi sunt. Deinde ne maior sit benignitas quàm facultas. nã qui benigniores esse uolunt,

uolunt, quàm res patiatur, primò in eo peccant, quòd iniuriosi sunt in proximos. Videre etiã licet plerosq; non tam natura liberales, quàm quidam gloria inductos: ut benefici uideantur facere multa, quæ uidentur magis proficisci ab ostentatione, quàm à uoluntate. Tum illud unũ considerandum est, ut pro dignitate cuiusque tribuatur, in quo mores erunt spectandi eius, in quem beneficium conferetur. 1. Offic.

Danda est opera, ut ijs beneficijs quàm plurimos afficiamus, quorum liberis posterisq; prodatur memoria. 2. Offic.

Liberalitate qui utuntur, beneuolentiam sibi conciliant, & (quod aptissimum est ad quiete uiuendum) caritatem. 1. de Finib. (de Fin.

Beneficium & gratia uincula sunt concordia. 2.

Ea liberalitas est probanda, quæ sine periculo estimationis est. 4. in Verr.

Non ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire nõ possit: nec ita reseranda, ut pateat omnibus. sequuntur enim largitionem rapinae. Cum enim dando egere coeperint homines, alienis bonis manum asferre coguntur, nec tanta studia assequuntur eorum, quibus dederunt, quanta odia eorum, quibus ademerunt. 2. Offic.

Cui res erepta est, est inimicus: cui data est, etiam dissimulat se accipere uoluisse. 2. Offic.

Bene præcipit Ennius, ut quidquid sine detrimento possit

possit commodari, id tribuatur uel ignoto. ex quo
sunt illa communia: Non prohibere aquam proflua-
entem: Pati ab igne capere ignem: Si quis uelit con-
siliū fidele deliberanti dare: quæ sunt ijs utilia qui
accipiunt, danti non molesta. Cuius uersus non pude-
bit subscribere,

Homo qui erranti comiter monstrat uiam,

Quasi lumen de suo lumine accendat, facit

Vt nihilo minus ipsi luceat, cū illi accēderit. 1. Off.

Sunt multi splendoris & gloriæ cupidi, qui eripiūe
ab alijs, quod alijs largiantur: ijq; arbitrantur, se be-
neficos in suos amicos uisum iri, si locupletent eos,
quacunq; ratione. Id aut tantum abest ab officio, ut
nihil magis officio possit esse contrarium. 1. Offic.

Propensior liberalitas esse debet in calamitosos,
nisi forte erunt digni calamitate. benefacta enim, ut
ait Ennius, malè locata, malefacta sunt. 2. Offi.

Melius apud bonos, quàm apud fortunatos bene-
ficium collocari puto. 2. Offic.

Liberalis est, qui suis facultatib. aut captos à præ-
donibus redimit, aut æs alienum suscipit amicorum
caussa, aut in filiarum collocatione adiuuat, aut opie-
tulatur uel in re querenda, uel augenda. 2. Offic.

Tu si quid requiris amplius, leges primum & se-
cundum Officiorum.

Prodigus

66

PRODIGI sunt, qui pecunias profundunt in eas
res,

res, quarum memoriam aut breuem, aut nullam sunt relicturi omnino. 2. Offic.

Largitio fundum non habet. 2. Offic.

Multi patrimonia sua effuderunt inconsultè largiendo. 2. Offic.

Sequuntur largitionem rapinæ. 2. Offic.

Ne eos fideles tibi putes. 2. Offic. In Apoph. 72.

In referenda gratia quales esse debeamus.

67

IN COLLOCANDO beneficio, et in referenda gratia, hoc maximè officij est, ut quisq; opis maximè indigeat, ita ei potissimùm opitulari: q; contra fit à plerisq; . à quo enim plurimū sperant, etiam si illi ijs non egent, tamen ei potissimùm inseruiunt. 1. Offic.

Quis est qui inopis & optimi uiri causa. 2. Offic. Vide Corrupti mores. 114.

Acceptorum beneficiorum sunt delectus habendi, & in primis quo quisque studio, uel beneuolentia fecerit ponderandum est. multi enim multa faciunt temeritate quadam, sine iudicio uel modo in omnes: uel repentino quodam impetu animi, quasi uento inietati: quæ beneficia æquè magna non sunt habenda atque ea, quæ iudicio, consideratè constanterq; delata sunt. 1. Offic.

In referenda gratia, si modò Hesiodo credimus, debemus imitari agros fertiles, qui plus multò adferunt, quàm acceperunt. Etenim si in eos, quos speramus nobis

nobis profuturos, nō dubitamus officia conferre, quales in eos esse debemus, qui iam profuerunt? 1. Offic.

Hesiodium illud laudatur à doctis, quod eadem mensura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam cumu- mulatiore, si possis. De claris Orat.

Leue est onus, beneficij gratia. Pro Plane.

Sera gratulatio reprehendi non solet, praesertim si nulla negligentia praetermissa est. Cicero Curio- ni, Famil. 2.

Non est æquum, tempore & die memoriam bene- ficij definiri. Ad Quir. post red.

Vlciscendæ iniuriæ facilior ratio est, quàm bene- ficij remunerandi: propterea quòd superiorem esse contra improbos, minus est negotij, quàm bonis exæ- quari. tum etiam ne tam necessarium quidem est, ma- le meritis, quàm optimè meritis referre quod debe- as. Ad Quir. post red.

Aliud pecuniam debere,
aliud gratiam.

68

IN officio persoluēdo dissimilis ratio debitæ pe- cuniæ est, propterea quòd pecuniam qui retinet, non dissoluit: qui reddit, nō habet: gratiam et qui reddit, habet, & qui habet, dissoluit. Ad Quir post red.

Dissimilis est pecuniæ debitio et gratiæ. nam qui pecuniam dissoluit, statim non habet id quod reddi- dit: qui autem debet, is retinet alienum. Gratiam au- tem & qui refert, habet: & qui habet in eo ipso
quod

quod habet, refert. Pro Planc.

Commodè dixit, quicumq; dixit, Pecuniam qui ha-
beat, non reddidisse: & qui reddiderit, non habere.
Gratiam autem & qui retulerit, habere: & qui ha-
beat retulisse. 2. Offic.

Ingratus.

69

NEMO gratiarum immemor, est gratus inuen-
tus. Post red. ad Senat.

Omnes, immemores beneficij oderunt. 2. Offic.

In ingratitude nihil mali non inest. Ad Attic.
lib. 8.

Nihil est tam inhumanum, tam immane, tam fe-
rum, quam committere ut beneficio, non dicam indie-
gnus, sed uictus esse uideare. Pro Planc.

Non solum gratus debet esse qui accepit benefi-
cium, uerumetiam is, cui potestas accipiendi fuit. De
Prouinc. Consul.

Cui gratia referri non potest quanta debetur, ha-
benda tamen est quantam maximam animi nostri ca-
pere possunt. Philip. 3.

Fortitudo & magnanimitas.

70

VIRI propria maximè est fortitudo: cuius mu-
nera duo maxima sunt, mortis dolorisq; contema-
ptio. 2. Tusc.

Est fortitudinis proprium et magnitudinis animi,
nihil extimescere, omnia humana despicere, nihil qd
homini accidere possit, intolerandū putare. 3. Offic.

Fortis

Fortitudo est scientia perferendarum rerum, uel affectio animi in patiando & perferendo, summa legi parens sine timore. 4. Tusc.

Fortitudo est uirtus, pugnans pro equitate. 1. Officiorum.

Fortes & magnanimi sunt habendi, non qui faciunt, sed qui propulsant iniuriam. 1. Offic.

Nemo poterit esse celsus & erectus, & ea quæ homini accidere possunt, omnia parua ducere, nisi omnia bona sibi in se posita censebit. 5. Tusc.

Fortes uiri, non tam præmia sequi solent rectè factorum, quàm ipsa rectè facta. Pro Milo.

Est uirorum fortium, uirtute præstare tantum, ut possint fortuæ culpam non extimescere. Philip. 13.

Magna laus & admirabilis uideri solet, tulisse casus sapienter aduersos, non fractum esse fortuna, reatunuisse in rebus asperis dignitatem. 2. de Orat.

Est uiri fortis, ne supplicijs quidem moueri, ut fortiter fecisse pœniteat. Pro Milo.

Qui magno animo est atq; forti, omnia quæ cadere in hominem possunt, despicit, & pro nihilo putat: atq; iste uir altus & excellens magno animo, uerè fortis, infra se omnia humana ducit. 3. de Finib.

Homines magno animo erectoq; uiuentes, semper sunt beati, qui omnes motus fortunæ, mutationesq; rerum & temporum, leues & imbecilles fore intellegant, si in uirtutis certamen uenerint. 5. de Finib.

Est situm in nobis, ut & aduersa quasi perpetua obliuione obruamus, & secunda iucunde ac suauiter meminerimus. 1. de Finib.

Ea, quæ eximia plerisque et præclara uidentur, parua ducere, eaque ratione stabili firmaque contemnere, fortis animi magnique ducendum est: & ea, quæ uidentur acerba, ita ferre, ut nihil à statu nature discedas, nihil à dignitate sapiētis, robusti animi est, magnaque constantiæ. 1. Offic.

Si qui inducant animum, illa, quorum splendore capiuntur, uires, ualeitudinem, pulchritudinē, diuitias, honores, opes contemnere, eaque quæ ijs contraria sunt, pro nihilo ducere: tum poterunt clarissima uoce confiteri, se neque fortunæ impetu, nec multitudinis opinione, nec dolore, nec paupertate terreri: omniaque sibi in se posita, neque esse quidquam extra suam potestatem, quod ducant in bonis. 5. Tusc.

Robustus animus & excelsus omni est liber cura & angore, cum & mortem contemnit, & ad dolores ita paratus est, ut meminerit maximos luctus morte finire, paruos multa habere interualla requietis, mediocrium nos esse dominos, ut si tolerabiles sint, feramus: sin minus, æquo animo è uita, cum ea non placent, tanquam ex theatro exeamus. 1. de Finibus.

Diuitias contemnere, & pro nihilo ducere, magni animi & excelsi est. 3. Offic.

Nihil est tam angusti animi, tamque parui, quam
amare

amare diuitias. Nihil honestius, magnificentiusq̃;
quàm pecuniam contemnere, si non habeas: si habeas,
ad beneficentiam liberalitatemq̃; conferre. I. Offic.

Maximè admiramur eum, qui pecunia non moue-
tur: quod in quo uiro perspectū sit, hunc dignum spe-
ctatu arbitramur, quòd eas res spernit et negligit, ad
quas pleriq̃; inflammati auiditate rapiuntur. I. Offic.

Tu plura Offic. I. & de Oratore tertio.

Contemptores diuitiarum.

71

MULTI diuitias despiciunt, quos paruo conten-
tos tenuis uictus cultusq̃; delectat. Honores uerò, quo-
rum cupiditate quidā inflammantur, quàm multi ita
contemnunt, ut nihil inanius esse, nihil leuius existi-
ment: item cetera, quæ quibusdam admirabilia uiden-
tur, permulti sunt qui pro nihilo putent. In Lælio.

Caduca semper & mobilia hæc esse duxi, non uir-
tutis atq̃; ingenij, sed fortunæ ac temporum munera,
quorum ego non tam facultatem unquam & copiam
expetendam putauī, quàm & in utendo rationem, &
in carendo patientiam. Pro Domo sua.

Ambitio.

72

MISERRIMA est omninò ambitio, honorumq̃;
contentio. I. Offic.

Maximè adducuntur pleriq̃; ut eos iusticiæ capi-
at obliuio, cum in imperiorum, honorum, gloriæ ue cu-
piditatem inciderint. I. Offic.

Quidquid est huiusmodi, in quo non possunt plu-

res excellere, in eo plerunque fit tanta contentio, ut
difficilimum sit sanctam seruare societatem: difficile
est enim, cum prestare cæteris concupiueris, seruare
æquitatem. 1. Offic.

Multi iniqui. 3. Offic. in Apoph. 81.

Nulla sancta societas. 1. Offic. in Apoph. 120.

Pestis maior esse nulla in amicitijs potest, quam in
quibusdam honoris certamen & gloria: ex quo inimi-
citiæ maximæ sæpè inter amicissimos extiterunt. in
Lelio.

Facilimè ad res iniustas impellitur, ut quisq; est al-
tissimo animo & gloria cupido. 1. Offic.

Complures se scelere contaminarunt imperij cupi-
ditate. 3. Offic.

In liberis ciuitatibus regnandi cupiditate nihil ee-
trius, nihil scædius excogitari potest. 3. Offic.

Cauenda est gloriae cupiditas: eripit enim liberta-
tem, pro qua magnanimis uiris omnis debet esse con-
tentio. 1. Offic.

Timida est ambitio, & sollicita cupiditas magistra-
tus: omnia non modò quæ reprehendi palam, sed etia-
am quæ obscure cogitari possunt, timemus: rumo-
rem, fabulam fictam, falsam perhorrescimus: ora omni-
um atq; oculos intuemur. Nihil est enim tam molle,
tam tenerum, tam aut fragile, aut flexibile, quam uol-
untas erga nos sensusque ciuium: qui non modò im-
probitati irascuntur candidatorum, sed etiam rectè
factis

factis sepe fastidiunt. Pro Milone.

Arrogantia

73

EX COPIA atq; rerum omnium affluentia primo arrogantia nata est. De Leg. Agra. ad popul. contra Rullum.

Deforme est, de seipso prædicare, falsa præsertim, & cum irrisione audiētium imitari militem gloriosum. I. Offic.

Cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij atque eloquentiæ multò molestissima. De Diuin. in Verrem.

Est minimè inepti hominis, & eiusdem etiam facti, cum de sapientia disceptetur, hanc sibi ipsum detrabere, eis tribuere illudentem, qui eam sibi arrogant: ut apud Platonem Socrates in cælum effert laudibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, ceteros: se autem omnium rerum inscium fingit & rudem. De claris Orat.

Temeritas & pertinacia.

74

OMNIS actio uacare debet temeritate & negligentia. I. Offic.

Nihil est temeritate turpius, nec quidquam tam indignum sapientis gravitate & constantia, quam aut falsum sentire: aut quod non satis exploratè perceptum sit & cognitum, sine ulla dubitatione defendere. I. de Nat. deor.

Nihil est à gravitate sapientis, errore, leuitate,

H 3

temeris

temeritate disiunctius. 4. Acad.

(Cluen.

Nihil sentire est melius, quàm prava sentire. Pro

Vt hoc pulcherrimum est, uera uidere: sic pro ue-
ris probare falsa, turpissimum est. 4. Acad.

Satius est id ipsum de quo ambigitur, concedere,
quàm impudenter resistere. I. de Nat. deor.

Quid est tam futile, quàm quidquam approbare
non cognitum? I. Acad.

Insignis est temeritas, cum aut falsa aut incognita
res approbatur. nec hoc quidquam est turpius, quàm
cognitioni & perceptioni assertionem approbatio-
nemq; præcurrere. I. Acad.

Quid est stultius, quàm incerta pro certis habere,
ac falsa pro ueris? Cato Maior.

In parum cognitis stultè & diu perseuerare, tur-
pe est. 2. de Inuent.

Ne cui rei temerè aut arroganter assenserimus.
2. de Inuent.

Ipsa consuetudo assentiendi periculosa esse uide-
tur & lubrica. I. Offic.

Temerè affirmare de altero, est periculosum, pro-
pter occultas hominum uoluntates, multiplicesq; na-
turas. Cic. Brut.

Cauendum est ne incognita pro cognitis habea-
mus, ijsq; temerè assentiamur, sed adhibeamus ad con-
siderandas res & tempus & diligentiam. I. Offic.

Nos refelli redarguiq; patiamur: quod hi ferunt
anima

animo iniquo, qui certis quibusdam destinatisq; sententijs, quasi addicti & consecrati sunt, eaq; necessitate constricti, ut etiam que non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere. 2. Tusc.

Plerique errare malunt, eamq; sententiam, quam adamauerunt, pugnacissimè defendere, quam sine pertinacia, quod constantissimè dicatur, exquirere.

4. Academ.

Vt necesse est lancè in libera. 4. Acad. in Sim. 68.

Sæpe nulla ratione, quorundam tantum opinione & auctoritate nitimur.

75

ID RATVM habent homines, quod ab eo, quem probant, iudicatum uident. I. de Nat. deor.

Tuemur ea, que dicta sunt ab ijs, quos probamus. I. de Finib.

Non tam auctoritatis in disputando, quam rationis momenta quærenda sunt. quinetiã obest plerunq; ijs, qui discere uolunt, auctoritas eorum, qui se docere profitentur. Desinunt enim suum iudicium adhibere: id habent ratum, quod ab eo, quem probant, iudicatum uident. Nec uerò probare soleo id, quod de Pythagoreis accepimus, quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, cum ex eis quæreretur quare ita esset, respondere solitos, ipse dixit. I. de Nat. deor.

Concepta semel opinio, vix deponitur.

76

H 4

IMPE

IMPETRARI non potest, quin quale quidq; uideatur ei, talem quisque de illo opinionem habeat. Cicer. ad Brut.

Difficile est mutare animum, & si quid est penitus insitum moribus, id subito euellere. Cic. Qu. frat.

Similitudo & exemplum homines plurimum permouere solent. 77

DVO ILLA nos maxime mouent, similitudo & exemplum. 3 de Orat.

Quod exemplo fit, etiam iure fieri putant homines. C. Seruio Sulp. Famil. 4.

Populus. 78

MAXIMVS magister, populus. 3. Tusc.

Populus sine comparatione probat, esse melius non sentit: illud quod est, qualecunq; est, probat. De claris Oratorib.

Sic est uulgus, ex ueritate pauca, ex opinione multa aestimat. Pro Rosc. Com.

Homines opinione non minus fame, quam aliqua certa ratione commoueri solent. Pro Leg. Manil.

Fama, & multitudinis iudicio mouentur homines, ut id honestum putent, quod a plerisque laudatur. 2. Tusc.

In imperita multitudine est uarietas & inconstantia, & crebra tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio. Pro Domo sua.

Qui in oculis est multitudinis, tamen illius iudicio stare

stare nolit: nec quod illa putat, idem putet pulcher-
 rimum. 2. Tusc.

Nos opinionibus uulgi rapimur in errorē, nec ue-
 ra cernimus. 2. de Leg. (Parad.

Plus apud nos ratio ualeat, quā uulgi opinio. n.
 Grauior et ualidior est decem uirorū bonorum sen-
 tentia quā totius multitudinis imperitiæ. Pro Plan.

Non comitijs iudicat semper populus, sed moue-
 tur plerunque gratia, cedit precibus, facit eos à qui-
 bus est maximè ambitus: deniq; si iudicat, non delectu
 aliquo aut sapientia ducitur ad iudicandum, sed im-
 petu nonnunquam et quadam etiam temeritate. non
 est consiliū in uulgo, non ratio, non discrimen, non di-
 ligentia semperq; sapientes ea quæ populus fecisset,
 ferenda, nō semper laudanda duxerunt. Pro Planc.

Nullum fretum, nullus Euripus tot motus, tantas,
 tam uarias habet agitationes fluctuum, quantas per-
 turbationes, & quantos æstus habet ratio comitio-
 rum. dies intermissus unus, aut nox interposita sæpe
 perturbat omnia, et totam opinionem parua nonnun-
 quam commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine ulla
 aperta caussa fit aliud, atq; existimamus, ut nonnun-
 quam ita factum esse etiam populus admiretur, quæ
 si uerò non ipse fecerit. Pro Muræna.

Timida est. Pro Milon. Ambitio. 72.

Libertas.

79

LIBERTAS est potestas uiuēdi ut uelis. Is uiuit

H S

ut uult

ut uult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui uiuendi uia considerata atque prouisa est: qui ne legibus quidem propter metum paret, sed eas sequitur atque colit, quòd salutare maximè iudicat: qui nihil dicit, nihil facit, nihil cogitat denique, nisi libenter ac liberè: cuius omnia consilia resq; omnes quas gerit, ab ipso proficiscuntur, eodemq; feruntur: nec est ulla res quæ plus apud eum polleat, quàm ipsius uoluntas atque iudicium. Cui etiam fortuna ipsa cedit. Parad. penultim.

Liber est is æstimandus, qui nulli turpitudini seruit. 4. ad Heren.

Libertatis propriū est, sic uiuere ut uelis. I. Offic. Ille mihi non uidetur liber, cui mulier imparat, cui lex imponit, præscribit, iubet, uetat quod uidetur: qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audet. Si poscit, dandum est: si uocat, ueniendum: si eijcit, abeundum: si minatur, extimescendum. Paradox. penult.

Ita præclara est recuperatio libertatis, ut ne mors quidem sit in repetenda libertate fugienda. Phil. 10.

Bestiæ, quas delectationis causa concludimus, cum copiosius alantur, quàm si essent liberæ, non facile tamen patiuntur sese contineri. 5. de Finib.

Tu plenius uide qui propriè liberi sint, Parad. penult.

Seruitus.

SERVITVS est obedientia fracti animi & abiecti,

iecti arbitrio carentis suo. Parad. penult.

Omnibus graue seruitutis iugum esse debet in libertate educatis. Antequam iret in exilium.

Nemini animus bene informatus à natura parère debet, nisi præcipienti aut docenti, aut utilitatis causa iuste & legitime imperanti, ex quo animi magnitudo existit, humanarumq; rerũ contẽptio. I. Offi.

Omnis est misera seruitus. Philip. 10.

Nihil est fœdus seruitute: ad decus & libertatem nati sumus. Phil. 12.

Cum omnis seruitus est misera, tũ uerò intolerabile est seruire impuro, impudico, effœminato. Phil. 3.

Mors est seruitute potior. Philip. 10.

Mors seruituti turpitudiniq; anteponenda. I. Offi.

Exilium.

81

EXILIVM est scelerum pœna. Parad. 4.

Exilium ibi est, ubi uirtuti non est locus. Pro Mil.

Omnes scelerati & impij, quos leges exilio affici uolunt, exules sunt, et si solum non mutant. Para. 4.

Exilium terribile est ijs, quibus quasi conscriptus est habitandi locus: non ijs, qui omnem orbem terrarum unam urbem esse dicunt. Parad. 4.

Si abesse à patria miserum est, plenæ miserorum sunt prouinciæ, ex quibus admodum pauci in patriam reuertuntur. 5. Tusc.

Ad omnem rationem Teucris uox accommodari potest: Patria est, ubicunq; est bene. 5. Tusc.

Exilium

Exilium non supplicium est, sed profugium potiusque supplicij: nam qui uolunt poenam aliquam subterfugere aut calamitatem, eò solum uertunt, hoc est sedem ac locum mutant: qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non prius ciuitatem, quam uitam amitterent: quia nolunt, non adimitur ijs ciuitas, sed ab his relinquitur atque deponitur. Pro Cecin.

Exilium id, quod fit propter alienam et offensam populi uoluntatem, malum est. 5. Tusc.

Famæ seruiendum.

NON EST ulla res tanti, aut commodum ullum tam expetendum, ut uiri boni & splendorem & nomen amittas. 3. Offic.

Non est negligenda fama: nec mediocre telum ad res gerendas existimare oportet beneuolentiam ciuium. In Lælio.

Negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. 1. Offic.

Perditissima ratio est, diligere formam, negligere famam. 4. ad Heren.

Ex sententijs omnium, nostra fama pendet. In Pis.

Est hominis ingenui & liberaliter educati, uelle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam uiris: & futuræ post mortem famæ, etiam detractio usu, consulendum est. 3. de Finib.

Bona existimatio pecunijs præstat. 2. de Orat.

Antiquior sit possessionibus gloria. 1. de Diuin.

Danda

Danda est diligenter opera, ut hominum aures optimo de nobis sermone compleantur. Nostrum.

Veritas.

83

TANTAM semper potetiam ueritas habuit, ut nullis machinis, aut cuiusquam hominis ingenio aut arte subuerti potuerit: & licet in causis nullum patronum aut defensorem obtineat, tamen per se ipsa defenditur. Ex Orat. in Vatin.

O magna uis ueritatis, quae contra hominum ingenia, calliditatem, solertiam, contraque fidas omnium insidias, facile se per se ipsa defendat. Pro M. Cael.

Multorum improbitate depressa ueritas emergit, & innocentiae defensio interclusa respirat. Pro Clu.

Est interdum ita perspicua ueritas, ut eam infirmare nulla res possit: tamen est adhibenda interdum uis ueritati, ut eruatur. Pro Quinct.

Homini est propria ueri inquisitio, atque inuestigatio. 1. Offic.

Quod uerum, simplex, sincerumque est, id est naturae hominis accommodatissimum. 1. Offic.

Veritas odium parit. in Lelio.

Quae valeant ad fidem faciendam,
& quibus maximè credamus.

84

IN SVADENDO nihil est optabilius, quam dignitas. 2. de Orat.

Genus hoc sermonum positum in hominum ueterum au-

rum auctoritate, & eorum illustrium, plus nescio quo pacto uidetur habere grauitatis. In Lelio.

Opulentos homines, & ætatis spacio probatos, dignos quibus credatur, putamus. Non rectè fortasse: sed uulgi opinio uix mutari potest. In Topic.

A quibus verum auditur.

85

PVERITIA, somnus, imprudentia, uinolentia, insania, eius generis sunt, ex quibus sæpius uerum auditur. In Topic.

Multa finguntur, ut ijs tanquam rebus gestis moueamur.

86

FIT plerunque, ut ij, qui boni aliquid uolunt afferre, affingant aliquid, quò faciant id quod nuntiant, letius. Philip. I.

Conficta sunt multa à poetis, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem uite quotidianæ uideremus. Pro Rosc. Amer.

Mendacium.

87

TOLLENDVM est ex rebus cõtrahendis omne mendacium. 3. Offic.

In uirum bonum non cadit mentiri emolumentum sui caussa. 3. Offic.

Cùm iudici. 3. Offic. Vide Iudex. 33.

Nihil est turpius uanitate. 1. Offic.

Sordidi putantur, qui mercantur à mercatoribus quod statim uendant: nihil enim proficiunt, nisi admodum mentiantur. 1. Offic.

Mena

Mendacio & mendaci nulla fides. 88

QUI SEMEL à uarietate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quàm ad mēdacium perducitur consuevit. et quæ pœna à dijs immortalibus per iuro, hæc mendaci constituta est. Non enim ex pactio-
ne uerborum, quibus iusiurandum comprehenditur, sed ex perfidia ac malitia, per quam insidiæ tenduntur alicui, dij immortales irasci ac succensere consueverunt. Pro Rosc. Com.

Vbi quis semel peierarit, ei credi postea, etiam si per plures Deos iuret, non conuenit. Pro C. Rabir.

Non ex libidine aut similitate aut leuitate testium causæ honestorū hominum ponderari debēt. Pro Syl.

Ementiuntur sæpe homines in eos, quos oderunt.

In Part. Orat.

Si qui ob emolumentum suum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credere non conuenit. Pro Fon.

Auctoritatem nullam debemus, nec fidem commentitijs rebus adiungere. 2. de Diuin.

Non uerbis, sed facto probamur. 89

OMNIS uirtus in actione consistit. I. Offic.

Non paranda nobis solum, sed fruenda etiam sapientia est. I. de Finib.

Non procacitate linguæ uitæ sordes eluuntur. Cicerone in Sallust.

Non ex singulis uocibus Philosophi spectandi sunt sed ex perpetuitate atque constantia: resq; spectari oportet

oportet, non uerba. 5. Tusc.

Virtus, integritas, probitas in homine, non lingue uolubilitas, nō ars, non sciētia requiri solet. Pro Plan.

Ea magna uoluptas est, æqualem ac parem uerbis uitam agere: atq; ita uiuere, ut omnis oratio moribus consonet. Cic. in Sallust.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit. Cato Maior.

Ita uiuunt quidam, ut eorum uita refellatur oratio: atq; ceteri existimantur dicere melius, quàm facere, cum sit melius facere, quàm dicere. 2. de Finib.

Sunt qui cum populi non solum commoda, uerum etiam salutem oppugnent et impediunt, oratione assequi uolunt, ut populares esse uideantur. ut C. Gracchus, cum largitiones maximas fecisset, & effudisset ærarium, uerbis defendebat ærarium. 3. Tusc.

Epicurus tantummodo induit personam Philosophi, et sibi hoc ipse nomen inscripsit, cum non multum differret à iudicio ferarum, præsertim cum omne malum dolore definiat, bonum uoluptate. 5. Tusc.

Cum philosophorum uita mirabiliter pugnat oratio. 2. Tusc.

In Philosophia. Orat ad Brut. Vide Philosoph. 17.

Non est satis iudicare. 1. de Finib. Vide Consilium rem præcurrat. 27.

Plus in negotijs gerendis res, quàm uerba profunt. 4. Academ.

Sunt facta uerbis difficiliora. Cic. ad Qu. frat.

Est alienum uiro, quod alteri præceperit, id ipsum
facere non posse. 3. Offic.

Quid uerba audiam, cum facta uideam? 3. Tusc.

Qui suos casus aliter ferunt, atq; ut alijs auctores
possi fuerunt, non sunt uitiosiores, quàm ferè pleriq;
qui auari auaros, gloriæ cupidos gloriosi reprehendunt.
3. Tusc.

Noli imitari malos medicos, qui in alienis malis
profitentur se tenere medicinæ scientiam, se ipsos curare
non possunt. sed potiùs alijs quæ tute præcipere
soles, ea tibi subijce, atq; apud animum propone. Serranus
Cic. Famil. 4.

Tu qualis es, talem te esse existimes, ut quantum à
uerum turpitudine abes, tantùm te à uerborum libertate
se iungas. deinde ut ea in alterũ ne dicas: quæ cum
tibi falso responsa sint, erubescas. Pro M. Cælio.

Non ætas in homine, sed uirtus
consideranda.

90

NON canis, non rugæ repente auctoritatẽ afferere
possunt, sed honestè acta superior etas fructus auctoritatis
præbet extremos. Cato Maior.

Virtutis quàm ætatis cursus celerior. Phil. 5.

Sermo & oratio.

91

VERBA inuenta sunt non quæ impedirent, sed
quæ indicarent uoluntatem. Pro A. Cecin.

Interpres mentis est oratio, uerbis discrepans,

I

sententia

sententijs congruens. I. de Leg.

Sermone eo debemus uti, qui notus est nobis. I. Offi.

In primis prouideamus, ne sermo uitium aliquod indicet inesse moribus: quod maximè tum solet euenire, cum studiose de absentibus detrahendi caussa, aut per ridiculum, aut seuerè, aut maledicè contumeliosèq; dicitur. I. Offic.

Quoties aliquid aut dicimus aut loquimur, toties de nobis iudicatur. I. de Orat.

Moderari animo & rationi. Cicer. ad Qu. frat. Vide Appetitus. 51.

Diligentissimè linguam continere, mihi uirtus interdum non minor uidetur, quàm omnino non irasci. Cic. ad Qu. frat.

Idipsum dicere nunquam est non ineptum, nisi cum est necessarium. I. de Orat.

Habent suum modum quæcūque opportuna dicuntur. I. de Finib.

Tacere noli ubi non oportet. Pro Rosc. Com.

Non est necesse omniū flagitia proferre. Pro Mil.

Sæpe grauius offendunt animos auditorum, qui aliena flagitia apertè dicunt, quàm qui committunt. Cice. in Sallust.

Homines notissimos sumere, odiosum est, cum illud incertum sit, uelint ne hi sese nominari. Pro Rosc. Amer.

Debemus considerare. Orat. ad Brut. Vide Circumstantia, 122.

Alia

Alia est ratio. Pro M. Cæl. Vide Circūstantia, 122.

Cauendum est, ne quid agendo faciendó ue facias,

uius imitatio rideatur. De claris Orat.

Fit nescio quo modo. I. Offic. Vide Aliena & uide

us. 146.

(Part. Orat.

Oratio debet esse ornatio sententijs, quàm uerbis.

Non tam copia, quàm modus in dicendo quæren-

us est. Pro Lege Manil.

Decorus est sermo senis, quietus, & remissus, fa-

litq; persepe sibi audientiam disertis senis compta

ratio & mitis. Cato Maior.

Difficile est dictu, quantopere cõciliet animos ho-

minum comitas, affabilitasq; sermonis. 2. Offic.

Sermo familiaris quatenus moderandus sit, lege ple-

nus I. Offic. cap. Et quoniam, cum seq.

De nobis in neutram partem

loquendum.

92

MINIME sibi quisq; notus est, et difficillime de

se quisq; iudicare ac sentire potest. 3. de Orat.

Nemo de se satis honestè, ac sine multorũ inuidia

loqui potest. Cic. in Vatin.

Vt uerecundius ipsi de se omnes scribant necesse

est, si quid est laudandum: & prætereant, si quid re-

prehendendum est: accedit etiam ut minor sit fides,

minor auctoritas. Cic. L. Luceio, Famil. 5.

Multis doctrina non deest,

sed oratio.

63

1

2

FIERI

FIERI potest, ut rectè quis sentiat, & id quod sentit, politè eloqui non possit. 1. Tusc.

Sunt qui se litteris ita abdiderunt, ut nihil possint ex his neq; ad communem afferre fructum, neque in aspectum lucemq; proferre. Pro Arch. Poeta.

Sunt quidam aut ita lingua hesitantes, aut ita uoce absoni, aut ita uultu motuq; corporis uasti atque agrestes, ut etiamsi ingenijs atq; arte ualeant, tamen in doctorum numerũ uenire non possint. Sunt autem quidam, ita naturæ muneribus in iisdem rebus habiles, ita ornati, ut non nati, sed ab aliquo Deo ficti esse uideantur. 1. de Orat.

Sinistri quidam laudatores. 94

SUNT qui nihil laudant, nisi quod se imitari posse se confidunt. 2. Tusc.

Nunc tantum quisq; laudat, quantum se posse sperat imitari. Orat. ad Brut.

Est iniqua, in omni re accusanda, prætermisissis bonis, malorũ enumeratio, uitiorumq; selectio. 3. de Leg.

Est liberum, alterum laudare, de quo quidquid de trahas, necesse est aut infirmitati, aut inuidiæ assignetur. Cecin. Ciceroni, Famil. 6.

Inuidia. 95

INVIDENTIA est ægritudo ex alterius rebus secundis. 3. Tusc.

Virtutis comes inuidia, plerunq; bonos insectatur. 4. ad Herenn.

Late

Late patet hoc vitium, & est in multis, inuidere
scilicet. Cic. Ap. Pulchro, Famil. 3.

Mos est hominum, ut nolint eundem pluribus re-
bus excellere. De clar. Orat.

Pleriq; sunt inuidi, maximeq; est hoc commune vi-
tium & peruagatum: inuidetur autem prestanti flo-
rentiq; fortunæ. 2. de Orat.

Inuident homines maximè paribus aut inferiori-
bus, cum se relictos sentiunt, illos autem dolent euo-
lasse: sed etiam superioribus inuidetur sæpe uehemen-
ter, & eò magis, si intolerantiùs se iactant, & equa-
bilitatem communis iuris, prestantia dignitatis aut
fortunæ suæ transeunt. De Orat. 2.

In iudicijs inuidia imbecillis esse debet: nihilq; ho-
mini est tam timendum, quàm inuidia: nihil inno-
centi, suscepta inuidia, tam optandum, quàm æquum
iudicium. Pro Cluent.

Inuidia summus ordo caret. 3. de Leg.

Inuidia uirtute parta, gloria, non inuidia putan-
da est. I. Inuect. in Catil.

Ira.

96

IRA (ut inquit Ennius) est initiū insanie. 4. Tus.
Prohibenda est maximè ira in puniendo. Nunquā
enim iratus, qui accedet ad pœnam, mediocritatem
illam tenebit, quæ est inter nimium & parum. cauendū
est igitur ne maior sit pœna, quàm culpa. I. Offic.

Omnis animaduersio & castigatio contumelia us-
care debet. I. Offic.

I 3

Monis

Monitio acerbitate, & obiurgatio contumelia ca
reat. In Lælio.

Non sunt audiendi, qui grauiter irascendum ini
micis putant. 1. Offic.

Obiurgationes etiam nōnunquam incidunt neces
sariae, in quibus utendum est fortasse & uocis conten
tione maiore, & uerborum grauitate acriore. atque
etiam illud ipsum quod acerbitatis habet obiurgatio
significandum est ipsius id caussa, qui obiurgetur, su
sceptum esse. Ad agendum etiam est, ut ne ea facere ui
deamur irati: sed ut ad urendum & secandum, sic ad
hoc genus castigandi rarò inuitiq; ueniamus, nec un
quam nisi necessario, si nulla reperietur alia medica
na. Sed tamen ira procul absit, cum qua nihil rectè
fieri, nihil consideratè potest. 1. Offic.

Semper ira procul absit, cum qua nihil rectè, nihil
consideratè fieri potest. Quæ enim cum aliqua per
turbatione fiunt, ea nec constanter fieri possunt, neq;
ijs, qui adsunt, probari. 1. Offic.

Proprium est irati, cupere à quo laesus uideatur,
ei quàm maximum dolorem inurere. 1. Offic.

Non est in nostra potestate, fodicantibus ijs rea
bus, quas malas esse opinamur, dissimulatio uel opin
io. 3. Tusc.

Difficile est tacere, cum doleas. Pro Sylla.

Omnes laesi dolèt, irati efferūtur. Pro Mar. Celio.

Habet quendam aculeum contumelia, quem pati
prudens

prudentes ac boni uiri difficillime possunt. Ex 5.
Act. in Verr.

Doloris magnitudo uim quandā nobis dicendi dat
& tribuit. Ad Attic. lib. 4.

Leuiores sunt ea, quæ repentino aliquo motu acci-
dunt, quàm ea quæ præmeditata atq; præparata infe-
runtur. 1. Offic.

Tu plura in eo libro, quæ ad hanc sententiam pertinent, leges.

Timor & metus.

97

RERVM omnium nec aptius est quidquam. 2.
Offic. Vide Amicitia. 67.

Carum esse ciuem. Phil. 1. Vide Amic. 67.

Beneuolentiæ uis maxima, metus imbecillis. 2. Off.

Nulla uis imperij tanta est, quæ præmente metu
possit esse diuturna. 2. Offic.

Multorū odijs nullæ opes possunt obsistere. 2. Off.

Quem metuunt, oderunt: quem quisq; odit, perijisse
expetit. 2. Offic.

Oderunt dum metuunt. Philip. 1.

Timor non diuturni magister est officij. Philip. 2.

Malus est custos diuturnitatis, metus: cōtraq; bene-
uolentiæ fidelis est ad perpetuitatem: id igitur ample-
ctamur, ut metus absit, caritas retineatur. 2. Offic.

Millies perire est melius, quàm in sua ciuitate si-
ne armorum præsidio non posse uiuere. præsidium ca-
ritate & beneuolentiæ ciuium septum oportet esse,
non armis. Philip. 2.

Tu plenissimè secundo Officiorum capite, Re-
rum autem omnium.

Grauior est plerunque metus, & gra-
uiùs afficit, quàm res ipsa quæ
timetur.

98

PLVS IN metuendo est mali, quàm in eo ipso
quod timetur. Cic. A. Torq. Famil. lib. 6.

Maior est ea uis, quæ periculo mortis iniecto, for-
midine animum perterritum loco sæpe, & certo de
statu dimouet, quàm quæ ad corpus nostrum uitamq;
peruenit. Itaq; saucij sæpe homines cum corpore de-
bilitantur, animo tamen non cedunt, neque eum relin-
quunt locum, quem statuerunt defendere. Atq; alij
pelluntur integri: ut non dubium sit, quin maior ad-
hibita uis ei sit, cuius animus sit perterritus, quàm
illi, cuius corpus uulneratum sit. Pro A. Cecin.

Exercitus maximi sæpe pulsati ac fugati sunt terro-
re ipso, impetuq; hostium, sine cuiusquam non modò
morte, uerùm etiam uulnere. Pro Cecin.

Magna est stultitia, id ipsum quod uerearis, ita ca-
uere, ut cum uitare fortasse potueris, ultrò accersas
& attrahas. Cic. Bruto.

Omnes quorum in alterius manu uita posita est, se-
piùs illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac
potestate sunt, quàm quid debeat facere. Pro L. Manil.

Nos omnia tum uenientia metu augentes, tum mor-
tore presentia, rerum naturam, quàm errorem nos-
trum

strum damnare malumus. 5. Tusc.

Quod futurum est, vitari
non potest

99

EFFUGERE nemo potest quod futurum est. Et
sæpe utile est, non scire quod futurum sit. miserum est
enim, nihil proficientem angi. 3. de Nat. deor.

Nihil est pro certo futurum, quod possit aliqua
procuracione accidere, ne fiat. 2. de Diuin.

Factum, infectum esse
non potest.

100

QVOD semel iam missum est, coërceri repri-
miq; non potest. 1. de Finib.

Præterita mutare non possumus. In Pison.

Nō potest dies esse sæpius, qui semel fuit. 2. de Fi.

De præteritis non est quærendum. Cicer. Curioni
Famil. lib. 7.

Quod fuit durum pati, meminisse
dulce est.

101

ETSI optabilius est vitæ cursum conficere sine
dolore & iniuria: tamen ad immortalitatem gloriæ
plus adfert, desideratū esse à suis ciuibus, quam omni-
no nunquam fuisse uiolatum. Pro Domo sua.

Habet præteriti doloris secura recordatio delectationem. Cic. Luceio, Famil. lib. 5.

Iucunda est memoria præteritorum malorum. 2.
de Finib.]

Suauius est præteritorum malorū memoria. 2. de Fi.

I 5

Iucundi

Iucundi sunt acti labores. 2. de Finib.

Non tam cumulus bonorum iucundus esse potest,
quam molesta decessio. 1. Tusc.

Vllum vix laborem lubimus, nisi pro-
posito præmio aut gloria.

102

NEMO nostrum in reip. periculis cum laude ac
virtute uersatur, quin spe posteritatis, fructuq; duca-
tur. Pro C. Rabir.

Vix inuenitur, qui laboribus susceptis, periculisq;
aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desidea-
ret gloriam. 1. Offic.

Pro sua patria pauci post genus hominum nativæ
perti sunt, qui nullis præmijs propositis, uitam suam
hostium telis obijcerent. Pro C. Rabirio.

Omnes utilitate mouentur.

103

OMNES expetimus utilitatem, ad eamq; rapi-
mur, nec facere aliter ullo modo possumus. nam quis
est, qui utilia fugiat? aut quis potius, qui ea non stu-
diosissime persequatur? 3. Offic.

Cum aliqua species utilitatis obiecta est, nos com-
moueri necesse est. 1. Offic.

Nemo est, quin putet expetendam maximè digni-
tatē, sed uincit utilitas plerunque, cum subest ille ti-
mor, ea neglecta, ne dignitatem quidem posse retine-
ri. 2. de Orat.

Cum utilitas ad se rapere, honestas contra reuoca-
re ad se uidetur, fit ut distrabatur deliberando.

mus

mus, afferatq; ancipitem curam cogitandi. 1. Offic.

Hæc res plus proficit, si proponatur spes utilitatis
futuræ, q̄ præteriti beneficij recordatio. 2. de Orat.

Alterum ne læseris, tibi ut profis. 104

QVI alteri exitium parat,

Eum scire oportet, sibi paratam pestem, ut parti-
cipet parem. 2. Tusc.

Quod cuiq; obtigerit, id quisq; teneat: eo si quis
plus appetet, uiolabit ius humanæ societatis. 1. Offic.

Animaduertamus, cum alios iuuare uelimus, ne
quos offendamus. Sæpe enim aut eos lædimus, quos
non debemus, aut eos, quos non expedit. si impruden-
ter, negligentia est: si scienter, temeritatis. 2. Offic.

Res familiaris quæri debet ijs rebus, à quibus ab-
est turpitudine: conseruari autem diligentia & parsi-
monia: ijsdem etiam rebus augeri. 2. Offic.

Nostræ utilitates nobis amittendæ nõ sunt, alijs q;
tradendæ, cum ijs ipsis egeamus: sed suæ cuiq; utilita-
ti, q; sine alterius iniuria fiat, seruiendum est. 2. Offic.

Alienum est à iustitia, ad quam nati esse uidemur,
detrahere quid de aliquo, quod sibi assumat. 3. de Fi.

Non est permissum, ut impunè nobis liceat, quod
alicui eripuerimus, id alteri tradere. 4. Act. in Verr.

Vt si unumquodq; membrum. 3. Offic. In Simil. 5.

Suum cuiq; incommodum ferendum est potius,
quàm de alterius commodis detrahendum. 3. Offic.

Rei familiaris amplificatio nemini nocens, non est
uitupe

uituperanda, sed fugienda semper iniuria. sed detrahere aliquid alteri, & hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam, quàm mors, quàm paupertas, quàm dolor, quàm cetera, quæ possunt aut corpori accedere, aut rebus externis. illud enim natura non patitur, ut aliorum spolijs nostras facultates, copias, opes augeamus. Neque uerò hoc solum natura, id est, iure gentium, sed etiam legibus populorum, quibus in singulis ciuitatibus resp. continentur, eodem modo constitutum est, ut non liceat sui cõmodi causa nocere alteri. hoc enim spectant leges, hoc uolunt, incolumem esse ciuium coniuñtionem. 3. Offic.

Tu plenissimè leges tertio Officiorum, quatenus commodis proprijs sit inseruiendum.

Promissa seruanda.

105

PACTA semper et promissa seruanda sunt, quæ nec ui, nec dolo malo facta sunt: illa seruanda non sunt, quæ non sunt ijs ipsis utilia, quibus illa promiseris. 3. Offic.

illis promissis standum non est, quæ coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit. 1. Offic.

Promissa non sunt seruanda ijs, quibus promiseris inutilia si sint, nec si tibi plus noceant, quàm illi pro sint cui promiseris. 1. Offic..

Scelerum promissio et ijs, qui expectant, pernicio sa est, & ijs qui promittunt. Philip. 8

Semper

Semper in fide quid senseris, non quid dixeris, cogitandum est. 1. Offic.

Quod affirmatiuè, quasi Deo teste promiseris, id tenendum est. 1. Offic.

Quod ex animi sententia iuraueris, id non facere periurium est. 3. Offic.

Quod ita iuratum est, ut mens conciperet fieri oportere, id seruandum est: aliter si non feceris, nullum periurium est. 3. Offic.

Conscientia.

106

CONSCIENTIAE graue pondus. 3. de Nat. deor.

Nullum theatrum uirtuti conscientia maius est. 2. Tuscul.

Conscientiam à Dijs immortalibus accepimus, quæ à nobis auelli non potest. Pro Cluent.

Si optimorum consiliorum atq; factorum testis in omni uita nobis cōscientia fuerit, sine ullo metu summa cum honestate uiuemus. Pro Cluent.

Conscientia rectæ uoluntatis maxima consolatio est rerum incommodarum. Ci. A. Torq. Famil. lib. 6.

Vacare culpa, maximum est solatium. Cicer. M. Mario, Famil. 7.

Nihil est melius, quam memoria rectè factorū, & libertate contentum, negligere humana. Cic. Bruto.

Conscientia bene actæ uitæ, multorumq; benefactorum recordatio iucundissima est. Cato Maior.

Magna est uis conscientiae in utranque partem, ut
neque

neq; timeant, qui nihil cōmiserint, et pœnam semper ante oculos uersari putent, qui peccarint. Pro Milo.

Ego semper hac opinione tractus fui, ut eum, qui nihil commiserit, sibi nullam pœnam timere existimarem. In Vatin.

Bonum.

107

QVOD rectum & honestum & cum uirtute est, id solum opinor bonum. Parad. I.

Tria sunt genera bonorum: maxima, animi: secunda, corporis: externa, tertia. 3. Tusc.

Alia sunt in homine optanda, alia laudanda. Genus, forma, uires, opes, diuitiæ, ceteraq; quæ fortuna dat aut extrinsecus, aut corpori, non habent in se ueram laudem, quæ deberi uni solum uirtuti putatur, sed tantum quod ipsa uirtus in earum rerum usu ac moderatione maximè cernitur. 2. de Orat.

Nihil bonum, nisi quod honestum: nihil malum, nisi quod turpe. Cic. Attic. lib. 10.

Quidquid est quod bonum sit, id expetendum est: quod aut expetendum, id certè approbandum: quod uerò approbaris, id gratum acceptumq; habendum. 5. Tuscul.

Non sunt dicenda bona illa, quibus abundantem licet esse miserrimum. Parad. I.

Bona non sunt, quæ quis habeat, & miserrimus esse possit. 5. Tusc.

Nec bonum est illud, quod aut cupias ardentè,

aut

aut adeptus te efferas insolenter. 4. Tusc.

Diuitias, quia quiuis, quàmuis indignus, habere potest, in bonis non numero. 2. Tusc.

Neg; pecuniæ, neg; tecta magnifica, neg; opes, neque imperia, neg; eæ, quibus maximè astricti sint, uoluptates, in bonis rebus aut expetendis numerandæ sunt: quippe homines ijs rebus affluentes, ea desiderant maximè, quibus abundant. Parad. I.

Bias. Parad. I. In Apoph. 65.

Plura primo Academic. tertio Tuscul. primo Parad. & in lib. de Finibus bonorum & malorum legere potes.

Vir bonus.

108

VIR BONVS est, qui prodest quibus potest, nocet autem nemini. 1. Offic.

Vir bonus non modo facere, sed ne cogitare quidem quidquam audebit, quod non audeat prædicare. 3. Offic.

Homo frugi omnia rectè facit. 4. Tusc.

Fas nec est, nec unquam fuit, quidquam, nisi pulcherrimum facere eum, qui esset optimus. 3. Offic.

Vir bonus nihil cuiquam, quod in se transferat, detrahet. Itaque in uirum bonum non cadit mentiri emolumentum sui causa, criminari, præripere, fallere. De Vniuers.

Non est res ulla tanti, aut commodum ullum tantum expetendum, ut uiri boni & splendorem & nomen amittas. 3. Offic.

Neg;

Neg; contra remp. 3. Offic. Vide de Iudice. 35.

Probus inuidet nemini. De Vniuers.

Vt quisq; uir est optimus, ita difficillimè esse alios improbos suspicatur. Cic. ad Qu. frat.

Omnes boni, beati. 3. de Finib.

Cum sapiens, & bonus uir. 5. Tusc. De Sapiëtia. 13.

Nec bono quidquam mali euenire potest, nec uiuo, nec mortuo: nec unquam eius res à Dijs immortalibus negligentur. 5. Tusc.

Qui omnibus bonis instructi sunt & ornati, tum sapientes, tum uiri boni dicuntur. 5. Tusc.

Boni nullo emolumento impelluntur in fraudem: impij sæpe paruo. Pro Milone.

Sancti uiri, & religionem colentes, sunt qui meritum Dijs immortalibus, gratiam iustis honoribus & meritis & memorimente persoluunt. Pro Planc.

Omnes uiri boni æquitatem & ius ipsum amant. nec est uiri boni errare, & diligere quod per se nõ sit diligendum & colendum. 1. de Leg.

Nemo est omnino negligendus, in quo aliqua uirtutis significatio appareat. 1. Offic.

Beatus.

109

BEATVS esse sine uirtute nemo potest. 1. de Natura deor.

Tunc erimus beati. 1. Tusc. In Pij's sententijs. 66.

Is est beatus, cui nihil humanarum rerum aut intolerabile ad demittendum animũ, aut minus letabile ad effe-

ad efferendum uideri potest. 4. Tuscul.

Beati dicuntur, qui sunt in bonis, nullo adiuncto malo. 5. Tusc.

Beati sunt, quos nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines cruciant: nullæ futiles letitiæ exultantes languidis liquefaciunt uoluptatibus. 5. Tusc.

Vir temperans, cōstans, sine metu, sine ægritudine, sine alacritate ulla, sine libidine, is est beatus. 5. Tusc.

Nemo potest non beatissimus esse, qui est totus aptus ex sese, quiq; in se uno sua ponit omnia. Cui autem spes omnis & ratio, & cogitatio pendet ex fortuna, huic nihil potest esse certi, nihilq; quod exploratum habeat, permansurum sibi, ne unum quidem diem. In parad.

Nisi stabili & fixo & permanente bono beatus esse nemo potest: nihil enim inueterascere, nihil extinguere, nihil cadere debet eorum, quæ in uita beata consistunt. Nam qui timebit, ne quid ex his deperdat, beatus esse non poterit. 5. Tusc.

Qui beatus est, non intelligo quid requirat ut sit beatior: si est enim quiddam quod desit, ne beatus quidem est. 5. Tusc.

Beatus esse in maximarum rerum timore nemo potest. nemo igitur esse beatus potest: neq; enim in aliqua parte, sed in perpetuitate temporis uita beata duci solet. Nec appellatur omnino uita beata, nisi

K

confe

confecta atq; absoluta: nec enim potest aliàs quisquã
 beatus esse, aliàs miser. Qui enim existimabit posse
 se miserum esse, beatus non erit. Nam cum semel est
 suscepta beata uita, tam permanet, quàm ipsa illa ef-
 fectrix beatæ uitæ sapientia, nec expectat ultimum
 tempus ætatis, quod Cræso scribit Herodotus prece-
 ptum esse à Solone. 2. de Finib.

Est uerè fortunatus ille, cuius ex salute non mi-
 nor penè ad omnes, quàm ad illum cui uentura sit la-
 titia, peruenerit. Pro M. Marcello.

Omne beatum est, cui nihil deest, & quod in suo
 genere expletum atque cumulatum est: idq; uirtutis
 est proprium. 5. Tusc.

Reliqua tu lege secundo Paradoxo, & Tusculana
 rum libro quinto.

Miser.

110

PRAESTANS ualetudine, uiribus, forma, acerrimis
 integerrimisq; sensibus: etiã si libet, uelocitatem
 da, diuitias, honores, imperia, opes, gloriã: si fuerit is
 qui hæc habeat, iniustus, intemperans, timidus, hebeti
 ingenio atq; nullo, is erit profectò miserrimus. 5. Tu.

Beatus est nemo, qui ea lege uiuit, ut non modò im-
 punè, sed etiam cum summa intersectoris gloria in-
 terfici possit. Philip. 1.

Cui uita potest esse utilis, cum eius uitæ conditio
 sit, ut qui illam eripuerit, in maxima & gratia futu-
 rus sit & gloria? 3. Offic.

Ita

ita uiuere, ut non sit uiuendum, miserrimum est.

Cic. C. Mario, Famil. 7.

Impij semper cruciantur.

III

Sua quemq; fraus, & suus error maximè uexat, suum quemq; scelus agitat, amètiaq; afficit, suæ malæ cogitationes, cōscientiæq; animi terrent. Hæ sunt impijs assiduæ, domesticæq; furia, quæ dies noctesq; pœnas à sceleratissimis repetunt. Pro Rosc. Amer.

Sua quemq; fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat. In Pis.

Non ob ea solum incommoda, quæ eueniunt improbis, fugienda improbitas est: sed multò etiam magis, quòd cuius in animo uersatur, nunquam sinit eum respirare, nunquam acquiescere. I. de Fin.

Si qui satis opibus hominum contra conscientiam septi esse & muniti uidentur, deorum tamen numen horrent, easq; ipsas sollicitudines, quibus eorum animi noctesq; diesq; exeduntur, à dijs immortalibus supplicij causa importari putant. I. de Fin.

Morte, dolore corporis, aut luctu animi, aut offensione iudicij, hominum miserias ponderamus, quæ fautor humana esse, & multis bonis uiris accidisse. Sceleris etiam pœna tristis: & præter eos euentus quæ sequuntur, per se ipsa maxima est. 2. de Leg.

Animi conscientia improbi cruciantur, tum etiam pœnæ timore, qua aut afficiuntur, aut semper sunt in metu, ne afficiantur aliquando. I. de Finib.

Si impietas improbè molita quippiam est, quamuis occultè fecerit, nunquam tamen confidet, id semper fore occultū. Plerunq; enim improborū facta primò suspicio insequitur: deinde sermo atq; fama: tū accusator, tū iudex: multi etiā ipsi se indicant. 1. de Fin.

Omnibus, quorum mens abhorret à ratione, semper aliquis talis error impendet. 4. Tusc.

Eorum animi qui se corporis uoluptatibus dediderunt. Som. Scip. In pijs sententijs, 61.

Improbo nemini bene potest esse. Parad. 2.

Impij pœnas luunt, non tam iudicijs (quæ quondam nusquam erant, hodie multifariam nulla sunt) quam angore conscientiae, fraudisq; cruciatu. 1. de Leg.

Impijs apud inferos sunt pœnae preparatae. 2. de Inuent.

Impij apud inferos pœnas luunt. Philip. 14. In pijs sentent. 76.

Tu plenissimè leges Paradoxo secundo, quibus curis scelerati conficiantur.

Sceleratorum & latronum beneficium.

112

NULLVM est aliud latronum beneficium, nisi ut commemorare possint, ijs se uitam dedisse, quibus non ademerint. Philip. 2.

Impius meritò, & Tyrannus iure percuti occidiq; possunt.

113

INSIDIATORI & latroni non potest afferi iniusta

iniusta nex. Pro Milone.

Non se obstrinxit scelere, si quis tyrannum occidit, quamuis familiarem. 3. Offic.

Quem discordiæ, quem cædes ciuium, quem bellum ciuile delectat, eum ex numero hominum eiiciendum, ex finibus humanæ naturæ censeo exterminandum. Philip. 13.

Nulla nobis cum tyrannis societas est, sed summa potius distractio: neque est contra naturam, spoliare eum, quem honestum est necare. 5. Tusc.

Corrupti mores.

114

A MULTIS ipsa uirtus contemnitur, et uenditatio quædam, atq; ostentatio esse dicitur. Philip. 13.

Iustitia uacillat, uel iacet potius: omnesq; hæ uirtutes, quæ in communitate cernuntur & in societate generis humani. 3. Offic. (Orat.

Virtuti & gloriæ maximè inuideri solet. 2. de Iam pudori, probitati, uirtuti, rectis studijs, bonis artibus nihil est loci. Cic. Titio, Fam. 5.

Est huius seculi labes quædam & macula, uirtuti inuidere, uelle ipsum florem dignitatis effringere.

Pro Cor. Balbo.

Durior est conditio spectatæ uirtutis, quàm incognitæ. Brut. Cic.

Cuius est spectata multis magnisq; rebus singularis integritas, minus admirabilem facit honestissimi facti gloriam. Philip. 3

Sapientia & magnitudo animi, qua omnes res
humanae geruntur, tenues & pro nihilo putantur.
2. de Oratore.

Videmus quanta sit in inuidia, quantoque in odio apud
quosdam homines nobiles nouorum hominum uirtus
& industria. si tantulum oculos deiecerimus, presto
esse insidias: si ullum locum aperuerimus suspicioni
aut crimini, accipiendum esse statim uulnus: esse no-
bis semper uigilandum, semper laborandum uidemus. In-
imicitiae sunt? subeantur: labores? suscipiantur. etenim
tacitae magis & occultae inimicitiae timende sunt, quam
indictae et apertae. Hominum nobilium non ferè quisquam
nostrae industriae fauet: nullis nostris officijs
beneuolentiam illorum allicere possumus: quasi na-
tura & genere disiuncti sint, ita dissident à nobis ani-
mo ac uoluntate. 7. Act. in Verr.

Vigilandum est semper: multae insidiae sunt bonis.
Pro Planc.

Ad multorum amicitiam faciliorem aditum ha-
bet nequitia & audacia, quam cuiusquam uirtus &
integritas. 5. Act. in Verr.

Quis est qui inopis, & optimi uiri causae non an-
teponat in opera danda gratiam fortunati & poten-
tis? à quo enim expectatur, & celerior remuneratio
fore uidetur, in eum ferè est uoluntas nostra propen-
sior. 2. Offic.

Fraudis atque insidiarum & perfidiae plena sunt
omnia

omnia. De Petit. consul.

Largitione corrupta sunt suffragia. 3. de Leg.

Ingentes diuitiæ. 2. Act. in Verr. Vide Iudex, 35.

Malè se res habet, cum quod uirtute effici debet,
id tentatur pecunia. 2. Offic.

Qui opibus plus ualent, etiam auctoritate plus
possunt. Cic. Lentulo, Famil. I.

Hoc tempore obsequium amicos, ueritas odium pa-
rit. In Lælio.

Omnes qui in paupertate sunt, malunt maleficio
parare diuitias, quam officio paupertatem tueri. 2.
ad Herenn.

Qui pauperes sunt, ijs antiquior officio pecunia
est. I. de Inuent.

Sunt homines, qui rationem bono consilio à dijs
immortalibus datam, in fraudem, malitiamq; conuera-
tunt. 3. de Nat. deor.

Sunt homines, quos libidines infamiæq; sue neq;
tædeat, neque pudeat: qui quasi de industria in odi-
um offensionemq; populi irruere uideantur. 2. Act.
in Verrem.

Sunt quidam non re, sed nomine homines. I. Offic.

O superbiam inauditam, in facinore gloriari. Cic.
Bruto, Famil. II.

Est in quibusdam tanta peruersitas, ut inuentis
frugibus, glande uescantur. Orat ad Brut.

Quidam habent aures, tam inhumanas, tamq; agre-
stes, ut

stes, ut ne doctissimorum quidem uirorum eos mouere possit auctoritas. Orat ad Brut.

Consuetudo

115

MAXIMA est uis uetustatis & consuetudinis non modò in hoc, quod est animal, sed in ijs etiam, quæ sunt inanima, consuetudo ualet: cum locis etiam ipsis montuosis delectemur & siluestribus, in quibus diutius commorati sumus. In Lælio.

Consuetudinis magna est uis: pernoctant uenatores in niue, in montibus uri se patiuntur. 2. Tusc.

Consuetudo laborum, perpeffionem dolorum efficit faciliorem. nam ferre laborem, contemnere uulnus consuetudo docet. 2. Tusc.

Qui multa sunt sæpe perpeffi, facilius ferunt quid quid accidit, obduruisseq; se cõtra fortunas arbitrantur. Vt ille apud Euripedem:

Si mihi nunc tristis primum illuxisset dies,

Nec tam ærumnoso nauigassem salo:

Esset dolendi caussa. ut iniecto equulei

Fræno, repente iactu exagitantur nouo.

Sed iam subiectus miserijs obtorpui. 3. Tusc.

Corruptela malæ consuetudinis igniculi extinguuntur à natura dati, exoriunturq; & confirmantur uitia contraria. 1. de Leg.

Non ingenerantur hominibus mores tam à stirpe generis & seminis, quàm ex ijs rebus, quæ ab ipsa natura loci, & à uitæ consuetudine suppeditantur.

De

De lege Agrar. ad pop. contra Rull.

O consuetudo peccandi, quantam habes iucunditatem in improbis & audacibus, cum poena absuit, & licentia consecuta est. 5. in Verr.

Magna est illecebra peccandi, impunitatis spes. Pro Milone.

Consuetudo peccandi maleficij suscipiendi remouet dubitationem. 2. ad Herenn.

Quotusquisq; reperitur, qui impunitate & ignoratione omnium proposita, abstinere possit iniuria?

3. Officiorum.

Omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, & retinendos arbitrantur. 6. Act. in Verr.

Repentina grauiora.

116

VIDENTUR omnia repentina grauiora. nam praemeditatio futurorum malorum lenit eorum aduentum, quæ uenientia longè antè uideris. 3. Tusc.

Nam qui hæc audita à docto meminissem uiro. 3. Tusc. In Apoph. 129.

Non est dubium, quia omnia quæ mala putentur, sint improuisa grauiora. 3. Tusc.

Quoniam multum potest animi prouisio & praeparatio ad minuendum dolorem, sint semper omnia homini humana praemeditata. 3. Tusc.

Quod possit accidere, diu cogitare oportet: hæc cogitatio una maximè omnes molestias extenuat & diluit. 3. Tusc.

K 5

Hosti

Hostiū repentinus aduentus, magis aliquanto cōtur-
bat, quā expectatus: et maris subita tēpestas, quā
ante prouisa, terret nauigantes uehementius. 3. Tusc.

Tu plura tertio Tusc. legere potes.

Sæpe bonum est, ignorare quid
futurum est.

SÆPE utile est, non scire quid futurum sit: mis-
rum est enim nihil proficientem angi. 3. Nat. deor.

At hoc ne homines quidem probi faciunt, ut ami-
cis impendentes calamitates prædicant, quas illi nul-
lo modo effugere possint. 2. de Diuin.

Rem, carendo magis, quā fruendo, quid
valeat, cognoscimus.

GRAVITAS morbi facit, ut medicinæ egeamus;
eaq; nunc appareat, cuius uim non sentiebamus, cum
ualebamus. C. Varroni, Famil. 9.

Amicitia, consuetudines, uicinitates quid habeant
uoluptatis, carendo magis intelligimus, quā fruendo.
Ad Quir. post red.

Homo.

HOMINES mortales sunt. 1. de Nat. deor.

Omnia aliorum causa sunt generata, ut fruges
atq; fructus, quos terra gignit animantium causa: ani-
mantes autem hominum: ut equum, uehendi causa:
arandi bouem: uenandi & custodiendi canem. Ipse
autem homo ortus est ad mundum contemplandum
& imitandum. 2. de Nat. deor.

Homo

Homines hominum causa sunt generati, ut ipsi inter se alij alijs prodesse possent. 1. Offic.

Proximè & secundum Deum, homines hominibus maximè utiles esse possunt. 2. Offic.

Hoc natura præscribit, ut homo homini quicumq; sit, ob eam ipsam causam tantum, quòd is homo sit, consultum uelit. 3. Offic.

Sic nos nati uidemur, ut inter omnes esset societas quedam. In Lælio. (3. Offi.)

Homo naturæ obediens, homini nocere nõ potest.

Oportet hominem ab homine, ob hoc ipsum, quod homo sit, non alienum uideri. 3. de Finib.

Impellimur natura, ut prodesse uelimus quã plurimis, in primisq; docendo rationibusq; prudentiæ tradendis. Itaq; non facile est inuenire, qui quod sciat ipse, non tradat alteri. ita non solum ad discendũ propensi sumus, uerumetiam ad docendum. 2. de Fin.

Vt magnas utilitates adipiscimur conspiratione hominum atq; consensu: sic nulla tam detestabilis pestis, quæ non homini ab homine nascatur. 2. Offic.

Duplex est natura generis humani, sed præstantius genus est eorum, qui sunt uiri. De Vniuers.

Hominum duo sunt genera: alterum indoctum & agreste, quod antefert semper utilitatem honestati: alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteposit. Itaq; huic generi laus, honos, gloria, fides, iustitia, omnisq; uirtus: illi autem alteri quæstus, emolumenta

lumētum fructusq; proponitur, atq; etiam uoluptas, quæ est maximè inimica uirtuti, boniq; naturam fallaciter imitando adulterat: quã immaniſſimus quiſq; acerrimè ſequitur, neq; ſolum honeſtis rebus, ſed etiam neceſſarijs anteponit. In Part. Orat.

Hoc ſolum animal homo natum eſt, pudoris ac uerecundiæ particeps, appetens coniunctionem hominum ac ſocietatem, animaduertensq; in omnibus rebus quas ageret aut diceret, ne quid ab eo fieret, niſi honeſtè & decorè. 4. de Finib.

Hominum ſimilitudo non ex corporis forma, ſed animorum quærenda eſt. Noſtrum.

Nihil eſt unū uni tam ſimile, tam par, quam omnes inter noſmetipſos ſumus. Quòd ſi deprauatio conſuetudinum, ſi opinionum ueritas non imbecillitatem animorum torqueret et flecteret quocunq; cœpiſſet: ſui nemo ipſe tam ſimilis eſſet, quam omnes eſſent omnium. Itaq; quæcunq; eſt hominis deſinitio, una in omnes ualet: quod argumenti ſatis eſt, nullam diſſimilitudinem eſſe in genere: quæ ſi eſſet, non una omnes deſinitio contineret. 1. de Leg.

Homini natura præſcripſit, ut nihil pulchrius, quam hominem putaret: eſt enim uis tanta nature, ut homo nemo uelit niſi hominis ſimilis eſſe, & quidem formica formicæ. 1. de Nat. deor. (1. de N. deo.

Omnium animantiū formã uincit hominis figura. Nullum eſt animal præter hominem, quod habeat aliquam

aliquam notitiam Dei. I. de Leg.

Est homini cum Deo rationis societas. I. de Leg.

Deus, animal unum spectabile, hominem, in quo omnia animalia contineret, effecit. De Vniuers.

Sunt ex terra homines, non ut incolæ atq; habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atq; cælestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet. Sensus autem interpretes ac nuntij rerum, in capite tanquam in arce mirifice ad usus necessarios & facti & collocati sunt. Nam oculi tanquam speculatores, altissimū locum obtinent, ex quo plurima conspicientes fungantur suo munere. Et aures cum sonum percipere debeant, qui natura in sublimē fertur, recte in altis corporum partibus collocatæ sunt. Itemq; nares, eō quod omnis odor ad supera fertur, recte sursum sunt: & quod cibi et potionis iudicium magnum earum est, non sine causa uicinitatem oris secutæ sunt. Iam gustatus, qui sentire eorū, quibus uescimur, genera deberet, habitat in ea parte oris, quam esculentis & poculentis iter natura patefecit. Tactus autem toto corpore æquabiliter fusus est, ut omnes ictus, omnesq; nimios frigoris & caloris appulsus sentire possimus. Atq; ut in edificijs architecti auertunt ab oculis naribusq; dominorum ea, quæ profluentia necessariò tetri essent aliquid habitura: sic natura res similes procul amandauit à sensibus. Adde quod ipsa natura primum oculos membra-

nis te

nis tenuissimis uestiuit & sepsit, quas primum perlicidas fecit, ut per eas cerni posset: firmas autem, ut cōtinerētur. Sed lubricos oculos fecit et mobiles, ut & declinarent si quid noceret, & aspectum quò uellent, facile conuerterent. Nasus ita locatus est, ut quasi murus oculis interiectus esse uideatur. Auditus autē semper patet: eius enim sensu etiam dormientes egemus: à quo cū sonus est acceptus, etiam è somno excitamur. Flexuosum iter habet, ne quid intrare possit, si simplex & directū pateret. Prouisum etiam, ut si qua minima bestiola conaretur irrumperere, in sordibus aurium tanquam in uisco inhaeresceret. Quam uerò aptas manus, quamq; multarum rerum ministras natura homini dedit? &c. 2. de Nat. deor.

Principiò corporis nostri magnam natura ipsa uidetur habuisse rationem, quæ formam nostram reliquamq; figuram, in qua esset species honesta, eam posuit in promptu: quæ autem partes corporis ad naturæ necessitatem datæ, aspectum essent deformem habituræ atq; turpem formam, eas cōtexit atq; abdidit. Hanc naturæ tam diligētem fabricam imitata est hominum uerecundia. quæ enim natura occultauit, eadem omnes, qui sana mente sunt, remouent ab oculis, ipsiq; necessitati dant operam, ut quam occultissimè parcant: quarumq; partium corporis usus sunt necessarij, eas neq; partes, neque earum usus suis nominibus appellant: quodq; facere turpe non est, modo occultis

occulte, id dicere, obscœnum est. 1. Offic.

ipsum hominem eadem natura non solum celeritate mentis ornauit, sed & sensus tanquam satellites attribuit ac nuncios: & rerum plurimarum obscuras & necessarias intelligentias enudauit, quasi fundamenta quaedam scientiæ: figuramq; corporis habilem et aptam ingenio humano dedit. nam cum ceteras animantes abiiecisset ad pastum, solum hominem erexit: & ad celi, quasi cognationis domicilijq; pristini conspectum excitauit. Tum speciem ita formauit oris, ut in ea penitus reconditos mores effingeret. Et oculi quemadmodum animo affecti sumus, loquuntur: & is qui appellatur uultus, qui nullo in animante esse præter hominem, potest, indicat mores. 1. de Leg.

Natura corpus hominis sic formauit & genuit, ut alia in primo ortu perficeret, alia progrediente ætate fingeret: neq; sanè multum adiuuentis externis & aduentitijs uteretur. Animum aut reliquis rebus ita perfecit, ut corpus: sensibus enim ornauit ad res percipiendas idoneis, ut nihil aut non multum adiuuentis ullo ad suam confirmationem indigeret. 5. de Fin.

Parui primo ortu sic iacent, tanquam omnino sine animo sint. Cum autem paulum firmitatis accesserit, & animo utuntur & sensibus, connitunturq; ut sese erigant, & manibus utuntur, & eos cognoscunt, a quibus educantur: deinde æqualibus delectantur, libeterq; se cum his cõgregant, dantq; se ad ludendum, fabelas

fabellarumq; auditione ducuntur: deq; eo, quod ipsis superat, alijs gratificari uolunt: animaduertuntq; ea, quæ domi fiunt, curiosius, incipiuntq; cōmentari aliquid & discere. & eorum quos uident, uolunt non ignorare nomina: quibusq; rebus cum æqualibus decertant, si uincunt, efferunt se letitia: uicti, debilitantur, animosq; demittunt. 5. de Finib.

Pueri efferuntur. 5. de Fin. Vide Gloria, 41.

Semper in promptu habere debemus, quantum natura hominis pecudibus reliquisq; bestijs antecellat. Illæ enim nihil sentiunt nisi uoluptatem, ad eamq; feruntur toto impetu. Hominis autem mens discendo alitur, & cogitando semper aliquid aut inquit, aut agit, uidendiq; aut audiendi delectatione ducitur. 1. Offic.

Si considerare uolemus, quæ sit in natura hominis excellentia & dignitas, intelligemus quam sit turpe diffluere luxuria, & delicatè ac molliter uiuere: quamq; honestum, parcè, continenter, seuerè, sobriè. 1. Offic.

Cùm despiciere cœperimus, & sentire quid simus, & quid animantibus ceteris differamus, tum ea insequi incipiemus, ad quæ nati sumus. 5. de Finib.

Si nihil haberet aliud hominis animus, nisi ut appeteret aut refugeret, id quoq; ei esset cōmune cum bestijs. habet primùm memoriã, et eam infinitã innumerabiliũ, quam quidem Plato recordationem esse uult. 1. Tusc.

Hoc unum animal homo sentit quid sit ordo, quid sit quod deceat, in factis dictisq; qui sit modus. Itaq; eorum ipsorum, quæ aspectu sentiuntur, nullum aliud animal pulchritudinem, uenustatem & conuenientiam partium sentit, cauetq; ne quid indecore effœminatæ ue faciat: tum in omnib. & opinionibus et factis, ne quid libidinosè faciat aut cogitet. 1. Offic.

Est natura sic generata uis hominis, ut ad omnem uirtutem percipiendam facta uideatur: ob eamq; causam paruis uirtutum simulacris, quarum in se habent semina, sine doctrina mouentur. 5. de Finib.

Nec figura corporis, nec ratio excellēs ingenij humani significat, ad hanc unam rem natum hominem, ut frueretur uoluptatibus. 2. de Finib.

Nemo est dignus nomine hominis, qui unum diem uelit esse in uoluptate. 2. de Finibus.

Hominem, nihil nisi quod honestum decorumq; sit aut admirari, aut optare, aut expetere oportet: nulli neq; homini, neq; perturbationi succumbere. 1. Offic.

Nobis personam imposuit ipsa natura cum excellentia præstantiaq; animantium reliquorum. 1. Offic.

Homo ceteris animantibus longe præstat. 2. de Fi.

Hoc uno præstamus uel maxime feris, quod colloquimur inter nos, & quod exprimere dicendo sensa possimus. 1. de Orat.

Ratione præstabimus beluis, per quam coniectura ualemus, argumentamur, refellimus, differimus, con-

L ficimus

ficimus & concludimus. 1. de Leg.

Inter hominem & beluam hoc maximè interest, quòd hæc tantum, quantum sensu mouetur ad id quod adest, quodq; præsens est, se accommodat, paulum ad modum sentiens præteritum & futurum. Homo autem qui rationis est particeps, per quam cõsequentia cernit, causas rerum uidet, earumq; progressus & quasi antecessiones non ignorat, similitudinibus comparat, rebusq; præsentibus adiungit atq; annectit futuras, facile totius uitæ cursum uidet, ad eamq; degendam præparat res necessarias, & c. 1. Offic.

Homines cum multis rebus humiliores & infirmiores sunt, uidentur hac re maximè bestiis præstare, quod loqui possunt. quare præclarum mihi uidetur adeptus is, qui quare homines bestiis præstent, ea in re hominibus ipsis antecellat. 1. Offic.

Nulla re longius absumus à natura ferarum, quam æquitate. in quibus inesse fortitudinem sæpe dicimus, ut in equis, leonibus: iustitiam, æquitatē non dicimus, sunt enim rationis & orationis expertes. 1. Offic.

Homines etsi multis alijs, tamen hoc uno à bestiis plurimum differunt: quod rationem habeant à natura menti datam, mentemq; & acrem & uigentem, celerissimeq; multa simul agitantem, & (ut ita dicam) sagacem, quæ & causas rerum, & consecutiones uideat, & similitudines transferat, et disiuncta coniungat, & cum præsentibus futura copulet, omnemq;

complectatur uitæ consequentis statum. Eademq; ratio facit hominē hominum appetentem, cumq; ijs natura & sermone & usu congruentem, ut profectus à caritate domesticorum ac suorum currat longius, et se implicet primum ciuium, deinde omnium mortalium societate: atq; ut ad Archytam scripsit Plato, nō sibi se solū natum meminerit, sed patriæ, sed suis, ut per exigua pars ipsi relinquatur. Et quoniam eadem natura cupiditatem ingenuit homini ueri inueniēdi: (quod facillimē apparet, cum uacui curis, etiam quid in celo fiat, scire auemus) his initijs ducti omnia uera diligimus, id est, fidelia, simplicia, constantia: tum uana, falsa, fallentia odimus, ut fraudem, periurium, malitiam, iniuriam. Eadem ratio habet in se quiddam amplum atq; magnificum, ad imperandū magis, quam ad parendum accommodatum. Omnia humana non tolerabilia solum, sed etiam leuia ducens, altum quiddam & excelsum nihil timens, nemini cedens, semper inuictum. 2. de Finib.

Videndum est, ne quid humile, ne quid summissum, molle, effœminatum, fractum, abiectum faciamus. 4. Tusc.

In dolore maximē est prouidendum, ne quid abiectū, ne quid timidē, ne quid ignauē, ne quid molliter, ne quid seruiliter, muliebritē faciamus. 2. Tusc.

Turpe, nec uiro dignum uidetur gemere, ciulare, lamentari, frangi, debilitari dolore. 2. Tusc.

Turpe est uiro debilitari, dolore frangi, succumbere. 2. de Finib.

Ingemiscere nōnunquam uiro concessum est, idq; rarò: eiulatus ne mulieri quidem: sin erit ille gemitus lamentabilis, si imbecillus, si abiectus, si flebilis ei qui se dederit, uix eum uirum dixerim: nihil est enim fletu muliebri uiro turpius. 2. Tusc.

Cū tibi siue Deus, siue mater rerum omnium Natura dederit animum, quo nihil est præstantius, neq; diuinius: sic te ipse abijcies atque prosternes, ut nihil inter te atque inter quadrupedem aliquem putes interesse? 1. Parad. (ro. 3. Tusc.

Nihil est aut nequius, aut turpius effœminato uirum. Nos ita liquefcimus, fluiimusq; mollitia, ut apic aculeum sine clamore ferre non possimus. 2. Tusc.

Nos ita leues atq; inconstantes sumus, ut si mures corroserint aliquid, quorum est opus, hoc unum monstrum putemus. 2. de Diuin.

Tu de forma hominis, membrorumq; ordine & compositione secundo de Nat. deor. uide latius & quam dedecet uirum mollities, Officior. primo cap. Sed pertinet ad omnem officij questionem, lege copiosius.

Diuerfa hominum studia & iudicia.

120

NON est una omnium facies. 1. de Nat. deor.

Quot homines, tot sententiæ. 1. de Finib.

Diuerfa sunt hominum studia. Cic. Att. lib. II.

Suo quisq; studio maximè ducitur. 5. de Finib.

Multe

Multæ in naturis hominum dissimilitudines sunt, ut alios dulcia, alios subamara delectent: alij libidinosi, alij iracundi, aut crudeles, aut superbi sint: alij à talibus abhorreant. De Fato.

Non in omnes omnia conueniunt. Pro Rosc. Ame.

Alij gloriæ seruiunt, alij pecuniæ: rari sunt, qui ceteris omnib. pro nihilo habitis, rerum naturam studiosè intueantur: quod qui faciunt, & sapientiæ studiosi, & Philosophi habentur. 5. Tusc.

Suum cuiq; pulchrum est: adhuc neminem cognoui poetam, qui sibi non optimus uideretur. sic res habet: te tua, me delectant mea. 5. Tusc.

Nemo unquam neque poeta, neq; orator fuit, qui quemquam meliorem, quàm se arbitraretur. Cicer. Attic. lib. 14.

In omni re difficillimū est, formā (quod χαρμητῆρ Græcè dicitur) exponere optimi: quòd aliud alijs uidetur optimum. Varia enim sunt iudicia: nec facilis explicatio, quæ forma maximè excellat. Or. ad Bru.

Vt in corporibus. I. Offic. in Simil. 55.

Alij dolore mouentur, alij cupiditate, iracundiæ etiam multi afficiuntur: & cum in mala scientes irruunt, tamen se optimè consulere arbitrantur: itaque dicunt, nec dubitant, Mihi sic est usus: tibi ut opus est factò, face: eorum est querela, qui sibi cari sunt, seseq; diligunt. 5. de Finib.

Sua cuiq; ciuitati religio est, nostra nobis, officia

non eadem disparibus ætatibus tribuuntur: aliaq; sunt
iuuenum, alia seniorum, alia constantis ætatis, sunt et
extrema quædam studia senectutis. Ca. Maior.

Vt natura alius. 4. Tusc. in Simil. 44.

Quisq; id sequatur, ad quod natura ma-
gis est compositus.

QVAM quisque norit artem, in ea se exercent,
1. Tusculanarum.

Suum quisq; noscat ingenium. 1. Offic.

Quisque ad id, quod facere potest, detrudendus
est. 1. de Orat.

Diligentissime hoc est eis, qui instituunt aliquos
atq; erudiunt, uidendum, quò sua quenq; natura ma-
ximè ferre uideatur. 3. de Orat.

Natura primum atq; ingenium ad discendum uim
adfert maximam. 1. de Orat.

Ad quas artes aptissimi erimus, in ijs potissimum
elaborabimus: sin aliquando necessitas nos ad ea de-
truserit, quæ nostri ingenij non erunt, omnis adhiben-
da erit cura, meditatio, diligentia, ut ea si non deco-
rè, at quàm minime indecorè facere possimus. Nec
tam nobis enitendum est, ut bona quæ nobis data non
sunt, sequamur, quàm ut uitia fugiamus. 1. Offic.

Quem potissimum uitæ cursum sequi uelimus, in
hac deliberatione ad suam cuiusq; naturam consili-
um omne est reuocandum. 1. Offic.

Tuenda sunt sua cuiq; nõ uitiosa, sed propria, quæ
contemna

contemplantes expendere oportebit quid quisq; habeat sui, eiq; moderari, nec uelle experiri, quam aliena deceant: id enim maxime queng; decet, quod est suum cuiusq; maxime. I. Offic.

Naturæ non attinet repugnare, nec quidquam sequi, quod assequi non queas, quòd nihil decet inuita, ut aiunt, Minerva: id est, repugnante & aduersante natura. I. Offic.

Hoc generi hominum prope natura datum, ut qua in familia laus aliqua forte floruerit, hanc ferè qui sunt eius stirpis (quod sermo hominum ad memoriam patrū uirtute celebretur) cupidissime persequantur. Pro C. Rab. Postum.

Tu primo Offic. legito quæ ad hunc locum pertinent, cap. Intelligendum.

Circumstantia.

122

SAEPE tempore fit, ut quod plerunq; turpe haberi soleat, inueniatur non esse turpe. 3. Offic.

Tempore commutatur officium, ut non semper sit idem. I. Offic.

Temporibus quibusdam, aut officijs debitis, aut rerum necessitatibus, sæpe euenit, ut & uoluptates repudiandæ sint, & molestiæ non recusandæ. Itaq; earum sic tenetur à sapiente delectus, aut ut reijciendis uoluptatibus maiores alias consequatur, aut perferendis doloribus asperiores repellat. I. de Finib.

Debemus considerare in omni re, quid aptum sit.

Et consentaneum tempori Et personæ: tum quid in dictis factisque de deceat. Quod si poeta fugit ut maximum uitium, qui peccat etiam, cum probam orationem affingit improbo, stulto ue sapientis: si denique piætor ille uidit, cum immolanda Iphigenia, tristis Calchas esset, mœstior Vlysses, mœreret Menelaus, oba uoluendum caput Agamemnonis esse, quoniam summum illum luctum penicillo non posset imitari: si denique histrio quid deceat querit: quid faciendum oratori putemus. Orat. ad Brut.

In omnibus quid tempora petant, aut quid personis dignum sit, semper considerandum est. 2. de Inuent.

Habenda est ratio hominum, rei Et temporis. 2. de Oratore.

Turpe est, ualdeque uitiosum, in re seuera conuiuio dignum, aut delicatum aliquem inferre sermonem. 1. Offic.

Tanta uis est loci et temporis, ut si quis cum causam sit acturus, in itinere, aut in ambulatione secum ipse meditetur: aut si quid aliud, attentius cogitet, non reprehendatur inscitia temporis. 1. Offic.

Pericles. 1. Offic. in Apoph. 55.

Alia fori uis est, alij triclinij, alia subselliorum ratio, alia lectorum: non idem iudicum, cōmesatorumque conspectus: lex denique longe alia est Solis Et lychnorum. Pro M. Cælio.

Nec iisdem de rebus, nec in omni tempore, nec similia

militer omnes delectantur. 1. Offic.

Non omnis fortuna, non omnis honos, non omnis auctoritas, non omnis ætas, nec uerò locus, aut tempus, aut auditor omnis eodem aut uerborum genere tractandus est, aut sententiarum: semperq; in omni parte orationis, ut uitæ, quid deceat, est considerandum: quod et in re, de qua agitur, positum est, et in personis eorum qui dicunt, & eorum qui audiunt. *Orat. ad Bru.*

Inconstantis non puto, sententiam aliquam tanquam aliquod nauigium ex reip. tempestate moderari. *Pro Cornel. Balb.*

Nunquam præstantibus in rep. gubernanda uiris laudata est in una sententia perpetua permansio. *M. Cic. Lent. Famil. 1.*

Tempori cedere (id est, necessitati parere) semper sapientis habitum est. *Cic. Marc. Famil. 4.*

Temporibus parere omnes politici præcipiunt. *Cic. Attic. 12.*

Est non modò liberale, paululum nonnunquam de suo iure decedere, sed interdum etiam fructuosum. *2. Offic.*

Epistolæ offendunt non loco redditæ. *Cic. Bruto, Famil. 11.*

Multa quæ rectè committi seruis fidelibus possunt, tamen sermonis & uituperationis uitandæ causâ committenda non sunt. *Cic. ad Qu. frat.*

Plurima ad alieni sensus coniecturam, non ad suum iudicium scribantur. *Cecinna Cic. Famil. 6.*

Qui aut tempus quid postulet non uidet, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum, quibuscum est, uel dignitatis, uel commodi rationem non habet, aut deniq; in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus est, is ineptus dicitur. 2. de Orat.

Tu, si uoles uideto quid, quo loco, & tempore deceat, Offic. lib. I. cap. Talis est igitur.

Ea facillime luduntur, quæ neq; magno odio, nec misericordia maxima digna sunt. 2. de Orat.

Parcendum est maximè caritati hominum, nec temerè in eos dicas, qui diliguntur. 2. de Orat.

Facile multitudo à tristitia, & sæpe acerbitate, commodè ac breuiter & acutè & hilari dicto deducitur. 2. de Orat.

Orator tristitiam ac seueritatem mitigat ac relaxat, odiosasq; res sæpe, quas argumentis dilui non facile est, ioco risuq; dissoluit. 2. de Orat.

Tu de duplici iocandi genere uide primum Offic. secundum etiam de Oratore.

Verba opportuna aliquando loquitur olitor. 123

SÆPE sub sordido palliolo latet sapiëntia. 3. Tusc.

Summi gubernatores in magnis nonnunquam tempestatibus à uectoribus admoneri solent. Phil. 7.

Nihil perpetuum, nihilq; non miserum & calamitosum. 124

ABEUNT omnia unde orta sunt. Cato Maior. Infra

Infra lunā nihil est nō mortale & caducū, præter
animos hominum, Deorum munere datos. Som. Scip.
Cælestia semper spectato, humana illa contemni-
to. Som. Scip.

Contemnendæ sunt humane res. 4. Tusc.

Conferto nostram longissimam ætatem cum ætera-
nitate, sic breuissima reperietur. 1. Tusc.

Quid ei potest uideri magnum in rebus humanis,
cui eternitas omnis, totiusq; mundi nota sit magni-
tudo? 4. Tusc.

Altè spectare si uoles, atq; hanc sedem et æternam
domum contueri: neque sermonibus uulgi dederis te,
neq; in præmijs humanis spem posueris rerum tua-
rum: suis te illecebris oportet ipsa uirtus trahat ad
uerum decus. Som. Scip.

Cogitantes supera. 4. Acad. In pijs Senten. 44.

Regna, imperia, honores, nobilitas, diuitiæ, opes,
eaq; quæ sunt ijs contraria, in casu sita, temporibus
gubernantur. 1. Offic.

Nihil est opere aut manu factum, quod aliquando
non conficiat & consumat uetustas. Pro Marc.

O dij boni, quid est in hominis uita diu? mihi ne di-
uturnum quidem quidquā uidetur, in quo est aliquid
extremum. Cū enim id aduenerit, tunc illud quod
præterijt, effluxit: tantum remanet quidem quod uir-
tute & rectè factis sis consecutus. Cat. Maior.

Nō est omnino hoc ipsum diu, in quo est aliquid ex-
tremum

tremum: quod cū uenerit, omnis uoluptas pro nihilo est habēda, quia postea nulla futura est. Pro M. Mar.

Quæ ætas longa est, aut quid omnino homini longum? nōne modò pueros, modò adolescentes in cursu à tergo insequens, nec opinantes affecuta est senectus? Omnia ista perinde ut cuiq; data sunt, pro rata parte à uita, longa aut breuia dicuntur. I. Tusc.

Horæ cedunt & dies, menses & anni, nec præteritum tempus unquam reuertitur, nec quid sequatur sciri potest. Cato Maior.

Quis est quamuis sit adolescens, cui sit exploratum, se ad uesperum esse uicturum. Cato Maior.

Nulla est tanta uis tantaq; copia, quæ non ferro debilitari, frangiq; possit. Pro M. Marcel.

Nihil semper suo statu manet. I. de Nat. deor.

Nihil semper floret, ætas succedit ætati. Phil. II.

Volat ætas. I. Tusc.

Formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut uetustate. 4. ad Heren.

Nemo confidat, semper sibi illud stabile & firmum permansurum, quod fragile & caducum sit. 2. Tusc.

Sensim sine sensu ætas senescit, nec subito frangitur, sed diuturnitate extinguitur. Cato Maior.

Ita ratio comparata est uitæ naturæq; nostræ, ut alia ætas oriatur ex alia. In Lelio.

Cursus est certus ætatis, et uia una naturæ, eaq; simplex: sua cuiq; parti tempestiuitas est data. C. Maior.

Quæ

Quæ potest esse in uita iucunditas, cum dies ac no-
 res cogitandum sit, iamiam esse moriendum? 1. Tusc.

Nemini exploratū potest esse, quomodo habiturū
 sit corpus, non dico ad annū, sed ad uesperū. 2. de Fin.
 In uita nihil est nisi propagatio miserrimi tempo-
 ris. Cic. Luceio. Famil. 5. (Ca. Maior.

Quid habet uita cōmodi, quid non potius laboris?
 Nemo non miser. 1. Tusc.

Mortalis nemo est. 3. Tusc. in Apoph. 86.

Nanq; nimis. 3. Tusc. in Apoph. 90.

Non nasci homini longè optimum est. 1. Tusc.

Oppida, quæ quondam tempore floruerunt, nunc
 prostrata ac diruta sunt. Ser. Sulp. Cic. Famil. 4.

Durum à prospera feliciq; fortuna in ad-
 uersam cadere: & talium misere-
 mur facillimè.

NIHIL EST tam miserabile, quàm ex beato ef-
 fici miser. Part. Orat.

Hoc natura adfert, ut eis faueamus, qui eadem
 pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingrediuntur.
 Pro Murena.

Regum afflictæ fortunæ facilè multorum opes al-
 liciunt ad misericordiam, maximè eorum, qui aut re-
 ges sunt, aut uiuunt in regno, ut regale ijs nomen ma-
 gnum & sanctum esse uideatur. Pro lege Manil.

Fortuna.

126

FORTUNA est rerum omniū domina. Pro Marc.

Fortuna

Fortuna est rerum externarum, & ad corpus pertinentium. 5. Tuscul.

Fortunam insanam esse & cæcam & brutam, perhibent Philosophi. cæcam ob eam rem, quia nihil cernat, quò sese applicet. insanam autē aiunt, quia atrox, incerta, instabilisq; sit. brutam, quia multis incommodis conflictatur propter immensam pecuniæ cupiditatem. 2. ad Heren.

Varia est vitæ commutabilisq; ratio: uaga, uolubilisq; fortuna. Pro Milone.

Non solùm ipsa fortuna cæca est, sed eos etiam plerunque efficit cæcos, quos complexa est. Illi enim effferuntur fastidio ferè & contumacia: neque quidquam insipiēte fortunato intolerabilius fieri potest. Atq; hoc quidem uidere licet, eos, qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus immutari, sperniq; ab ijs ueteres amicitias, indulgere nouis. In Lelio.

O fallacem hominum spem, fragilemq; fortunã et inanes nostras cõtentiones, quæ in medio spacio saepe franguntur & corruunt: & antè in ipso portu obruantur, quàm portũ conspiciere potuerint. 3. de Orat.

Vita regitur fortuna, non sapientia. 5. Tusc.

O uolucrè fortunam, q̄ citò omnia ex lætitiã & uoluptate ad luctum & lacrymas recidunt. Pro Syl.

O misera vitæ ratio, quæ tandiu resides in uoluptate, quandiu fortunæ poscit libido. Antequàm iret in exil.

Fortunam uitare nemo potest. C. Dolabel. Fam. 9.

Fors in armis plus quā ratio potest. C. Atti. li. 14.

Nihil est tam contrarium rationi & constantiæ,
quā fortuna. 2. de Diuinat.

Non sunt omnia committenda fortune, ne magnā
nimis in nos habeat dominationem. 4. ad Heren.

Fortunam laudare, est stultitia: & uituperare, sua
perbia est. animi autem laus & honesta est: & uitu
peratio uehemens. 1. de Inuent.

Ei non multum potest obesse fortuna, qui sibi fir
mius in uirtute, quā in casu præsidium collocauit.
4. ad Heren.

Occupauit (inquit) te fortuna. 5. Tus. In Apop. 83.

Magna uis est in fortuna in utranq; partem, uel
secundas ad res, uel aduersas. nam & cum prospero
flatu eius utimur, ad optatos exitus prouehimur: &
cum reflauit, affligimur. 2. Offic.

Fortitudini fortuna adiumento esse solet. 2. ad He.

Fortes fortuna adiuuat. 2. Tusc.

Humana ferenda sunt.

127

HUMANA ferenda sunt. Cic. Attic. lib. 15.

Nobis hominum ineptiæ ac stultitiæ deuorandæ
sunt. De clar. Orat.

Homines nos esse meminimus, ea lege natos, ut
omnib. telis fortune proposita sit uita nostra: neque
esse recusandum, quò minus ea, qua nati sumus, condi
tione uiuamus: neue tam grauitè eos casus feramus,
quos.

quos nullo consilio uitare possimus: euentisq; aliorum memoria repetendis, nihil accidisse noui nobis cogitemus. Cic. Titio, Famil. 5.

Simus ea mente, quam ueritas et ratio praescribit, ut nihil in uita nobis praestandum praeter culpam putemus, eaq; cum careamus, omnia humana placate et moderate feramus. Cic. A. Torq. Famil. 6.

Præter culpam & peccatum homini accidere nihil potest: quod sit horribile aut pertimescendum. Cic. Messinio, Famil. 6.

Ferenda est fortuna, praesertim quæ abest à culpa. Cic. A. Torq. Famil. 6.

Euersis rebus omnibus, cum consilio profici nihil possit, una ratio uidetur, quidquid euenerit, ferre moderate. Cic. Torq. Famil. 6.

Perditis rebus omnibus ipsa uirtus se sustentare posse uidetur. Cic. Torq. Famil. 6.

Magna uis est in uirtutibus: eas excita, si forte dormiunt: iam tibi aderit princeps fortitudo, quæ te animo tanto esse coget, ut omnia, quæ possint homini euenire, contempnas, & pro nihilo putes. 3. Tusc.

Ratio in consolando plurimum ualere debet. Cic. Curioni, Famil. 6.

Summa est stultitia, frustra confici dolore, cum intelligas, nihil posse profici. 3. Tusc.

Nobis quidquid acciderit, fortiter et sapienter feramus, & accidisse hominibus meminerimus. C. Att. lib. 14.

Commua

Communem, incertumq; casum, quem neq; uitare
quisquam nostrum, neq; prestare ullo pacto potest,
sapienter feramus. Cic. P. Sestio Famil. 5.

Vt secunda moderatè tulimus: sic nō solum aduersa
sua, sed funditus euersam fortunam fortiter ferre
debemus. Cic. Messinio, Famil. 5.

Nihil est præcipuè cuiquam dolendum in eo, quod
accidat uniuersis. Cic. Torq. Famil. 6.

Necessitas ferendæ conditionis humanæ quasi cū
Deo pugnare prohibet, admonetq; esse hominem: quæ
cogitatio magnoperè luctum leuat. 3. Tusc.

Nihil est quod plus ualeat ad ponendum laborem,
quàm cum est intellectum, nihil profici, & frustra
esse susceptum. 3. Tusc.

Quando præstitimus quod debuimus, moderatè
quod euenit feramus. Cic. Torq. Famil. 6.

Est etiam in nobis, ut & aduersa quasi perpetua
obliuione obruamus, & secunda iucundè ac suauiter
memineris. 1. de Finib.

Leuat dolorem communis quasi legis & humanæ
conditionis recordatio. Cic. Cecin. Famil. 6.

Leuis est tamen consolatio ex miserijs aliorum. Cic.
Torq. Famil. 6.

Eorum qui grauius ferunt luctus, aliorum exempla
leniuntur. Sic perpeßio ceterorum facit, ut ea
quæ acciderint, multò minora, quàm quanta sunt exa
stimata, uideantur. 3. Tusc.

ipsa aegritudo lenitur, cum obijcimus moerentibus imbecillitatem animi effœminati: cumq; eorum gravitatem, constantiamq; laudamus, qui non turbulenter humana patientur. 4. Tusc.

Motus animi, sollicitudines, aegritudinesq; obliuione leniuntur, traductis animis ad uoluptatem. 3. Tusc.

Omni modis fulciendi sunt qui corruunt, nec coherere possunt propter magnitudinem aegritudinis. 5. Tusc.

Hæc sunt officia consolantiũ, tollere aegritudinem funditus, aut sedare, aut detrahere quã plurimũ, aut suppressere, nec pati manare longius, aut ad aliã traducere: aut, ut Chrysippo placet, in consolando detrahere illam opinionem moerenti, si se officio fungi putet iusto atq; debito. Sunt enim qui gratum mortuis facere, si grauer eos lugeant, arbitrantur. Accedit superstitione muliebris quædam. Existimant enim dijs immortalibus se facilius satisfacturos, si eorũ plaga percussi, afflictos se et stratos esse fateantur. 3. Tusc.

Sunt qui consolationem respuant: sed refert quomodo adhibeatur. ut enim tulerit quisq; eorum, qui sapienter tulerunt, non quo quisque incommodo affectus sit, prædicandum est. 3. Tusc.

Vt in causis. 3. Tusc. Vide in Simil. 41.

Nihil hoc fieri turpius, aut dici potest, quã eum, qui hanc personam suscepit, ut amicorum contrauersas causasq; tueatur, laborantibus succurrat,
egris

egris medeatur, afflicto excitet, hunc in minimis tenuissimisq; rebus ita labi, ut alijs miserandus, alijs irridendus esse uideatur. 1. de Orat.

Dies dolorem minuit.

128

CONSOLATIONVM multæ sunt uia, sed illa rectissima impetret ratio, quod dies impetratura est. Cic. Attic. lib. 12.

Sensim et pedetentim progrediens dolor extenuatur, non quòd ipsa res immutari soleat aut possit, sed id quod ratio debuerat, usus docet, minora esse ea, quæ sunt uisa maiora. 3. Tusc.

Cum constat ægritudinem uetustate tolli, hæc uis nõ est in die posita, sed in cogitatione diuturna. ipsa enim cogitatio nihil esse in re mali, dolori medetur, non ipsa diurnitas. 3. Tusc.

Error stultis extenuatur die, ut cum eadẽ res maneat, aliter ferant inueterata, aliter recetia. 4. Tusc.

Quod allatura est ipsa diurnitas, quæ maximos luctus uetustate tollit, id nos præripere consilio, prudentiaq; debemus: neque expectare temporis medicinam, quam representare ratione possimus. Cicero Titio, Famil. 5.

Est in potestate, abijcere dolorem cum uelis, temporis seruientem. 3. Tusc.

Dies stultis mederi solet. Cic. Curio, Famil. 7.

Dolor in longinquitate leuis, in breuitate grauis esse solet, ut eius magnitudinem celeritas, diurnitas

tatem alleuatio consoletur. I. de Finib.

Nullus dolor est, quem non longinquitas temporis
minuat atq; molliat. Ser. Sul. Ciceroni, Famil. 4.

Est tarda illa quidem medicina, sed tamen magna,
quam adfert longinquitas & dies. 3 Tusc.

Ceteri dolores mitigantur uetustate. C. Att. lib. 3.

Non nobis solum nati sumus, sed
reip. & posteris.

NON solum nobis diuites esse uolumus, sed libe-
ris, propinquis, amicis: maximeq; reip. I. Offic.

Bono uiro non minori curæ est, qualis resp. post
mortem suam futura sit, quã qualis hodie sit. In Lelio.

Non nobis solum nati sumus. I. Offic. In Apoph. II.

Vt ad Archytam scribit Plato, non sibi soli se na-
tum homo meminerit, sed patriæ, sed suis, ut perexis-
qua pars illi relinquatur. II. de Finib.

Non dubitat agricola, quanuis senex, quærenti cui
serat, respondere, dijs immortalibus, qui me non acci-
pere tantummodò à maioribus uoluerunt, sed etiam
posteris tradere. iidemq; laborant in eis, quæ sciunt
nihil omnino ad se pertinere: serunt arbores, quæ al-
teri seculo profint. Cato Maior.

Nec parentes, nec amici negligendi, eti-
am si ad amplissimam dignita-
tem perueneris.

SI QVAM præstantiam uirtutis, ingenij, fortuna
næ consecuti sunt nonnulli, impartiant eam suis, com-
munie

municentq; cum proximis: ut si parentibus nati sunt humilibus, si propinquos habeant imbecilliores uel animo uel fortuna, eorum augeant opes, eisq; honori sint & dignitati: ut in fabulis, qui aliquādiu propter ignorantiam stirpis & generis in famulatu fuerint, cum cogniti sunt, & aut deorum aut regum filij inuenti, retinent tamen caritatem in pastores, quos patres per multos annos esse duxerunt. In Lælio.

Mores crescunt cum ætate. 131

CVPIDITAS agendi aliquid adolescit una cum ætate. 5. de Finib.

Habenda est ratio diligenter, quos imitemur, quorum similes uelimus esse. 1. de Orat.

Magni interest, quos quisq; audiat quotidie domi, quibuscum loquatur à puero, quemadmodum patres pedagogi, matres etiam loquantur. De claris Orat.

Quæ acciderunt in pueritia, meminimus optime sepe. 3. ad Heren.

Id est difficile, quod cum spe magna sis ingressus, id non exequi usq; ad extremum. Pro C. Rab. Post.

Vt superior ætas, sic & posterior esse solet. 132

STVDIA, quæ sunt in adolescentia, tanquam in herbis significant, quæ uirtutis maturitas & quantæ fruges industriæ sunt futuræ. Pro Cælio.

Adolescentia significat ostenditq; fructus futuros: reliqua tempora demetendis fructibus, aut percipiend

cipiendis accommodata sunt. Cat. Maior.

Facile in optimam partem cognoscuntur adole-
scentes, qui se ad claros et sapientes uiros, bene con-
sultentes reip. contulerunt: quibuscum si frequentes
sint, opinionem afferunt populo, eorū fore se similes
quos ipsi sibi delegerunt ad imitandum. I. Offic.

Quis ullam ullius boni spem habebit in eo, cuius
primum tempus ætatis palam fuerit ad omnes libidi-
nes diuulgatum? Ad senat. post red.

Perinde ut est opinio de cuiusq; moribus, ita quid
ab eo factum sit & non factum, facile existimari po-
test. Pro Cluent.

Omnibus in rebus, quæ grauiores maioresq; sunt,
quid quisq; uoluerit, cogitarit, admiserit, non ex cri-
mine, sed ex moribus eius, qui arguitur, est ponde-
randum. Neq; enim potest quisquam nostrū subito
fingi, neq; cuiusquam repente uita mutari, aut natu-
ra conuerti. Pro Sylla.

Libidinosa & intemperans adolescentia effœtum
corpus tradit senectuti. Cat. Maior.

Est quietè & purè & eleganter actæ ætatis placi-
da ac lenis senectus. Cat. Maior.

Acta ætas honestè ac splendide, tantā adfert con-
solationem, ut eos, qui ita uixerint, aut non tangat
ægritudo, aut leuiter pungat animi dolor. 3. Tusc.

Qui adolescentum peccatis ignosci putant oportere,
falluntur: propterea, quòd ætas illa non est im-
pedis

pedimento bonis studijs. At hi sapienter faciunt, qui
adolescentes maximè castigant, ut quibus uirtutibus
omnem uitam tueri possunt, eas in ætate maturissimas
uelint comparare. 4. ad Heren.

Multi à voluptate ad virtutem
se receperunt.

133.

MULTOS uidi & audiui, non modò qui primo-
ribus labris gustassent genus hoc uitæ uoluptariæ,
& extremis (ut dicitur) digitis attigissent, sed qui
totam adolescentiam uoluptatibus dedissent, emera-
sisse aliquando, & se ad frugem bonam, ut dicitur,
recepisse: grauesq; homines & illustres fuisse. Da-
tur enim concessu omnium, &c. Pro M. Cælio. Vide
Iuuentus, 134.

Multi & nostra & patrum memoria summi &
clarissimi ciues fuerunt, quorum cum adolescentiæ
cupiditates deferbuissent, eximia uirtutes firmata
iam ætate extiterunt. Pro M. Cælio.

Iuuentuti ludus quidam, & volu-
ptas interdum aliqua per-
mittatur.

134

CUM iuuenes relaxare animos, & dare se iucun-
ditati uolent, caueant intemperantiam, meminerint
uerecundiæ. 1. Offic.

Ludendi est quidam modus retinendus, ut ne nimis
omnia perfundamus, elatiq; uoluptate, in aliquam tur-
pitudinem dilabamur. 1. Offic.

M 4

Ludo

Ludo & ioco uti illis quidem licet, sed sicut somno & quietibus ceteris, tum cum grauibus serijsq; rebus satisfecerimus. ipsumq; genus iocandi ingenuum & facetum esse debet, non profusum, nec immodestum, sed semper in ipso ioco aliquod probi ingenij lumen eluceat. i. Offic.

Pueris non omnem licentiam ludendi damus, sed eam, quae ab honestatis actionibus non sit aliena. i. Offic.

Datur concessu omnium huic aliquis ludus aetati, & ipsa natura profundit adolescentiae cupiditates: quae si ita erumpunt, ut nullius uitam labefactent, nullius domum euertant, faciles & tolerabiles haberi solent. Pro M. Caelio.

Detur aliquid aetati, sit adolescentia liberior, non omnia uoluptatibus denegentur, non semper superet uera illa & directa ratio: uincat aliquando cupiditas uoluptasq; rationem, dummodo illa in hoc genere praescriptio moderatioq; teneatur: pareat iuuentus pudicitiae suae, ne spoliet alienam, ne effundat patrimonium, ne foenore trucidetur, ne incurrat in alterius damnum atq; famam: ne probrum castis, labem integris, infamiam bonis inferat: ne quem interimat, ne intersit insidijs, scelere careat. postremo cum paruerit uoluptatibus, dederit aliquid temporis ad ludum aetatis, atq; ad inanes hasce adolescentiae cupiditates, reuocet se aliquando ad curam rei domesticae, rei forensis, reip. ut ea, quae ratione antea non perspexerat, fatietate

satieta abieciſſe, experiendo contempſiſſe uideatur. Pro M. Cælio.

Tempus iuuentutis ſua ſponte infirmum, aliorum libidine infectum eſt. Pro M. Cælio.

Voluptate & delitijs facile iuuentus intercipiatur. In Vatinium.

Semper magno ingenio adoleſcentes refrænandî potius à gloria, quam inuitâdi ſunt. amputanda ſunt plura illi ætati, ſiquidem effloreſcit ingenij laudibus. Pro M. Cælio.

Tu plura in oratione pro M. Cælio.

Iuuentus lenum prudentia nitatur

& regatur.

135

EST adoleſcentis maiores natu uereri, ex quibus his deligere optimos & probatiſſimos, quorum conſilio & auctoritate nitatur: ineuntis enim ætatis inſcitiâ ſenum conſtituenda & regenda prudentia eſt. Maxime autem hæc ætas à libidinibus arcenda eſt, exercendaque in labore patientiaque & animi & corporis: ut eorum & in bellicis & in ciuilibus officijs uigeat induſtria. I. Offic.

Tribuere plurimum ſeneſtuti debemus. I. Offic.

Eum, nos qui ætate anteit, tanquam ſuperiorem colere debemus. In Lælio.

Non eſt rectum, minori parere maiorem. De Vniuerſ.

Imitandi ſunt maiores: primum illud exceptum, ſed ne uitia ſint imitanda. I. Offic.

Senectutis est proprium, ut adoleſcētulos doceat, instituat, ad omne officij genus instruat. Ca. Maior. Senectus.

NIHIL est præclarior, quã honoribus & reip. muneribus perfunctum senem posse suo iure dicere id, quod apud Ennium dicit ille Pythius Apollo: se esse eum, unde sibi, si non populi et reges, aut omnes, sui tamen ciues consilium expeterent. I. de Orat.

Omniū ætatum certus est terminus. Senectutis aut nullus certus est terminus: recte q; in ea uiuitur, quoad munus officij exequi & tueri possis. Ca. Ma.

Misera est senectus, quæ se oratione duntaxat defendit. Non cani, nō rugæ repente auctoritatē afferre possunt, sed honeste acta superior ætas fructus auctoritati præbet extremos. Ca. Maior.

Senibus labores corporis sunt minuendi: exercitationes animi etiam augendæ uidentur. I. Offic.

Nihil magis cauendum est senectuti, quã ne languori se desidiæq; dedat. Luxuria uerò cum omni ætati turpis, tum senectuti foediſſima est. Duplex enim inde malum est: quod & ipsa senectus dedecus concipit, & facit adoleſcentum impudentiorem in temperantiam. I. Offic.

Studioſe & diligēter euolues dialogum, qui Ca. Maior inscribitur, ubi in senectutis laudib. multus, immo etiã totus est Cicero.

Relaxetur oportet aliquando animus.

HOMINES quanuis in rebus turbidis, tamē si modo homines sunt, interdum animis relaxantur. 2. Phi.

Otiij non minū, quā negotij ratio extare debet.
Pro Planco.

Contentio probanda. 138

CONTENTIO tandiu sapiens est, quandiu aut proficit aliquid: aut si nō proficit, nō obest. Pro Cael.

Malè parta malè pereunt. 139

MALE parta malè dilabuntur. 2. Philip.

Quibus facilè ignoscitur. 140

ILLIS facilè ignoscitur, qui non perseuerare, sed ab errato se reuocare moliuntur. In Vatin.

Cuiusuis est hominis errare: nullius, nisi insipientis, perseuerare in errore. Philip. 12.

Optimus est portus pœnitenti, mutatio consilij.
Philip. 12.

Sit erranti medicina confessio. Cic. ad Qu. frat.

Humanum est errare, sed ferinum perseuerare in errore. Nostrum.

Voluntas puniatur, etiamsi non impleatur. 141

IN IPSA deliberatione facinus inest, etiamsi ad id non peruenerit. 3. Offic.

Non exitus rerum solum, sed et hominum consilia legibus uindicantur. minus quidem dolendum est, re non perfecta: sed puniendum certè nihilominus.

Pro Milone.

Multe

Multæ simulationes, nec fronti
vlla fides.

IN ANIMIS hominum multæ sunt latebræ & multi recessus. Pro M. Marcello. 142

Multis simulationum inuolucris tegitur, & quasi uelis quibusdã obtenditur uniuscuiusq; natura: frons, oculi, uultus persæpe mentiuntur. C. ad Qu. frat.

Temerè affirmare de altero, est periculosum, propter occultas hominum uoluntates multiplicesq; naturas. Cic. ad Brutum.

Fronte atq; uultu simulatio facillimè sustinetur. Cic. Lent. Famil. I.

Nullus ad nocendum efficacior, quàm domesticus inimicus. 143

NULLAE sunt occultiores insidiæ, quàm quæ latent in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis nomine. nam cum, qui palam est aduersarius, facile cauendo uitare possis: hoc uerò occultum, intestinum ac domesticum malum non modò existit, uerùm etiam opprimit, antequam prospicere atq; explorare potueris. 3. Act. in Verr.

Tacitæ magis & occultæ inimicitie timendæ sunt, quàm indictæ & apertæ. Act. 7. in Verr.

Vultus animum detegit. 144

VULTVS ac frons animi est ianua, quæ significat uoluntatem abditam ac retrusam. De Pet. Conf.

Omnis motus animi suum quendam à natura habet

uultum

gultum & sonum et gestum. Animi imago, uultus est: indices, oculi. nā hęc est una pars corporis, quę quot animi motus sunt, tot significationes & commutationes possit efficere. Oculi enim sunt, quorum tum intentione, tum coniectu, tum hilaritate motus animorum significemus apte. nam oculos natura nobis, ut equo & leoni setas, caudam, aures, ad motus animorum declarandos dedit. 3. de Orat.

Ex oculorum obtutu, superciliarum aut remissione, aut contractione, facile iudicamus, quantus sit in homine dolor aut metus, aut deniq; tristitia. 1. Offic.

Ex coniectura multa discuntur. 145

PERINDE ut est opinio de cuiusq; moribus, ita quid ab eo factum sit & non factum, existimari potest. Pro Cluent.

De futuris rebus etsi difficile est dicere, tamen interdum possis coniectura propius accedere, cum res est eiusmodi, cuius exitus prævideri potest. Cicero Torq. Famil. 6.

Facile in optimam partem. 1. Offic. Vide, Vt superior etas. 132.

Artibus ipsis si in dicendo non utimur, tamen apparet atq; extat, utrum simus earum rerum rudes, an didicerimus. 2. de Orat.

Aliena & videmus & curamus, nostra non cernimus. 146

FIT nescio quo pacto, ut magis in alijs cernamus si quid

si quid delinquitur, quàm in nobismetipsis. 1. Offic.

Aliorum patroni, nostra tenere tueriq; non possumus. 3. de Orat.

Satis superq; sit cuiq; suarum rerum cura: alienis nimis implicari, molestum est. In Lelio.

Alterum alterius auxilio eget.

NULLVM est genus rerum, quod aut aualsum a ceteris, per se ipsum constare, aut quo cetera si careant, uim suam atque æternitatem conseruare possint. 3. de Orat.

Quæ uicinitas probanda.

LAUDANDA est, uel amanda potius uicinitas retinens ueterem illum officij morem, non infuscata maleuolentia, non assueta mendacijs, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis uel suburbanano, uel etiam urbano. Pro Planc.

Similitudo amicitiam parit: & odium dissimilitudo contrahit.

MAGNAM uim habet ad coniungendas amicitias studiorum ac naturæ similitudo. Pro Cluent.

Pares cū paribus facillimè cōgregantur. Ca. Mai.

Nihil est quod tam attrahat et alliciat ad amicitiam, quam similitudo: qua fit, ut bonos boni diligant asciscantq; sibi quasi propinquitate coniunctos, atq; natura, nihil est enim appetentius similium sui, nihil rapacius, quàm natura. hinc cōstat bonis inter bonos quasi necessariam beneuolentiam esse. In Lelio.

Dispa

Disparēs mores disparia studia sequuntur: nec ob
 aliam causam ullā boni improbis amici esse non pos-
 sunt, nisi quod nata est inter eos, quanta maximē po-
 test esse, morum studiorumq; distantia. In Lelio.

Natura quā doctrina vtilior. 150

MULTI sine ulla doctrina naturam ipsam secu-
 ti, multa laudabilia fecerunt. 3. de Finib.

Sæpius ad laudem atq; uirtutem natura sine doctri-
 na, quā sine natura ualuit doctrina. Pro Ar. Poeta.

Omnes tacito quodam sensu, sine ulla arte aut ra-
 tione, quæ sunt in artibus ac rationibus recta ac præ-
 ua, dijudicant. 3. de Orat.

Meliora sunt ea, quæ natura, quā quæ arte per-
 fecta sunt. 2. de Nat. deor. (deor.

Nulla ars imitari naturæ solertiā potest. 1. de Na.

Omnis natura artificiosa est, et habet quasi uiam
 quandam et sectam, quam sequatur. 2. de Nat. deor.

Ars quā natura certior. 151

SINE doctrina si quid bene dicitur, adiuuante na-
 tura: tamen id quia fortuito fit, semper paratum esse
 non potest. De claris Orat.

Etsi ingenijs magnis præditi quidam dicendi co-
 piam sine ratione consequuntur: ars tamē est dux cer-
 tior, quā natura. Aliud est enim poetarum more
 uerba fundere: aliud ea quæ dicas, ratione & arte di-
 stinguere. 4. de Finib.

Quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina: &

quæ

quæ non optima, aliquo modo acui tamen & corrigi possunt. 1. de Orat.

Nemo scribat, nisi doctè.

VIDETVR quidquid litteris mandatur, id commendari omnium eruditorum lectione decere. Lectio nem sine ulla delectatione negligo. 2. Tusc.

Mandare quenquam litteris cogitationes suas, qui eas nec disponere, nec illustrare possit, nec delectatione aliqua allicere lectorem, hominis est intemperanter abutentis & otio & litteris. 1. Tusc.

Memoria.

MEMORIA est signatarum rerum in mente vestigium. 1. Tusc.

Memoria minuitur, nisi exerceas eam: nunquam tamen quenquam senem audiui oblitum, quo loco thesaurum obruisset. Cato Maior.

Rerum omnium thesaurus memoria: quæ nisi custos inuētis, cogitatisq; rebus et uerbis adhibeatur, intelligimus omnia, etiam si præclarissima fuerint, in oratore peritura. 1. de Orat.

Memoria non modò Philosophiam, sed omnis uitæ usum, omnesq; artes una maximè continet. 2. Acad.

Principium.

PRINCIPII nulla est origo. nam ex principio oriuntur omnia. 1. Tusc. & in Som. Scip.

Omnium rerum principia parua sunt, sed suis progressionibus usa augentur, 5. de Finib.

Principia

Principijs cognitio, multo facilius extrema intel-
liguntur. Pro Cluent.

Vsus.

155

NEC medici, nec Imperatores, nec oratores, quam-
uis artis præcepta perceperunt, quidquam magna
laude dignū sine usu & exercitatione consequi pos-
sunt. i. Offic.

Vsus magister est optimus. Pro C. Rab. Postu.

Vsus frequens omnium magistrorum præcepta
superat. i. de Orat.

Stylus est optimus & præstantissimus dicendi ef-
fector ac magister. i. de Orat.

Addit interdum nonnihil ipsa patria

& locus ad ingenium. 156

ACVTIORA sunt ingenia, & ad intelligendum
apertiora eorum, qui terras incolunt eas, in quibus
aër sit purus ac tenuis: quam illorum, qui utuntur
crasso cælo atq; concreto: quin etiā cibo quo utaris,
interest aliquid ad mentis aciem. 2. de Nat. deor.

Themistocles. Cato Maior. In Apoph. 6.

Præclara rara, eaq; difficilia. 157

OMNIA præclara rara: nec quidquam difficili-
us, quam reperire quod sit omni ex parte in suo gene-
re perfectum. In Lælio.

In omni arte, uel studio, uel quauis scientia opti-
mum quidq; rarissimum. 2. de Finib.

Quod præclarum, idem arduum. 3. Tuscul.

N

Quo

Quo quid difficilius, hoc præclarior. 1. Offic.

Quæ rara atque ardua sunt, ea ex principio pulchra et iucunda hominibus uideri solent. 2. de Inuen.

Rebus maximis difficultatem ipsa natura proposuit. Nostrum.

Difficile, in dicendo omnibus
satisfacere.

158

MAGNUM onus est atq; munus, suscipere ac profiteri, sese omnibus silentibus, unū maximis de rebus magno in conuentu hominum audiendum. Adest enim ferè nemo, quin acutius atq; acrius uitia in dicente, quàm recta uideat. Ita quidquid est in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt, obruit: & quoties dicimus, toties de nobis iudicatur. nec quidquam est tam insigne, nec tam ad diuturnitatem memoria stabile, quàm id, in quo deliqueris. 1. de Nat. deor.

Quæ sit causa paucitatis Oratorum, & quibus de causis in dicendo timeamus, primo de Orat. ostenditur.

Nos vitiorum magis, quàm virtutum
meminimus.

159

NON TAM ea, quæ sunt recta probantur, quàm quæ praua sunt. fastidijs adherent. 1. de Orat.

Nihil tam insigne, nec tam ad diuturnitatis memoriã stabile, quàm id, in quo aliquid offenderis. 1. de Orat.

Multò acrior est memoria improborum, quàm bonorum. Pro Flacco.

Homines imperiti facilius quod stultè dixeris, reprehensa

prehendere, quàm quod sapienter tacueris, probare
possunt. 2. de Orat.

Qui citandi ex historijs. 160

EX ANNALIUM monumentis testes excita-
mus eos, quorum omnis uita consumpta est in labori-
bus gloriosis. 2. de Finib.

Exempla ex uetere memoria & monumentis ac lit-
teris, plena dignitatis, plena antiquitatis, hæc pluri-
mum solent & auctoritatis habere ad probandum,
& iucunditatis ad audiendum. 5. Act. in Verr.

Cuius prædicatio omnibus nondum grata est, hanc
memoriæ potius, quàm uocis testimonio confirme-
mus. Philip. II.

Videndum est, ne quos ob beneficia diligi uolemus,
eorum laudem atq; gloriam, cui maxime inuideri so-
let, nimis efferre uideamur. 2. de Orat.

Accusator vacet omni crimine, veniatq;
ad accusandum non studio du-

ctus, sed officio. 161

CAREERE debet omni uitio, qui paratus est in
alterum dicere: is demum maledicit, qui non potest ue-
rum ab altero audire. Recri. in Sall.

Nulla salus reip. maior est, quàm eos, qui alterum
accusant, non minus de laude, de honore, de fama sua,
quàm illos qui accusantur de capite, de fortunis suis
pertimescere. Itaque semper hi diligentissime labo-
riosissimeq; accusarunt, qui se ipsos in discrimen

N 2 existia

existimationis uenire arbitrabantur. Ex diu. in Verr.

Multa esse oportet in eo, qui alterum accuset: primum integritatem atq; innocentiam. Nihil est enim quod minus ferendum sit, quam rationem ab altero uitæ reposcere eum, qui non possit suæ reddere. Accusare enim debent ij, qui nullo suo peccato impediuntur, quò facilius alterius peccata demonstrare possint. Ex diuin. in Verr.

Omnes, qui alterum in iudicium uocant, prouidere debent, nō solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam, quantū in omnem uitam negotij suscipere conentur. Legem enim sibi ipsi indicant innocentia, continentia, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ reposcunt: atq; eo magis, si id faciunt nulla re commoti, nisi utilitate communi. Nam qui sibi hoc sumpsit, ut mores corrigat aliorum, ac peccata reprehendat, quis huic ignoscat, si qua in re ipse a religione officij declinarit? 5. Act. in Verr.

Postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineant maxime uitijs, in quibus alterum reprehēderunt. Furem aliquem aut rapacem accusaris? uitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. Maleficum quempiam adduxeris aut crudelem? cauendum erit semper, ne qua in re asperior aut inhumanior fuisse uideare. Corruptorem, adulterum? prouidendum diligenter, ne quod in uita uestigium libidinis appareat. Omnia postremo, quæ uindicaueris in altero, tibi ipsi uehementer

menter fugienda sunt. Etenim non modò accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est is, qui quod in altero uitium reprehendit, in eo ipse deprehenditur. 5. Act. in Verr.

Nihil est tam inhumanū, quàm eloquentiam, &c.

2. Offic. Vide Eloquentia, 18.

Nihil est tam alienum ab eo, qui alterum coniurationis accuset, quàm uideri coniuratorū poenam mortemq; lugere. Pro Sylla.

Sine summo scelere non potes quod maleficium in alijs uindicaris, idem in illorum socio, cum scires, defendere. Pro Sylla.

Danda est opera, ne quid contra equitatem contendas, ne quid pro iniuria. 2. Offic.

Hoc præceptum officij diligenter tenendum est, ne unquam innocentem iudicio capitis accersas. Id enim sine scelere fieri nullo pacto potest. 2. Offic.

Accusatores multos esse. Pro Rosc. Amer. Vide Premio & poena resp. continetur, 162.

Vtilius est absolui innocentem, quàm innocentem causam dicere. Pro Rosc. Amer.

Impediri bonam rem est melius, quàm concedi male. 3. de Leg.

Tu & quam raro, & quatenus accusandum sit, secundo Offic. legito, capite, Prima igitur.

Præmio & poena resp. continetur. 162.

NEC domus, nec resp. stare potest, si in ea nec

N

3

recte

rectè factis præmia extent ulla, nec supplicia peccatis 3. de Nat. deor.

Legibus præmia proposita sunt uirtutibus, et supplicia uitijs. 1. de Orat.

Verus, iustus atq; honestus labor honoribus, præmijs ac splendore decoratur: uitia autem hominum atq; fraudes damnis, ignominijs, uinculis, uerberibus, exilijs, morte mulentur. 1. de Orat.

Improbis pœna statuenda est: nec minor uerò ijs, qui secuti erunt alterum, quàm ijs, qui ipsi fuerint impietatis duces. In Lælio.

Quos ipsa natura retinere in officio non potest, ij magnitudine pœnæ maleficio submoueri debent. Pro Rosc. Amer.

Quotusquisq; reperietur, qui impunitate proposita abstinere possit iniuria? impunitas peccandi maxima est illecebra. 3. Offic.

Non satis est eum, qui lacefferit, iniuriæ suæ pœnitere, ut ipse ne quid tale posthac committat, & ceteri sint ad iniuriam tardiores. 1. Offic.

Est utilius, unius improbi supplicio multorum improbitatem coërcere, quàm propter multos improbos uni parcere. 5. Act. in Verr.

Accusatores multos esse in ciuitate utile est, ut metu cõtineatur audacia. Verum hoc ita est utile, ut ne plane illudamur ab accusatoribus. Pro Rosc. Am.

Ut medici membrum sæpe putrefactum. In Vatin. In Simil. 18.

In car-

In corpore si quid est. Phil. 9. In Simili. 16.

Vt mēbra quædā amputantur. 3. Offic. In Simi. 17.

*Rebus prosperis, consulendum
est aduersis.*

163

*OMNES cūm secunde res sunt, tum maxime se
cum meditari oportet, quo pacto aduersam ærumnam
ferant. 3. Tusc.*

*Sapienter cogitant, qui temporibus secundis ca-
sus aduersos reformidant. 4. ad Heren.*

Socius, & eius officia.

164

*SOCII putandi sunt, quos inter res communi-
cata est. 5. Act. in Verr.*

*In rebus minimis socium fallere, turpissimum est:
propterea quod auxiliū sibi se putat adiunxisse, qui
cum altero rem communicarit. Pro Rosc. Amer.*

*Nemo ferè credit nisi ei, quem fidelem putat. per-
ditissimi est igitur hominis & amicitiam dissoluere,
& fallere eum, qui læsus non esset, nisi credidisset.
Pro Rosc. Amer.*

*Litteras ad se ab amico missas, offensione aliqua
interposita, in mediū proferre, palāq; recitare, nihil
est aliud, quā tollere è vita uitæ societate, tollere ami-
corū colloquia absentiu. multa enim loca esse solēt in
epistolis, quæ prolata si sint, inepta esse uideantur: et
multa seria, neq; tamen ullo modo diuulganda. Ph. 2.*

*Aequè perfidiosum ac nefarium est, fidem frange-
re, quæ continet uitam: & pupillum fraudare, qui*

in tutelam peruenit: & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. Pro Rosc. Com.

Necesse est qui socium fama & fortunis spoliare conatus est, uanum se et perfidiosum & impium esse fateatur. Pro Quinct.

Tecti ad alios esse possumus: socium uerò cauere qui possumus? quem etiam si metuimus, ius officij laedimus. Vnde maiores eum, qui socium fefellisset, in uirorum bonorum numero non putarunt haberi oportere. Pro Rosc. Amer.

Nihil præter laudem bonis atque innocentibus ex socijs reportandum est. 3. de Leg.

Agricultura.

165

OMNIVM rerum, ex quibus aliquid exquiritur, nihil est agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius. 1. Offic.

vita rustica, quã nos agrestem uocamus, parsimonia, diligentia, iustitiæ magistra est. Pro Rosc. Ame.

Vita rustica, maximè disiuncta est à cupiditate, et cum officio coniuncta. Pro Rosc. Amer.

Agricolæ semper ita uiuunt, ut questum noscant nullum, fructum autem eum solum, quem labore pepererint. Pro Rosc. Amer.

Hominum generi uniuerso cultura agrorũ est salutaris. Nulla uita beatior esse potest. Neque solum officio, sed & delectatione & saturitate copiaque rerum omnium, quæ ad uictum hominum & cultum etiam

etiam pertinent. Cato Maior.

Ipsa ratio arandi, spe magis & iucunditate quadam, quam fructu atque emolumento tenetur. Etenim ad incertum casum & euentum certus quotannis labor et certus sumptus impeditur. Annona porro pretium, nisi in calamitate fructuum, non habet. Si autem ubertas in percipiendis fructibus fuerit, consequitur uilitas in uendendis, ut aut male uendendum intelligas. si processit: aut male perceptos fructus, si recte licet uendere. Totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, ut eas non ratio, neque labor, sed res incertissimæ, uenti tempestatesque moderentur. 5. Act. in Verr.

Tu plenius legito, quibus perfruantur uoluptatibus boni senes agricolæ, in libro qui Cato Maior dicitur.

Seruiendum est valetudini. 166

VBIQUE moderatio uiriū adsit, et tantum, quantum quisque potest, nitatur. Cato Maior.

Non modò quod non possumus, sed ne quantum possumus quidem cogimur. Cato Maior.

Habenda est ratio ualetudinis, utendū exercitationibus modicis. Ca. Maior. Vide, Sobriè uiuendum, 54.

Amor publicus præferatur
priuato. 197

TANTVM fraterno amori dandum non arbitror, ut quisquam de salute suorum consulat, communem relinquat. Pro Sylla.

Non possunt una in ciuitate multi rem atque fortuna

N 5 nas amita

nas amittere, ut non plures secum in eandem calamitatem trahant. Pro Lege Manil.

Nō est magis uituperāndus proditor patriæ, quā communis utilitatis aut salutis desertor propter suam utilitatem aut salutem. 3. de Finib.

Ex multis meliora.

E V A R I I S sumendum est optimum. 1. de Leg. 168

Non solum ex malis minima oportet eligere, sed etiam excerpere ex his ipsis, si quid insit boni. 3. Offi.

In duobus malis fugiendum maius, leuius est eligendum. Cic. ad Quint. frat.

In ceteris studijs à multis eligere homines commo-
dissimum quodq; solent. 2. de Inuent.

Ex minimis sæpe maxima.

I N M I N I M I S rebus sæpe res magnæ deprehenduntur. Pro Flacco. 169

Minimis momentis maximæ temporum inclinationes fiunt. Philip. 5.

Dies adfert & hora magnas sæpe clades. Phil. 3.

Maledictum emissum, per omnium aures statim funditur.

N I H I L est tam uolucres, q̄ maledictum: nihil facilius emittitur, nihil latius dissipatur. Pro Planc. 170

Nemo in re sua testis.

M O R E maiorum comparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re non dicerent. Pro Rosc. Amer. 171

Noluerunt

Noluerunt maiores nostri, hanc patere inimicitijs
uiam, ut quem quisque odisset, eum testimonio posset
tollere. ementiuntur enim sæpe in eos, quos oderunt.
Pro Fonteio.

Nemo eo, quod habet, contentus. 172

SVAE quæque fortunæ poenitet. Cic. Torq. Fa. 6.

Suam quisque conditionem miserrimam putat. Ci.
Torq. Famil. 6.

Quod cuique. I. Offi. Vide Alterum ne læseris, 104.
Contentum esse. Parad. ultimo. Vide diues.

Diues. 173

OMNES sunt diuites (dicunt Stoici) qui cælo et
terra frui possunt. I. Offic.

Eum intelligimus diuitem, cui tanta possessio est, ut
ad liberaliter uiuendum facile contentus sit, qui nihil
querat, nihil appetat, nihil optet amplius. Parad. ult.

Contentum suis rebus esse, maximæ sunt certissimæ
quæque diuitiæ. Parad. ultimo.

Pauper. 174

EGENS est, qui non satis habet, & is cui nihil
satis potest esse. 4. ad Heren.

Improbi & auari quoniã incertas & in casu posi-
tas possessiones habent, & plus semper appetunt:
nec eorum quisquam adhuc inuentus est, cui quod
haberet, esset satis, non modò non copiosi ac diuites,
sed etiam inopes ac pauperes existimandi sunt. Pa-
radoxo ultimo.

Tu qui diues, uel uerè pauper dicatur, lege ultimo
Ciceronis Paradoxo.

Diues vix bonus

DIFFICILE est, uirtutes eū reuereri, qui sem-
per secunda fortuna sit usus. 4. ad Heren. 175

Pecunia & diuitiæ.

EXPETUNTUR diuitiæ tū ad uitæ usus neces-
sarios, tum ad perfruendas uoluptates. 1. Offic. 176

Pecuniæ quærendæ non solum ratio est, sed etiam
collocandæ, quæ perpetuos sumptus suppeditet, nec
solum necessarios, sed etiam liberales. 2. Offic.

Pecunia affectrix multarum & magnarum uo-
luptatum: pecunia uoluptates pariuntur maxime.
2. de Finib.

Omnia pecunia effici possunt. 5. Act. in Verr.

Auaritia.

DVAE res sunt, quæ maximè homines ad malefi-
cium impellunt, luxuries & auaritia. 2. ad Her. 177

Corrupti sunt deprauatiq; mores admiratione di-
uitiarum. 2. Offic.

Nihil est tam sanctum, quod non uiolari: nihil tam
munitum, quod non expugnari pecunia possit. 2. Act.
in Verrem.

Nullum est officium tam sanctum atque solenne,
quod non auaritia comminuere atque uiolare sole-
at. Pro Quinct.

Nemo tam firmum habuit presidium, quod auari-
tia non

ia non infregerit atq; debilitauerit. In Vatin.

Auaritia est opinio uehemens de pecunia. 4. Tusc.

Illi morbo, qui permanat in uenas, & inhaeret in uisceribus, nec inueteratus euelli potest, nomen est Auaritia. 4. Tusc.

Magno malo est hominibus auaritia, idcirco quod homines magnis & multis incommodis conflantur propter immensam pecuniae cupiditatem. 2. ad Her.

In quibusdam neq; pecuniae modus est, neq; cupiditatum, quos nulla praeda unquam improbe parta minuit, sed auget potius atq; inflammat. 1. de Finib.

Nunquam expletur nec satiatur cupiditatis sitis: neq; solum ea, qui habent, libidine augendi cruciantur, sed etiam amittendi metu. Parad. 1.

Auaritia insatiabilis, immensa & incredibilia potest. Ita enim hominum mentes obstrictas tenet, ut eas nullo tempore respirare permittat. In Vatin.

Nullum est uitium tetrius, quam auaritia, praesertim in principibus & reip. gubernantibus: habere enim quaestui reip. non modo turpe est, sed scelerosum etiam & nefarium. 2. Offic.

Quid foedius auaritia? 1. de Leg.

Auaritia senilis uituperanda est maxime. Potest enim quidquam esse absurdus, quam quo minus uiae restat, eo plus uiatu quærere? Cato Maior.

Multi pauperes.

178

COPIAE paruae singulorum sunt. Eorum autem, qui

qui ijs egeant, infinita multitudo. 1. Offic.

Singulorum opes sæpe sunt tenues & infirmæ ad gratiã referendam, ut opitulari bene merentibus non queant, si maximè cupiant. Antequàm iret in exiliũ.

Quæ sit liberis à patribus relinquenda hæreditas.

OPTIMA hæreditas, quæ à patribus traditur liberis, omni patrimonio præstantior, est gloria uirtutis rerumq; gestarum, cui dedecori esse, nefas & uitium iudicandum est. 1. Offic. 179

Licet patri apud filiũ gloriari, ad quem hæreditas suæ huius gloriæ et factorã imitatio pertinet. 1. Off.

Nullum monumētum pater clarius relinquere potest, quàm effigiem morum suorum, uirtutis, constantiæ, pietatis, ingenij filium. Philip. 9.

Quid propriè nostrum. 180

NIHIL meum est, neq; cuiusquam, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest. Parad. 4.

Id cuiusq; est proprium, quo quisq; fruitur, atque utitur. C. Curioni, Famil. 4.

Oculi augent dolorem: 181

QUOCVNQVE in loco quisquis est, idem est ei sensus & eadem acerbitas ex interitu rerum & publicarum & suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea, quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere à miserijs cogitationem sinunt. C. Torq. Fam. 6.

Acerba audire tolerabilius est, quàm uidere. C. Curioni, Fam. 7. Facio

*Facilius ad ea, quæ uisa sunt, quàm ad illa quæ au-
dita sunt, oculi mentis feruntur. 3. de Orat.*

*A consuetudine oculorum animum abducere, dif-
ficillimum est. 2. de Nat. deor.*

*Nihil est difficilius, quàm à consuetudine oculo-
rum mentis aciem abducere. 2. de Nat. deor.*

*Non audire, vel quod audis non intelligere,
vtrunq; iuxtà existimo. 182*

*IN HIS linguis, quas nō intelligimus, surdi pro-
fectò sumus. 5. Tusc.*

*Verba neminem mouent nisi eum, qui eiusdem lin-
guæ societate coniunctus est. 3. Orat.*

Varietas grata. 183

*AD AVRES nostras & sermonis suauitatem ni-
hil est uicissitudine, uarietate et commutatione aptius.
3. de Orat.*

*Nihil est aptius ad delectationem lectoris, quàm
temporum uarietates, fortunæq; uicissitudines: quæ
etsi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in le-
gendo tamen erunt iucundæ. C. Luceio, Fam. 5.*

*Mulieres diutiùs quàm viri antiqui-
tatem retinent. 184*

*FACILIVS mulieres incorruptã antiquitatem
conseruant: quòd multorum sermonis expertes, ea te-
nent semper, quæ prima didicerunt. 3. de Orat.*

*Mulierum famam, multorum oculis lux clara cu-
stodiat. 2. de Legib.*

Durum

Durum est filium patris delicto
impediri.

EST ACERBVM, parentum scelera filiorum
pœnis lvi. Cicero Bruto. 185

Pleriq; frustra rogantur. 186

QVI maleuolo sunt animo, deteriores sunt roga
ti. Cic. Curioni, Famil. 2.

Frustrâ eos appellamus, quorum auris atq; animus
â nobis abhorret. Cic. Quinto frat.

Proprium animi ingenui. 187

EST animi ingnui, cui multum debeas, eidem plu
rimum uelle debere. Cic. Curioni, Famil. lib. 2.

Necessitas. 188

NECESSITAS cogit, quod non habeas, aliunde
sumere. 3. de Orat.

Furtum turpissimum. 189

NIHIL est turpius ingenuo, nihil minus libero
dignum, quam in conuentu maximo cogi â magistra
tu, furtum reddere. 4. Act. in Verr.

Care emitur quod precibus im
petratur. 190

MALO emere, quàm rogare. 6. Act. in Verr.

Est ei serendum, qui cupiat
colligere. 191

EST LIBERALE officium, serere beneficium,
ut metere possis fructum. Antequam iret in exil.

Secunda fortuna ab homine maximè
expetitur. 192

Homia

HOMINI nihil est magis optandum, quam prospera, equabilis perpetuaque fortuna, secundo vitæ sine ulla offensione cursu. Ad Quir. post red.

Etsi obtabilius est vitæ cursum conficere sine dolore & sine iniuria: tamen ad immortalitatem gloriæ plus adfert, desideratum esse à suis ciuibus, quam omnino nunquam esse uiolatum. Pro domo sua.

In omni uita nihil est ad laudem illustrius, quam ipsa calamitas. Pro domo sua.

Fauendum nobilitati.

193

OMNES boni semper nobilitati fauimus, et quia utile est reip. nobiles esse homines, dignos maioribus suis, & quia ualere debet apud nos clarorum hominum senex de rep. meritorum memoria, etiam mortuorum. Pro Sest.

Non minus debemus ijs, à quibus conseruamur, quam à quibus nascimur.

194

NON MINVS iucundi atque illustres sunt hi dies, quibus conseruamur, quam illi, quibus nascimur: quòd salutis certa letitia est, nascendi incerta conditio: et quòd sine sensu nascimur, cum uoluptate conseruamur. 3. Inuect. in Catilinam.

Onus dici non debet, quod sponte suscipias.

195

ONVS NON est appellandum, quod cum letitia feras ac uoluptate. 5. Act. in Verr.

O

Multis

Multi etſi de eadem re contendant, vnus tantum vincere poteſt.

196

CVM multi pares dignitate ſint, vnus tamen primum locum ſolus poteſt obtinere. Pro Murana.

Quidquid eſt huiusmodi. I. Officiorum. Vide Ambitio. 72.

Pax.

197

PAX EST tranquilla libertas. Philip. 2.

Dulce eſt nomen pacis: res uerò ipſa cùm iucunda, tum ſalutaris. Phil. 13.

Nihil eſt tam populare, quàm pax: qua nō modò ij, quibus ſenſum natura dedit, ſed etiam teſta atq; agri mihi letari uidentur. Pro Leg. Agra. contra populū.

Nomē pacis dulce eſt, & ipſa res ſalutaris. Phil. 2.

Paci, quæ nihil habet inſidiarum, ſemper eſt conſulendum. I. Offic.

Pax eſt repudianda, ſi ſub eius nomine latitet bellum. Philip. 12.

Leges, aut iudicia eſſe non poſſunt, pace ſublata. Philipp. 8.

Bellum.

198

SVSCIPIENDA bella ſunt, ut in pace ſine iniuria uiuatur. I. Offic.

Non ſolum aduentus belli, ſed metus ipſe adfert calamitatem. Nam cum hoſtium copiæ non longe ab ſunt, etiam ſi irruptio facta nulla ſit, tamen pecora relinquantur, agricultura deſeritur, mercatorum nau-

nigatio

rigatio conquiescit. Pro Lege Manilia.

Incerti sunt exitus pugnarum, marsq; est commu-
nis, qui saepe spoliantem iam & exultantem euertit,
& perculit ab abiecto. pro Milone.

Incertus est exitus, & anceps fortuna belli. Pro
M. Marcello.

Incerti sunt exitus belli, Marsq; communis. Ph. 10

Incertus est belli exitus. Philip. 13.

Omnium bellorum exitus incerti sunt. Cicero Tor-
quato, Famil. lib. 6.

Omnis belli Mars est communis. & semper incerta
ti exitus praeliorum sunt. Cic. Torq. Famil. lib. 6

Armorum exitus semper incerti & timendi. Cice-
ro Attico, libro 8.

Bellum ciuile.

199.

CIVILE bellum perniciosissimum. Cicero Attico,
libro 8.

Omnia sunt misera in bellis ciuilibus, sed miserius
nihil quam ipsa uictoria: quae etiamsi ad meliores ue-
nit, tamen eos ipsos ferociiores, impotentioresq; red-
dit, ut etiamsi natura tales non sint, necessitate tamen
esse cogantur. Multa enim uictori eorum arbitrio,
per quos uicit, etiam inuito facienda sunt. Cic. Mar-
cello, Famil. lib. 4.

Bellorū ciuiliū hi semper exitus sunt, ut non ea
solā fiant quae uelit uictor, sed etiam ut ijs mos geren-
das sit, quibus adiutoribus parta est uictoria. Cicer.
Cornific. Famil. lib. 12.

O 2 Nihil

Nihil uiro bono et quieto, & bono cui magis conuenit, quàm abesse à ciuilibus controuersijs. Cicero Attic. libro 9.

Victoria.

VICTORIA est semper insolens. Cic. Ser. Sul. Familiar. 4.

200

(Marcello,

Victoria natura & insolens & superba est. Pro Facilis est victoria, si repugnet nemo.

201

FACILE est uincere non repugnantem. 1. Tusc. Nulla est laus, ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrumpere. 2. Act. in Verr. Vetus odium vix occidit.

202

HOC natura est insitum, ut quem timueris, qui cum de uita fortunisque contenderis, cuius ex insidijs euaseris, hunc semper odcris. Pro Sylla.

Spes.

203

SO LA spes hominem in miserijs consolari solet. 4. Inuect. in Catilinam,

Non definit quis esse medicus, etiam si non curetur aegrotus.

204

ÆGRI, quia non omnes conualescunt, non idcirco nulla medicina est. 2. de Nat. deor.

Non domo dominus, sed domino domus commendari debet.

205

NON DOMO dominus, sed domino domus hoc

NON

nestanda est. 2. de Diuina.

Qui laude non ducitur, nec metu
quoq. mouebitur. 206

SI LAUS allicere nos ad recte faciendum non
potest, nec metus quidem à foedissimis factis potest
auocare. Pro Milone.

Omnes non tam gloria mouentur,
quàm ignominia. 207

QVIS honorē, quis gloriam, quis laudē, quis ul-
lum decus tam unquam expetit, quàm ut ignomi-
niā, infamiam, contumeliam, dedecus fugiat? Partit. Ora.

Nemo est tam agrestis, quem si non ipsa honestas,
contumelia tamen & dedecus magnoperè moueat.
Partit. Orat.

**SPECTATISSIMO VI-
RO PETRO BAUDETIO RE-
gis apud Compendium Procuratori di-
gnissimo Petrus Lagnerius Com-
pendiēsis Salutem.**

ERVM omnium, quibus nos ad litte-
ras, ad uirtutem accendimur, uir specta-
tissime, nihil est quod nos perinde exci-
tet, quam si ad imitandum hi nobis propo-
nantur, quibus propter singularem probi-
tatis, aut eruditionis opinionem ab omni-
bus plurimum tribuitur. Dici enim non

o iij potest

potest quantopere ad discendum inuitemur, si quando uideamus illud probari, quod effingere, quod imitari conamur. Quo factū est, ut ipsa de eruditione, de uirtute tua cogitatio studium nostrum iam inde a puero incredibiliter incenderit probitatis tuæ imitandæ, nihilq; est rerum omnium, quod a nobis expetatur ardentius, quam ut possis aliquando intelligere, qua sit erga te Lagnerius tuus uoluntate, & quantopere cupiat aliquo uel studio, uel officio tuam sibi beneuolentiam adiungere. Etenim quis est tam cæci tam nullius homo iudicij, qui illius beneuolentiam omnibus partibus non ambiat, qui sit omni laudis genere dignissimus, quiq; in omni disciplinarum, in omni uirtutum genere ita sit excultus, de eo ut iure addubitetur, magis ne ob probitatem, quam ob plurimarum maximarumq; artium scientiam & cognitionem sit amandus? Nemo est credo qui de litteris, qui de ingenijs iudicare possit, si modo tenuerit, quin te statim cognitum summa beneuolentia, pari obseruantia coluerit. Accedit ad hæc propensus tuus & uerè paternus in me animus, cui carus semper æque fui ac gratosus ac si tibi essem è uisceribus natus. Nostræ ut admodum conditioni, Compendioq; nostro congratulemur, quod talem domi patronum habeamus, & ubi præsit ex Theobaldorū familia iudex æquissimus, ubi regis fiscum tueatur ex filiorum domo acutissimus causidicus, ubi ciuibus atque forensibus a duobus æquissimis prætoribus ius reddatur, ubi summa causidicorum integritate infirmiores iniuria prohibeantur, summa ubi tranquillitate, maiori concordia degatur, rei q; Christianæ libertas & honor omni contentione defendatur quasi quæ in singulis sint optima, in hoc angusto loco, uelut Cornucopiæ posita & coacta uideantur, ut ex singulis rebus optimis atque florentissimis locum esse conflatū, & inde Compendium dictum existimemus. Atque ita iudico, si ad nos fato nescio quo cum suis Musis redeat Iupiter aut Apollo, suam istic, relicto Helicone, sedem sit positurus quum rex ille noster Franciscus, quem obliteratis illis & fabulosis dijs 10. go interuallo præferimus, propter salubritatem urbis & pulchritudinem eo loco admodum oblectetur nobisq; hoc nomine

admodum

admodum congr
 familia istic
 omnis, quem
 ubi, perpet
 in hys tres, quæ
 prosequuntur. Qu
 natus, ut par
 patrem et profic
 uide diligat, & qu
 nos ille Isaac Log
 in maxima ex par
 hactenus in te fue
 non priuata, sed p
 thegmata no
 Lagnerio
 tua can
 facta

PER
 redduntur
 primarium
 gratuler magis, an
 tue singulari noui
 dete ornatum

admodum congratulemur, quod laudabili et honesta Lagneriorum familia istic & editi & alti simus, patremq; Laurentium habuerimus, quem & natum esse iure gaudemus, & Compendium, dum stabit, perpetuo lætabitur. Cuius uiri reliquias paternamq; gloriam filij tres, quorum sum natu minimus, & studiosè & diligenter persequuntur. Quod quo fiat commodius, tuæ erit singularis humanitatis, ut pari studio familiam nostrã foveas, quo tu quondam patrem es profecutus, quum ipse mihi sim testis optimus, quam te ualde diligat, & qua te beneuolentia complectatur obseruandissimus ille Isaac Lagnerius, patris frater, mihi patruus, beneficio cuius maxima ex parte id sumus, quod sumus. noster autem qui sit, aut hæctenus in te fuerit animus, ne qua tibi ex parte esset obscurus, non priuata, sed publica hac epistola testamur. qua nos tibi Apophthegmata nostra pleno fauore consecramus. Illudq; rogo.

Lagnerio tribuatur, ut existimes nihil esse, quod tua caussa susceptum, non ultro sit ac libenter facturus, Vale. Tholosæ, decimo

Calend. Septembris.

M. D. xli.

PER Scripta iam & perfecta epistola, ecce mihi a meis redduntur litteræ, quibus audio te apud Syluanectum primarium iudicem esse factum. cui ego magistratui congratuler magis, an inuideam, nescio. Gaudeo quidem, eruditioni tuæ singulari nouum indies, etsi multo maiora debeantur, accedere ornamentum. doleo contra, priuari consuetudinis tuæ &

o iij

eruditionis

eruditionis fructu nostrum istud Compendium cuius tu, nisi uehementer fallar, eras decus primarium, uel, ut quod sentio loquar, ciuitatis oraculum. rogamus ut quem in tuos induisti affectum, is commutato loco nequaquam minuatur. Iterum Vale

APOPHTHEGMATA

ALIQVOT SEV GRAVES MVLT

torum Sententiæ, ex M. T. Cicerone,

LIBER II.

Themistocles. I.

PVD Græcos fertur incredibili quadã magnitudine consilij atq; ingenij Atheniensis ille fuisse Themistocles, ad quem quidam doctus homo, atq; in primis eruditus accessisse dicitur, eiq; artem memoriae, quæ tum primum proferebatur, pollicitum esse se traditurũ. Cũ ille quæsisset, quid nam illa ars efficere posset, dixisse illum doctorem, ut omnia meminisset. et ei Themistoclem respondisse, gratius sibi illum esse facturum, si se obliuisci quæ uellet, quàm si meminisset docuisset. Cuius responsi his uerbis & eleganter & ingeniose Cicero meminit: Non sum tanto ego ingenio, quanto Themistocles fuit, ut obliuionis artem quàm memoriæ malim: gratiamq; habeo Simoniidi illi Chio, quem primum ferunt artem memoriæ protulisse. dicunt enim cũ cœnaret Granone, &c.

2. de Orat. 2. The-